

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

MAPA HISTORICKÉHO REALISMU

AUROR BAKALÁŘSKÉ PRÁCE: Štěpánka Bártlová

STUDIJNÍ OBOR: Bohemistika

ROČNÍK: 3.

VEDOUCÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE: prof. PhDr. Dalibor Tureček, DSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

v Českých Budějovicích dne.....

.....

Štěpánka Bártlová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce prof. PhDr. Daliboru Turečkovi, DSc., za odborné rady a poznatky, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Anotace

Mapa historického realismu

Bakalářská práce se zabývá historickým realismem. Podává obecný přehled o historickém realismu, dále se zaměřuje na jeho hlavní představitele a jejich díla. Ke zpracování první části práce jsem využívala především *Česká literatura od počátků k dnešku*, *Přehledné dějiny literatury české*, *Průvodce po dějinách české literatury*, *Trvání v proměně*. Cílem práce je vytvořit přehled prací vydaných o nejvýznamnějších dílech Aloise Jirásky, Zikmunda Wintra, Václava Beneše Třebízského. Data ke zpracování přehledu jsem čerpala z databáze Retrobi (Retrospektivní bibliografie české literatury 1775-1945). Součástí práce je zpracování dat do grafů.

Klíčová slova

historický realismus; Alois Jirásek; Zikmund Winter; Václav Beneš Třebízský; Retrobi

Annotation

The map of historical realism

Bachelor thesis deals with historical realism. It gives general summary of historical realism, it focuses on the famous writers and their work. Main sources of information for the first part were *Česká literatura od počátků k dnešku*, *Přehledné dějiny literatury české*, *Průvodce po dějinách české literatury*, *Trvání v proměně*. The task of this thesis was to create a review of theses about the most important work written by Alois Jirásek, Zikmund Winter, Václav Beneš Třebízský. Data used to create this survey was taken from Retrobi. Part of this thesis is also summary of this data in graphs.

Key words

historical realism; Alois Jirásek, Zikmund Winter; Václav Beneš Třebízský; Retrobi

Obsah

1	Přehledné dějiny literatury české: Arne Novák	9
1.1	Realismus	9
1.2	Realismus v Českých zemích	9
1.3	Historická povídka	10
1.3.1	První stupeň historické povídky	11
1.3.2	Mistři historické povídky	11
1.4	Historičtí realisté podle Arna Nováka a jejich díla	12
1.4.1	Václav Beneš Třebízský (1849 – 1884)	12
1.4.2	Alois Jirásek (1851 – 1930)	13
1.4.3	Zikmund Winter (1846 – 1912)	15
1.5	Napodobitelé podle Arna Nováka	17
1.5.1	Napodobitelé V. B. Třebízského	17
1.5.2	Napodobitelé Aloise Jiráska	17
1.5.3	Napodobitelé Zikmunda Wintra	17
2	Průvodce po dějinách české literatury: J. Hrabák, D. Jeřábek, Z. Tichá	18
2.1	Realismus v Českých zemích	18
2.2	Vývoj historické prózy	18
2.3	Historičtí realisté podle <i>Průvodce po dějinách české literatury</i> a jejich díla	19
2.3.1	Václav Beneš Třebízský	19
2.3.2	Alois Jirásek	20
2.3.3	Zikmund Winter	22
3	Česká literatura od počátku k dnešku: J. Lehár, A. Stich, J. Janáčková, J. Holý	23
3.1	Tendence k realismu	23
3.2	Realismus v Českých zemích	23
3.3	Historismus a historická beletrie	23
3.4	Historičtí realisté podle <i>České literatury od počátku k dnešku</i> a jejich díla	24
3.4.1	Václav Beneš Třebízský (1849 – 1884)	24
3.4.2	Alois Jirásek (1851 – 1930)	24
3.4.3	Zikmund Winter (1846 – 1912)	26
4	Trvání v proměně: Aleš Haman	27
4.1	Obrat od romantismu k realismu	27
4.2	Realismus v Českých zemích	27
4.2.1	Realismus v dramatu	28

4.2.2	Realistická próza.....	28
4.3	Historická realistická próza podle Aleše Hamana	29
4.4	Historičtí realisté podle <i>Trvání v proměně</i> a jejich díla	29
4.4.1	Václav Beneš Třebízský (1850 – 1934)	29
4.4.2	Alois Jirásek (1851- 1930).....	29
4.4.3	Zikmund Winter (1846 – 1912)	31
4.4.4	Další generace	32
5	Dějiny české literatury III.....	33
5.1	Realismus v Čechách	33
5.2	Próza s historickými náměty	34
5.2.1	Předchůdci Aloise Jiráska podle Dějin české literatury	34
5.2.2	Václav Beneš Třebízský.....	35
5.2.3	Alois Jirásek	36
5.2.4	Zikmund Winter	39
6	Průzkum databáze RETROBI	40
6.1	Temno (1913)	40
6.1.1	Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:	42
6.1.2	Grafy jednotlivých let:	42
6.2	F. L. Věk (1888, 1892, 1897, 1900, 1906)	45
6.2.1	Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:	48
6.2.2	Grafy jednotlivých let:	48
6.3	U nás (1896, 1898, 1902, 1903)	51
6.3.1	Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:	53
6.3.2	Grafy jednotlivých let:	54
6.4	Psohlavci (1884)	56
6.4.1	Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:	59
6.4.2	Grafy jednotlivých let:	60
6.5	Přehled vydaných textů o dílech Aloise Jiráska v rok jeho úmrtí 1930:.....	63
6.6	Mistr Kampanus (1907).....	64
6.6.1	Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:	68
6.6.2	Grafy jednotlivých let:	68
6.7	Nezbedný bakalář (1915)	72
6.7.1	Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:	74
6.7.2	Grafy jednotlivých let:	75
6.8	Bludné duše (1879)	77

6.8.1	Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:	78
6.9	Doplňující grafy	79
Závěr	.....	80
Zdroje	.....	82

Úvod

Téma mé bakalářské práce je „Mapa historického realismu“. Téma jsem vybrala, protože považuji literaturu 19. století za velmi zajímavou a pozoruhodnou. Již sám historický realismus se snaží reálně popsat české dějiny, tak aby dalším generacím pomohl se vyvarovat chyb, které lidstvo již uskutečnilo.

Cílem mé práce bude vytvořit komplexní přehled vydaných textů, které se různým způsobem zmiňují o dílech od autorů historického realismu. Práce se bude zabývat autory: Alois Jirásek, Zikmund Winter, Václav Beneš Třebízský. Sběr textů budu provádět v databázi Retrobi (Retrospektivní bibliografie české literatury 1775-1945). Texty budou uspořádány podle roku vydání a pak přehledně zpracovány do grafů.

Prvním bodem mé práce bylo zjistit, kdy se v české literatuře historický realismus začal objevovat, jak se historický realismus dále vyvíjel a jací jsou jeho hlavní představitelé. K tomuto průzkumu jsem si zvolila čtyři publikace *Česká literatura od počátků k dnešku*, *Přehledné dějiny literatury české*, *Průvodce po dějinách české literatury*, *Trvání v proměně*. Každá publikace nahlíží na téma historického realismu jiným způsobem a pojímá toto téma v jiném rozsahu. Nejobsáhlejší je toto téma zpracované v knize *Přehledné dějiny literatury české*, naopak *Česká literatura od počátků k dnešku* této problematice věnuje menší část.

V druhé části své práce jsem pracovala s databází Retrobi (Retrospektivní bibliografie české literatury 1775-1945), kde jsem vyhledávala texty, které byly vydány o dílech historického realismu od Aloise Jiráska, Zikmunda Wintra, Václava Beneše Třebízského. Od Aloise Jiráska jsem si vybrala díla *Temno*, *F. L. Věk*, *U nás*, *Psohlavci*. Od Zikmunda Wintra jsem si zvolila díla *Mistr Kampanus*, *Nezbedný bakalář* a od Václava Beneše Třebízského jeho dílo *Bludné duše*. Po průzkumu databáze Retrobi následovalo utřídění zjištěných údajů podle data vydání a pak následné vytvoření přehledných grafů. Grafy jsem tvořila pouze u let, ve kterých bylo vydáno více textů najednou, tak aby si mohl čtenář udělat představu o tom, jaké texty byly v tomto roce o uvedených dílech vydány.

1 Přehledné dějiny literatury české: Arne Novák

1.1 Realismus

První knihou, kterou jsem při své práci použila, jsou *Přehledné dějiny literatury české* od Arne Nováka. V této knize se širěji o realismu dozvídáme v kapitole „*Rozklad romantiky novými směry v evropských literaturách.*“ Nejprve se chci zaměřit na definici realismu obecně ve světě.

Nacházíme se v období zhruba 30. léta 19. st., kdy se v románu nejlepších spisovatelů-vypravěčů začíná objevovat nová záliba v přesném a výrazném pozorování skutečnosti. Odtud vychází realistické umění, které v této době vzniká jako svébytný protiklad veškeré básnické romantiky.

Podle Arne Nováka realismus souvisí s empiričností a sensualismem. Značí překonání krajního subjektivismu, ovládajícího romantický román. Vychází z nově objevené lásky k realitě a k přítomnosti, kdy spisovatelé oceňují v realistickém románu především jeho dar společensky objevitelský. Realismus, který se objevoval obzvláště ve výpravné a mravoličné próze, je v podstatě protiromantický odklon od snu a fantazie ke skutečnosti, od minulosti k přítomnosti, od svátečnosti ke všednímu dni. V poezii se pak z umění subjektivního stává umění objektivní.

Tento vývoj od romantiky k realismu najdeme ve světové literatuře v období 30. – 50. léta. V českém písemnictví se tento vývoj odrážel se značným zpožděním. V našich podmínkách romantika pomalu dožívala a náběhy k reformnímu realismu, který se opíral o pozorovatelskou empirii a společenský kriticismus, se zde odehrávaly s krajní váhavostí. Až v období následujícím se generace Máje začala účelově rozhlížet po protiromantické Evropě.

Ruští realisté naučili západní Evropu zcela nově pohlížet na románový realismus. Zájem o ruské realisty zahajuje v Čechách ve 40. letech Havlíček propagandou Gogola. Avšak stále nenastal vhodný čas na plné pochopení a plodné přijetí realismu.

1.2 Realismus v Českých zemích

Podle Nováka dochází v české literatuře v 70. letech k bojům literárních škol. V prvním období nejprudších bojů se zdálo, že jde o boj školy národní na jedné straně se

školou kosmopolitní na straně druhé. Dnes se nám tento spor jeví spíše jako konflikt epigonů romantiky se zástupci tendenčního zbarveného realismu.

1.3 Historická povídka

O historické povídce se v *Přehledných dějinách literatury české* od Arne Nováka dozvídáme až v kapitole *Novelistika a román v době zápasu národních tendencí s kosmopolitismem*. V této části jsem se zaměřila na definici a popis historické povídky, která nám udává vývoj historického realismu.

Jak uvádí Arne Novák, tak je novela a román v tomto období ovládn dvěma silami: realistickou snahou po vystižení a zpodobnění života a tendencí liberálně reformní. V této době dochází ke kolísání mezi idealismem, který užívá děje k dokázání všeobecně platných tezí, mezi romantikou, která navrhuje zevní napínavost a povahovou výjimečnost, a mezi důsledným realismem, který podává přesný a plný popis života.

V románu a novele začíná sílit jeden význačný rys, ať si vypravěč vybíral náměty odkudkoliv. Tímto rysem je pronikavá předmětnost, trpělivé věcné studium a bedlivý smysl pro skutečnost. Tyto pomůcky realistické prózy přivedly českou historickou povídku do úspěšné školy odborného dějepisného studia, obzvláště kulturního, také sblížily novelistiku z lidového života s národopisem.

Podle Nováka postupovala česká výpravná próza během 80. let v těsném sousedství s realismem, aniž by s ním úplně splynula. Například u Aloise Jiráka, u Zikmunda Wintra, u Josefa Holečka, u Terezy Novákové, u Karla Václava Raise zastává realismus podstatnou část postupu tvůrčího, ale každý autor doplňuje své dílo o souvislosti s národními tendencemi tohoto období. Teprve přímý vliv cizí literatury, hlavně ruské a francouzské, přivodil plný rozvoj realistické výpravné prózy v českém písemnictví.

Historická povídka na rozdíl od ostatních druhů krásné prózy nepřijala obrodné prvky. V tomto období bylo učiněno několik vzestupných prvků: rozmnožení dokumentárních jednotlivostí, zesílení dobové malby a užívání archaické charakteristické řeči. Tyto prvky vycházely z podrobného dějepisného studia a z kulturně historického ochotnictví několika jednotlivců.

1.3.1 První stupeň historické povídky

První stupeň české historické novelistiky v 80. a 90. letech je podle Arna Nováka zaměřený sentimentálně. Hlavním představitelem tohoto stupně je Václav Beneš Třebízský. Spisovatelé prvního stupně se snaží přenést své nadšené tužby na čtenáře, a to jakýmkoliv prostředky zpravidla spíše řečnickými než uměleckými. Skládají umělecké děje tak, aby vyšlo do popředí vítězství vlasteneckých idejí.

1.3.2 Mistři historické povídky

Proti jednostranné citlivosti a nahodilé invenci Václava Beneše Třebízského se postavil intelekt, který se objevil u realisticky ověřujících dějepisných spisovatelů, a který stanul celou svou podstatou v naukových vědách.

Spisovatelé přišli na to, že je potřeba historickou povídku postavit na pevnějších kulturně dějepisných základech. Děj by měl být zasazen do rámcového podrobného dobového líčení. Pozornost se obrací k studiu původních okolností a jevů, provázejících a podmiňujících velké události národních dějin. Spisovatel musel prostudovat například: historický místopis, strategii minulých dob, rozmanitost krojů, náčiní, kuchyně našich předků do nejjemnějších detailů. Musel se také podrobně věnovat archaistickému zbarvení řeči jak po stránce slovníkové, tak i po stránce skladebné.

Podle Nováka jsou mistři historické povídky Alois Jirásek a Zikmund Winter. Oba dva na rozdíl od pracovitého diletanta Václava Beneše Třebízského jsou dějepisci z povolání, toto nám dává záruku, že dobový detail, jimi snesený a v celistvé kulturní malby proměněný, je spolehlivý a hodnotný. Jejich odborná historická metoda vedla k zdravému a účelnému specializování. Dokumentární úsilí historický vypravěčů je staví blízko realistickému umění, od něhož se Alois Jirásek i Zikmund Winter mnoho naučili tím, že využívali jeho prostředků, ale nedosahovali jeho cílů. Pomáhali si realistickými prostředky jak v kresbě postav, tak i v podání řeči.

Jiráskovo a Wintrovo díla jsou především historicky zdatná a dokumentárně spolehlivá. Jejich pracovní postup se osvědčuje především v drobných genrových obrázcích, které neposkytují hlubší duševněproblémové problémy. Zikmund Winter nepřekročil skoro nikdy meze svého bádání a umělecké schopnosti, a proto jeho nejrozsáhlejší dílo není básnický nikterak nejsilnější. Alois Jirásek se ale od počátku pokoušel o velké románové sklady, jejichž mnohodílnost prozrazovala bezradnost spisovatele vůči látce, která byla příliš rozsáhlá.

Arne Novák označuje V. B. Třebízského, A. Jiráska a Z. Wintra za typické představitele historické povídky. Vedle ni však existují další odvětví historické prózy. Arne Novák je dělí do pěti skupin. První skupinou jsou napodobitelé typických představitelů historické povídky. Další skupinou jsou spisovatelé, kteří své bádání omezili pouze na látku v archivu, kde pracovali. Třetí skupinou jsou spisovatelé, kteří si z minulosti vybírali pouze příběhy humoristické. Další skupina spisovatelů si vystačila pouze s archaickým nátěrem řeči, jinak se tato skupina minulostí nezabývala. Poslední skupina spisovatelů vyprávěla pošetilé příběhy historicky naaranžované jen pro konvenční účely.

Tyto diletantské historické povídky byly hojně čteny. Kritika podobně jako čtenáři na nich soudila spíše tendenci a látku než zpracování. Podle Arne Nováka však historická novelistika i vůči své kvantitě přispěla jen skromně k uměleckému vzestupu české prózy.

1.4 Historičtí realisté podle Arna Nováka a jejich díla

1.4.1 Václav Beneš Třebízský (1849 – 1884)

Václav Beneš Třebízský psal v letech 1871 – 1884. Úhrnem vytvořil V. B. Třebízský na 90 děl, většinou se jednalo o menší povídky, historické anekdoty úryvkového charakteru. On sám románem nazval jen několik jeho děl, například: *Anežka Přemyslovna* (1878), *Bludné duše* (1879), *Trnová koruna* (1883), *Královna Dagmar* (1883), *V podvečer pětileté růže* (1884).

Nejlepší přehled Třebízského činnosti nám podávají jeho sebrané spisy z let 1884 – 1889, které jsou v 5 dílech o 15 svazcích. Díl první: *Pod doškovými střechami* zahrnuje drobné vesnické obrázky. Děj se soustředí okolo selské rázné postavy. Díl druhý: *V červáncích kalicha* zahrnuje historické povídky ze začátku české reformace. Díly třetí a čtvrtý: *V záři kalicha* a *V červáncích a lesku kalicha* navazují na díl druhý. Čtvrtý a pátý díl nesou název *Pobělohorské elegie dob*. Jedná se o nejpříznačnější práci Třebízského, která je zcela prodchnuta elegismem. Další devět svazků mají název *Z různých dob*. Tyto svazky obsáhly velkou řadu věků. Poslední devátý díl je svazkem sebraných děl Václava Beneše Třebízského.

V. B. Třebízský píše pro nejširší lidové vrstvy. Mnoho jeho prací slouží také pro mládež. Jiné se pak snadno daly přepracovat na dětskou četbu.

1.4.1.1 Hodnocení podle Arna Nováka

Již z předchozích kapitol lze usoudit, že Arne Novák V. B. Třebízského považuje za předchůdce velkých mistrů historické povídky. Sám ho označuje za první stupeň historické novelistiky, který je stále prosycen vlasteneckou láskou k jazyku, k národnosti a nadšením pro politickou samostatnost. V. B. Třebízskému chybí jak myšlenková i zájmová nestrannost, tak i epický klid. Je citově dojat a zneklidněn temnými událostmi. Dějiny vykládá spíše srdcem než rozumem. I přestože vychází z archivů a starých kronik, je stále libovolně konstruujícím a dobrodružně vynalézavým romantikem, který miluje minulost, ale plně jí nerozumí. (Novák, 1995, s. 744)

1.4.2 Alois Jirásek (1851 – 1930)

1.4.2.1 Hodnocení podle Arna Nováka

Podle Arne Nováka je Alois Jirásek, jak už dokládají předešlé kapitoly, mistrem historické prózy. Novák ho také považuje za uznávanou autoritu, která podepřela úsilí o politickou samostatnost Československa. Doslova zde píše: „...jeho jméno, dílem i stylisace dodaly váhy květnovému manifestu českých spisovatelů r. 1917;...“ (Novák, 1995, s. 751) Z čehož vyplývá váženost a uznávanost osoby Aloise Jirásky v této době.

1.4.2.2 Historická tvorba Aloise Jirásky

K historické novele se Alois Jirásek musel nejprve propracovat. Svou literární činnost zahájil v roce 1871 baladou *Žena podloudníková* a básně psal až do roku 1876. Básně se nesou jak v duchu máchovských projevů teskné snivosti, tak je v nich patrné i sociální citění. V básních se hlásí především ke kultu rodného kraje a jeho lidu. Je zde patrné i porozumění české minulosti husitské a bělohorské. Vše se odehrává v náladách i v slohu vlastenecké ruchovské generace. Jiráskovi první povídky z let 1872 – 1874, které byly později shrnuty do svazku *Povídky z hor* (1878), jsou malé ostře zpracované charakteristiky lidových postav.

První historickou povídku Alois Jirásek napsal v roce 1874 pod názvem *Viktora*. Povídka zobrazuje období bělohorské. Jeho první velký historický román *Skaláci* (1875) zobrazuje selské povstání na Náchodsku. V díle nám ukazuje život poddaného lidu ze svého kraje v době úpadku. Dalšími jeho začátečnickými díly, která sám autor označuje za nezdařilé pokusy, jsou *Na dvoře vévodském* (1877), *Ráj světa* (1880), *Z bouřlivých dob* (1879), *Slavný den* (1879). Tvoření v této době se vyznačuje značným kolísáním mezi věčným realistou, opřeným o spolehlivé dokumenty, a konvenčním romantikem.

Větší práce žádají od Jirásků také větší soustředění na historický děj. Toto snažení se projevuje v díle *Psohlavci* (1884). Hlavní linií příběhu je selské povstání, které se stává symbolem národního zápasu. Dalším velkým dílem jsou *Skaláci* (1886).

Po těchto dvou dílech nastává čas, kdy Jirásek může přikročit k širokým, několikanásobným skladbám. Prvním z románových cyklů je *Mezi proudy* (1891). Cyklus se skládá ze tří dílů *Dvoji dvůr* (1887), *Syn ohnivcův* (1888), *Do tří hlasů* (1890). Celým cyklem postihuje dobu vření za krále Václava, která bezprostředně předcházela husitskému období.

Ještě před ukončením této trilogie počal Jirásek vydávat rozsáhlý román *F. L. Věk* (I. díl 1888, II. díl 1892, III. díl 1897, IV. díl 1900, V. díl 1906), který pojednává o národním obrození na rozhraní 18. a 19. století. Tomuto románu byla vnitřně blízká nová kronika nesoucí název *U nás* (1896). Autor v ní také sleduje obrozenecký proces v letech 1823 – 1848, ale na rozdíl od *F. L. Věka* se zde soustředí na druhou fázi národního obrození. Látka v kronice je rozdělena do čtyř dílů I. díl *Úhor* (1896), II. díl *Novina* (1898), III. Díl *Osetek* (1901), IV. Díl *Zeměžluč* (1903)

Vrcholnou dobu husitskou Alois Jirásek zachytil ve svém díle *Proti všem* (1893). Jirásek zde zvládl zpracovat kompozičně rozsáhlou i ideově významnou látku. Od roku 1899 jsou vydávány tři Jiráskovy rhapsodie spojené pod titulem *Bratrstvo*. V díle se nejvíce Jirásek přiblížil polskému romanopisci, se kterým bývá často srovnáván, H. Sienkiewiczovi.

Obrazem 18. stolení se stal román *Temno* (1913). Jirásek v díle dokázal spojit tři oblasti: pražské měšťanstvo, bludaře a drobné panstvo na venkovských sídlech. Posledním dílem Jiráskovy tvorby se stala kronika *Husitský král* (I. díl dokončený 1916, II. díl nedokončen 1932).

Vedle uvedených rozsáhlých děl napsal Alois Jirásek řadu menších povídek, novel a divadelních her s náměty z nejrůznějších dob české historie. Napsal také velmi rozsáhlou kroniku svého života ve dvou svazcích pod názvem *Z mých pamětí* (1910, 1912). Alois Jirásek ve svém díle zobrazuje svou zálibu pro rušné časy, pro válečné scény, pro pracovitý lid a pro myšlenky, které byly realizovány nějakou vnější akcí.

1.4.2.3 Hodnocení díla Aloise Jiráska podle Arna Nováka

Arne Novák nedává přímé hodnocení Jiráskových děl. Jeho hodnocení můžeme vysledovat jen podle zvolených slov, jakými díla popisuje. Například o Jiráskových *Psohlavcích* Arne Novák hovoří jako o jeho první monumentální skladbě. O románu *Skaláci* nám Novák sděluje, že román je až podivuhodně historicky věrný.

Arne Novák se o kronikářské práci Aloise Jiráska vyjadřuje takto: „... aby mohl spisovatel přistoupiti k širokým, několikadílým skladbám.... Jirásek obětoval pestré rozmanitosti dějů neobyčejně obsáhlých: pevnost a úměrnost jednotné stavby.“ (Novák, 1995, s. 753) O kronice *Mezi proudy* se Arne Novák vyjádřil jako o barvitěm leč nejednotném obraze. V díle *Proti všem* vidí Arne Novák skvěle zachycenou, jak davovou psychologii, tak kulturní detail doby. V kronice *U nás* je podle Arna Nováka historie podávána čistě kronikářským způsobem. Kompozice je zde volná, což zapříčinilo nerovnoměrné rozložení látky.

Dílo *Temno* považuje Arne Novák za úchvatnou malbu 18. století, která má pevnou kompozici, jež Jiráskovi umožnila spojit tři oblasti – měšťanstvo, bludaře a drobné panstvo. Naopak Jiráskovu poslední kroniku *Husitský král* hodnotí Arne Novák jako úpadek autorovy tvorby. (Novák, 1995, s. 751 - 755)

1.4.3 Zikmund Winter (1846 – 1912)

1.4.3.1 Hodnocení podle Arna Nováka

Arne Novák považuje Zikmunda Wintra, stejně jako Aloise Jiráska, za mistra historické prózy. Vylíčení Zikmunda Wintra v knize mi přijde jiné než kapitola o Aloisi Jiráskovi. Arne Novák se u Wintra více věnuje jeho vývoji v tvorbě.

Novák hodnotí již Wintrovu básnickou tvorbu, ale nijak pozitivně. Vidí v ní jen skromný autorův zdar. Arne Novák Wintra označil za kronikáře měšťanstva, kněžstva a učených stavů, který zpravidla zůstává bez velkých románových plánů, ale za to s podivuhodnou kompoziční sevřeností. Wintr nemá v úmyslu národně vychovávat nebo svá díla naplňovat sentimentalitou, jako to dělá V. B. Třebízský. (Novák, 1995, s. 759 - 760)

1.4.3.2 Historická tvorba Zikmunda Wintra

Zikmund Winter se oddal sbírání dějepisného a kulturního materiálu v archivech. Jeho cíle byly spíše kulturně historické než literární. Shromažďoval detaily kulturně historické a následně z nich utvářel mozaikovitý obraz národa v 16. a 17.

století. Takto vznikaly menší monografie a obrázky, které byly spojeny do pestrých sbírek často feuilletonistické povahy. Byly to například sbírky: *Malé historie ze života staročeského* (1888), *V měšťanské světnici starodávné* (1888), *Historické arabesky* (1888), *Kuchyně a stůl našich předků* (1892), *Ze starodávného života* (1892), *Zlatá doba českých měst* (1913).

Další studium archivů vedlo k novelistické tvorbě, která měla zprvu spíše anekdotický ráz a humoristický přízvuk. Novely byly drobnější jak vnějším tak i vnitřním rozsahem. Postupem času si Winter propracovává i svůj psychologický rozhled. V některých jeho pozdních dílech rozebírá lidské vášně a romány jsou prodchnuty niternými tragédiemi.

Wintrovými výpravnými knihami jsou: *Starobylé obrázky z Rakovnícka* (1886), *Rakovnické obrázky* (1888), *Dva obrázky rakovnické* (1891), *Pražské obrázky* (1893), *Ze staré Prahy* (1894), *Staropražské novely ze XVI. A XVII. věku* (1896), *Miniatury* (1899), *Staré listy* (1902), *Z české minulosti* (1902), *Povídky a obrázky historické* (1904), *Rozina sebranec* (1905), *Bouře a přeháňka* (1907) a *Mistr Kampanus* (1907), který podává rozsáhlý historický obraz z doby bělohorské s pádem Karlovy Univerzity.

Zikmund Winter svým dílem, které je opřeno o důkladné studium a je ucelené mocnou imaginací, usiluje především o vzkříšení životních forem pražské minulosti v 16. a 17. století.

1.4.3.3 Hodnocení díla Zikmunda Wintra podle Arna Nováka

Podle A. Nováka Winter vytváří autentické popisy krásných míst a soustředí se především na výpravné umění charakteristiky. Zprvu u Z. Wintra převládají popisy stavů a tříd se všemi sociální a mravními problémy, ale postupem času se v jeho díle objevuje pronikavý psycholog, který reflektuje individuální povahové rysy. Podle A. Nováka se Winter s hrdým pesimismem vyhýbá hrdinským a mravně příkladným postavám.

A. Novák o Wintrových povídkách soudí, že vynikají zvláště úsečným a stručným podáním, bohatostí výrazu a hranatým a osobitým archaistickým slohem. Jeho povídky také vynikají mužným humorem, za kterým se skrývá častěji ironie než soucit s postavami.

Ve Wintrovu románu *Mistr Kampanus* Arne Novák vidí kronikářsky uvolněné dílo oproti jeho sevřeným povídkám. Pevná kompoziční stavba je zde narušována. (Novák, 1995, s. 760)

1.5 Napodobitelé podle Arna Nováka

1.5.1 Napodobitelé V. B. Třebízského

U napodobitelů V. B. Třebízského se pojila láska k historii s mocným citem elegickým. Epické vyprávění bylo rušeno lyrickými vsuvkami a strojenou rétorikou. Mezi napodobitele můžeme zařadit: Josefa Brauna (1864 – 1891), Karla Škába (1858 – 1904), Koldu Malínského (1850 – 1908) a Antonína Schulze (1852 – 1922).

1.5.2 Napodobitelé Aloise Jiráska

Vliv Aloise Jiráska je silně patrný v několika generacích. Na dílo s tematikou národního obrození navázali samostatně Tereza Nováková a Jindřich Š. Baar. Cestou jeho stylu selských a husitských kronik se vydal Jan Vrba.

1.5.3 Napodobitelé Zikmunda Wintra

Na Wintrův styl navázali: Karel Leger, František Hamza, Josef František Karasa, Čeněk Kramoliš, František Josef Čečetka, Václav Řezníček.

2 Průvodce po dějinách české literatury: J. Hrabák, D. Jeřábek, Z. Tichá

2.1 Realismus v Českých zemích

O realismu se v této knize podrobněji dozvídáme v kapitole *Sbližování literatury s životní realitou* a pak v následující kapitole *Úsilí literatury o vyrovnání se světovým kulturním děním*.

Podle *Průvodce po dějinách české literatury* dochází během 40. a 50. let k doznívání romantických tendencí a k nástupu realistické vlny umění. Tento vývoj je dán zejména okolnostmi národně společenského vývoje, který stále více vyžadoval sepětí literatury s realitou své doby. Romantismus jako umělecký směr a metoda dovršil své využití a upadal stále více a více do uměleckého stereotypu. Jeho nápadná emocionalita se změnila v sentimentalitu. Romantismus a klasicismus se udržovaly v dílech menších autorů, často dnes již zapomenutých.

Hlavními postavami českého literárního života ve 40. a 50. letech jsou Karel Jaromír Erben, Josef Kajetán Tyl, Božena Němcová a Karel Havlíček. V dílech Tyla, Němcové a Havlíčka vidíme rozhodující vývojové tendence literatury, která směřuje k realistickému zobrazování skutečnosti. Celý progresivní proud české literatury 40. a 50. let napomohl ke spojení literatury s realitou té doby.

Jak uvádí *Průvodce po dějinách české literatury*, podstatněji se nám realismus objevuje až v období ruchovsko-lumírovském. Zde byla podstatným žánrem poezie, to ale neznamená, že je možno opomenout závažnost jiných literárních žánrů, zejména prózy. Právě próza se stala novou nositelkou dalšího vývojového cyklu české literatury k realismu, ať šlo o prózu s náměty historickými nebo venkovskými.

2.2 Vývoj historické prózy

V *Průvodce po dějinách české literatury* se dozvídáme, že se historická témata začala v české próze znovu objevovat od 70. let. Tři desítky let před znovu objevením historických téma historická beletrie upadá. Již Tylovy povídky z minulosti Kutné hory samy nesou spíše stopy poklesu než vyvrcholení obrozenecké historické prózy. Historická témata se dostávají na samotný okraj zájmu prozaiků. Ve 40. letech patřili k významnějším historickým prozaikům například Jan Jindřich Marek a Prokop Chocholoušek.

V generaci májovců se historická témata objevují pouze výjimečně. Jediným, kdo dosáhl velké popularity svými historickými romány, byl vrstevník májovců Josef Svátek (1835 – 1897). Skutečné znovuzrození české historické prózy přinesla generace, která těsně přimykala k lumírovcům a tzv. škole národní. Tato generace ve svých dílech vyzdvihovala náměty z české historie. Soustředili se především na období husitské, bělohorské, pobělohorské i na epochu národního obrození.

Zvýšený zájem o historická témata zřetelný od 1. poloviny 70. let nebyl náhodný, byl způsoben především politickými událostmi té doby. Současně také ale vycházejí poslední svazky Dějin Palackého, které podávají celistvý pohled na české dějiny. Sám Svatopluk Čech dává najevo lásku a obdiv k slávě i utrpení národa v minulosti.

V 70. letech se historickým tématům věnují Václav Beneš Třebízský, Alois Jirásek a k němu se později přidává ještě Zikmund Winter. *Průvodce po dějinách české literatury* již další autory historické prózy neuvádí.

2.3 Historičtí realisté podle *Průvodce po dějinách české literatury* a jejich díla

2.3.1 Václav Beneš Třebízský

2.3.1.1 Hodnocení podle *Průvodce po dějinách české literatury*

Průvodce po dějinách české literatury označuje V. B. Třebízského za spojovací článek mezi stadiem, které představovali J. K. Tyl a J. J. Marek, a historiograficky fundovanou realistickou tvorbou Aloise Jiráska a Zikmunda Wintra. Podle tohoto průvodce měl Třebízský touhu stavět svým dobovým čtenářům před oči příklady z lepších slavnějších dob jejich předků. Čtenáře hledí poučovat, vychovávat a dojímat. Do popředí staví příběhy a postavy, které jsou romanticky zbarvené.

Podle *Průvodce po dějinách české literatury* byl V. B. Třebízský vlastenec, který prosazoval uvědomovací a buditelský program. Také uvádí, jak ho označil Jan Neruda po jeho předčasné smrti: „...za nejnáročnějšího českého spisovatele své doby.“ (Hrabák, 1984, s. 302) *Průvodně po dějinách české literatury* hodnotí V. B. Třebízského v kontextu Nerudova výroku jako jednoho z vynikajících uskutečňovatelů národního programu české literatury poslední čtvrtiny 19. století.

2.3.1.2 Historická tvorba V. B. Třebízského

Průpravou pro tvorbu historické prózy byla V. B. Třebízskému četba Palackého a studium archivů. Třebízský si vybíral různá témata od dávnověku po 19. století, nejvíce se ale soustředil na období husitské a pobělohorské. Třebízského nejzdařilejší práce s náměty z doby pobělohorské a protireformační jsou *Levohradecká povídka* (1882), *Dokonáno jest* (1886), *Pro bílou labuť švamborskou* (1884). Několik jeho prací má povahu románu: *Anežka Přemyslovna* (1878), *Bludné duše* (1879), *Trnová koruna* (1883), *Královna Dagmar* (1883). Povídky uspořádal do svých sebraných spisů, které rozdělil do několika cyklů: *Pod doškovými střechami*, *V červánkách kalicha*, *V záři kalicha*, *Pobělohorské elegie*, *Z různých dob*.

2.3.1.3 Hodnocení díla V. B. Třebízského podle Průvodce po dějinách české literatury

Průvodce po dějinách české literatury uvádí, že citový výraz Třebízského děl ovlivňoval v široké míře lidové čtenářstvo. Byly různé výhrady vůči umělecké hodnotě Třebízského děl, ale jeho díla sehrála vynikající národně společenskou úlohu.

Kniha vyzdvihuje Třebízského dílo *Bludné duše*, kde jsou patrné i snahy o realistickou charakteristiku lidového vesnického prostředí a jeho představitelů. *Průvodce po dějinách české literatury* se o této knize vyjadřuje jako o nejlepší práci. (Hrabák, 1984, s. 302 - 303)

2.3.2 Alois Jirásek

2.3.2.1 Hodnocení podle Průvodce po dějinách české literatury

Průvodce po dějinách české literatury považuje Aloise Jirásku za nejpopulárnějšího českého autora historické beletrie, a to především proto, že dokázal uspokojit potřeby širokých čtenářských vrstev. Jeho historické romány byly vnímány na pozadí soudobého boje o národní i státní samostatnost. A. Jirásek je zde vnímán jako mistrovský zpodobitel, který dokáže vystihnout nejen vnější podobu dobového života, ale i jeho společenské, myšlenkové a citové ovzduší. *Průvodce po dějinách české literatury* označuje A. Jirásku za nejčtenějšího českého spisovatele ve své době i v současnosti. Na jeho zpopularizování v letech po 2. světové válce měl zásluhu Klement Gottwald, který dal podnět k vydávání Jiráskova díla. (Hrabák, 1984, s. 303)

2.3.2.2 Historická tvorba A. Jiráska

Pozornost o jeho dílo vzbudil první román *Skaláci* (1875). V *Průvodci po dějinách české literatury* se dovídáme ještě o těchto Jiráskových historických dílech: *Na dvoře vévodském* (1877), *Ráj světa* (1880), *Filosofská historie* (1878), *U rytířů* (1880), *Na staré poště* (1881), *Maloměstská historie* (1890), *Poklad* (1881), *Sousedé* (1882), *V cizích službách* (1883), *Psohlavci* (1884), *Skály* (1886), *Mezi proudy* (tři díly: 1887, 1888, 1890), *Proti všem* (1893), *Bratrstvo* (tři díly: 1899, 1904, 1908), *F. L. Věk* (1888 – 1906), *U nás* (čtyři díly: 1896, 1898, 1902, 1903), *Temno* (1913), *Husitský král* (1919).

V *Průvodci po dějinách české literatury* také najdeme výčet Jiráskových historických divadelních her, jako například: *Jan Hus* (1911), *Jan Žižka* (1903), *Jan Roháč* (1914).

2.3.2.3 Hodnocení tvorby A. Jiráska podle Průvodce po dějinách české literatury

O románu *Skaláci* hovoří *Průvodce po dějinách české literatury* jako o obdivuhodně vyzrálém díle mladého, takřka začínajícího prozaika. A. Jirásek zde vylíčil podobu rodného kraje s vynikajícím smyslem a citem pro vnější a vnitřní. (Hrabák, 1984, s. 304)

Trilogie *Mezi proudy* byla podle *Průvodce po dějinách české literatury* měšťanskými kritiky vnímána nepříznivě. Jirásek zamýšlel pojmout toto dílo v širším rozměru, ale právě nepříznivá reakce kritiky ho od tohoto činu odradila. Námitky vůči dílu plynuly do značné míry z odporu vůči Jiráskovu pokrokovému historickému stanovisku. (Hrabák, 1984, s. 306)

Za nejlepší Jiráskův román je zde pokládáno *Temno*. „Za první světové války se *Temno* stalo nejoblíbenější českou knihou, neboť připomínalo pomíjivost moci, založené na násilí.“ (Hrabák, 1984, s. 309)

Průvodce po dějinách české literatury předkládá jako Jiráskovo umělecky nejzdařilejší dílo *Staré pověsti české* (1894). Jirásek pro napsání tohoto díla čerpal z Kosmovy a Dalimilovy kroniky a z dalších starých pramenů. U mládeže oblíbená je také kniha *Z Čech až na konec světa* (1888). (Hrabák, 1984, s. 309)

2.3.3 Zikmund Winter

Průvodce po dějinách české literatury označuje Wintra za dalšího nejvýznačnějšího představitele historické beletrie. Uvádí ale, že Alois Jirásek je oproti Zikmundovi Wintrovi populárnější autorem. Svými nejlepšími pracemi se přibližuje do tvůrčích a myšlenkových souvislostí s mladou českou generací sociologických i psychologických naturalistů. Sám Winter se ale hlásí k starší generaci ručovsko-lumírovské.

Zikmund Winter vytvářel své beletristické obrazy bez snahy o ideologický výklad dějin. Při svém studiu historie spoléhal výlučně na bezpečné poznání faktů. Z. Winter ve svých dílech nezobrazuje silné hrdiny, ale naopak slabé články, které jsou zmítané pudy a vášněmi, kterým nedokáží odolat.

Z. Winter vytváří hodnotné práce až na přelomu stolení, jako například *Krátký jeho svět* (1901), *Rozina sebranec* (1903), *Peklo* (1904). O těchto díle se *Průvodce po dějinách české literatury* zmiňuje jako o vyzrálých pracích. Mají sice původ v autentickém archivním materiálu, ale Zikmund Winter zde dokázal ze suché archivní mluvy vytěžit tvůrčí impulsy a umělecký účinek. Jeho předešlá tvorba byla přesycena archaismy a historie převládala nad beletristikou.

Wintrovým jediným románem je *Mistr Kampanus* (1909), který nám ukazuje obraz Prahy a pražské univerzity s celou řadou dobových postav. (Hrabák, 1984, s. 310 - 312)

3 Česká literatura od počátku k dnešku: J. Lehár, A. Stich, J. Janáčková, J. Holý

3.1 Tendence k realismu

O realistických tendencích se v této knize dozvídáme v kapitole *Dědictví Máje v náporech všednosti*. Od 50. let začínají umělci reagovat na proměny společnosti, které souvisí především s rychle rostoucí industrializací. Imaginace, která se uplatňovala u romantiků, je pomalu překonávána realitou. Důležitější než představivost se stává pozorování všedního světa. Podle Karla Sabiny může technika směle konkurovat lidskému duchu. „Prožitek zevšednění patřil ke společenské zkušenosti let padesátých.“ (Lehár, 2004, s. 265)

I když se mladé umění posunulo k pozorování všedního života, neztrácelo stále svůj vysoký nadhled. Neustále se snažili prosvětlit všednost ideálem. Pokrok spojovali s nadějí pro všechny chudé, zmrzačené a odstrkované. V tvorbě Májovců je téma obyčejného života pojímáno mnohoznačněji a dramatičtěji než například v tvorbě J. K. Tyla nebo B. Němcové. *Česká literatura od počátku k dnešku* označuje dobu májovců za raný realismu. Májovci ale odmítali témata historická, dávali přednost spíše látkám ze současnosti.

3.2 Realismus v Českých zemích

Z *České literatury od počátku k dnešku* se dovídáme, že členové ruchovsko-lumírovské školy navazovali na romantismus z počátku století, ale přitom přijímali i slohy časově jim bližší, jako například: realismus, dekadenci, symbolismus a další. Toto období se v kapitole *Novoromantické kolem Ruchu, Lumíru, Květů* rozděluje do tří vln. Dvě první vlny tíhly spíše k poezii a k takzvanému umění pro umění, ale až třetí vlna se obrací k próze a přináší nám látku z národní historie.

3.3 Historismus a historická beletrie

Česká literatura od počátku k dnešku uvádí, že historická témata se v ruchovsko-lumírovském období, na rozdíl od májovců, dostávala na výsluní zájmu. Tato generace se snažila, i když jen v omezeném rozsahu, poznat, prožít a pomocí umění vzkřísit historická témata, která by lidem připomínala snažení lidstva po dobru, velikosti a kráse.

Kniha se zmiňuje o třech vůdčích básnících Ruchu a Lumíru, kteří do svých básní zakomponovali i látky historické. Těmito básníky jsou J. Vrchlický, S. Čech a J. Zeyer. Mezi prozaiky, kteří tvoří v duchu historismu, řadí kniha V. B. Třebízského, A. Jiráska, Z. Wintra.

Přelomu 19. a 20. století považuje *Česká literatura od počátku k dnešku* za období krize historismu. Objevuje se zde názor, že historie je dobrá nanejvýše jako utěšitelka, ne už jako učitelka. Do popředí se místo racionality dostává iracionalita a myšlenky německého filozofa Friedricha Nietzscheho. Historie se stává škodlivou a nežádoucí, protože nutí člověka zabývat se událostmi dávno minulými, a tak mu ubírá síly na život.

Historická próza se v této době uplatňovala jen stěží. Jedinou její oporou bylo národně osvobozené hnutí a v čtenářích, kteří v knize hledali povzbuzení i útěchu.

3.4 Historičtí realisté podle *České literatury od počátku k dnešku* a jejich díla

3.4.1 Václav Beneš Třebízský (1849 – 1884)

Autor je v knize zmíněn jen na pár řádcích. Můžeme se zde o něm dozvědět, že vynikal svým popisem velkých gest a činů, dojímal svým patosem a elegickým tónem. Kniha uvádí jen dvě jeho díla *V červánkách a lesku kalicha* (1879), *Bludné duše* (1882).

Podle knihy *Česká literatura od počátku k dnešku* vyvolal Václav Beneš Třebízský neobyčejnou zpětnou vazbu svými povídkami a romány z českých dějin.

3.4.2 Alois Jirásek (1851 – 1930)

3.4.2.1 Hodnocení podle *České literatury od počátku k dnešku*

Česká literatura od počátku k dnešku hodnotí Aloise Jirásku slovy z nekrologu (1930) od F. X. Šaldy: „Jiráskovo dílo je vydáno nebezpečí, že bude přeceňováno právě proto, že jeho účín druhotný, politický a časový, jest mnohem, mnohem větší než účín prvotní, ryze básnický – popularita tu není a nemůže být trvalá, neboť stoupá a klesá s časovými potřebami ryze aktuálními.“ (Lehár, 2004, s. 338) Také se zde dovídáme, že od 90. let do dnes se vedou spory o hodnocení díla Aloise Jiráska.

3.4.2.2 Historická tvorba A. Jiráska

V 70. letech začíná Jirásek literární tvorbu básněmi. Svou prozaickou tvorbu zahájil náměty od pamětníků, například *Skaláci* (1875). Jirásek psal romány s lineární

stavbou, která sledovala vývoj hrdiny a účinky jeho jednání, například *Na dvoře vévodském*, *V cizích službách*, *Psohlavci*, psal ale také romány s kruhovou strukturou mýtu a obřadu, například *Poklad*, *Skály*.

Od 80. let Jirásek začíná psát rozměrnější kompozice o několika dějových pásmech. V románových eposejích a kronikách zobrazuje malebná místa a prostory, střídají se v nich tóny elegické, idylické, vážné i komické, vidíme v nich dramatický vzruch i vlídný poklid. První románovou trilogií je *Mezi proudy* (1887 – 1890), dále následuje *Proti všem* (1893), *Bratrstvo* (1900 – 1909), *F. L. Věk* (1888 – 1906), *U nás* (1896 – 1903). Za další vrcholový výkon je v knize označován Jiráskův román *Temno* (1913 – 1915).

Jirásek v celém svém literárním působení píše vedle románů a kronik také fejetony, črty, obrázky a povídky. Popularity ale dosáhly pouze povídky *Filozofská historie*, *Maryla*, *Zahořanský hon*, *Balada z rokoka*. Alois Jirásek píše jako náhradu za Rukopis královedvorský a zelenohorský *Staré pověsti české* (1894), které nabyly výjimečné slávy.

Knihou zmiňuje také Jiráskovo drama, kterému je vytýkán nedostatek dramatičnosti. Uvádí se zde jeho trilogie „tří Janů“ – *Jan Žižka*, *Jan Hus*, *Jan Roháč*. Poprvé byly tyto hry uvedeny na jeviště na začátku století, před první světovou válkou.

3.4.2.3 Hodnocení Jiráskovy prózy podle České literatury od počátku k dnešku

Podle *České literatury od počátku k dnešku* byl ohlas románu *Psohlavci* patrný již při jeho časopiseckém vydání. Ohlas tohoto románu dokládá, jak je kultivovaný, čtivý a jak dokáže ovlivnit čtenáře, aby se vžili do role hrdinů. Jiráskovy romány se staly rychle četbou lidu a mládeže.

Česká literatura od počátku k dnešku uvádí, že ohlas Jiráskových próz s husitskou tematikou byl rozpačitý. Nerozhodný názor měli čtenáři také na Jiráskovu kroniku *Bratrstvo*. Dozvídáme se, že citlivost vztahů česko-slovenské-maďarských zastihuje hloubku díla, jeho hodnotu básnickou a obecně lidskou. Tato doba je pod nadvládou románu, takže výběr kroniky považovali někteří kritici za chybný, ale pochybnosti kritiků málo ovlivňovaly spontánní čtenářský zájem o mnohosvazkové prózy. Ohlasy na kroniky s obrozeneckou tematikou byly stejně protikladné jako u kronik s husitskou tematikou. Jedni čtenáři je odmítali a jiní je bezvýhradně obdivovali.

Podle *České literatury od počátku k dnešku* je kronika *U nás* oceňovaná jako výjimečné dílo svého autora. Je plná autentičnosti a lyrismu. Stejně tak se kniha zmiňuje o díle *Temno* jako o vrcholném výkonu již šedesátiletého Jiráska. (Lehár, 2004, s. 341 - 345)

3.4.3 Zikmund Winter (1846 – 1912)

Zikmund Winter si oblíbil dobu 16. a 17. století zejména proto, že do této doby spadal nejceněnější fond rakovnického archivu. Tomuto období se také věnoval za svého působení v Praze.

Podle *České literatury od počátku k dnešku* se Zikmund Winter odlišuje od Aloise Jiráska hlavně pojetím dějin a člověka v nich, způsobem práce s historickými prameny a s jazykem. Zikmund Winter se více přibližuje mladým moderním snahám, za což ho chválili Jiří Karásek ze Lvovic a Otakar Theer. Wintrovo dílo je zastíněno tvorbou Aloise Jiráska. Jeho první spisy byly vydány až těsně před jeho smrtí, vycházely od 1911 – 1925 ve 21 svazcích.

V knize najdeme uvedených mnoho jeho odborných spisů. Ve svých pracích o různých stránkách historického života uplatňoval beletristické prvky. Takovéto práce jsou například *V měšťanské světnici starodávné* (1882), *Zač bylo živobyť za starodávna* (1888), *Zlatá doba měst českých* (1913). Psal rozsáhlé monografie o osudech obyčejných lidí, které vynikají věcnou poučeností a neosobním podáním. Například *Život církevní v Čechách* (1895 – 1896), *O životě na vysokých školách pražských knihy dvojce* (1899), *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve 14. a 15. století* (1906).

Z. Winter tvořil obrázky a novely, jejichž témata nalézal právě v historických archivech. Do této skupiny spadají například *Starobylé obrázky z Rakovnicka* (1. díl – 1886, 2. díl – 1888), *Pražské obrázky* (1893), lze sem také zařadit pitoreskní výseč dobových poměrů, kterou nese název *Nezbedný bakalář* (1883). Jeho novelistická tvorba začíná novelou *Krátký jeho svět* (1901), dalšími novelami jsou *Proti pánům* (1901), *Rozina sebranec* (1903).

Wintrovým jediným románem je *Mistr Kampanus* (1906 – 1907), který nám ukazuje konflikt jedince a doby, která je poznamenána politickým zlomem. *Česká literatura od počátku k dnešku* neuvádí, jak tento román vnímali doboví čtenáři. (Lehár, 2004, s. 346 - 351)

4 Trvání v proměně: Aleš Haman

4.1 Obrat od romantismu k realismu

Kniha *Trvání v proměně* se dostává k realistickému období v kapitole *Přechod od romantismu k realismu poezie májovců*.

Technické vynálezy se začínají uplatňovat ve výrobě i v dopravě a to vnáší rysy optimismu do života lidí poloviny 19. století. Mění se vnímání světa. Dochází k obratu od romantismu, který se zabývá ponorem do nitra subjektu, k realistickému vidění světa zkušenosti a k vnější skutečnosti. Tento obrat nejvíce pocítujeme ve výtvarném umění, v malířství, ale zasahuje i oblast literatury. Obrat sebou přináší ale také pocit zklamání, protože dochází ke změnám v oblasti mravního vědomí. Společně s romantismem ze společnosti mizí idealismu a místo něj proniká materialistický postoj k životu. Postoj, který je účelový, užitkový a pragmatický.

Podle Aleše Hamana sebou realismus a naturalismus přinášely snahy o zachycení a ztvárnění skutečnosti v celém rozsahu a to včetně jevů, které byly ve společnosti záporné. Romantismus oproti tomu nikdy neztrácel ze zřetele hodnotu krásy i přesto, že je plný bizarnosti a libuje si v odpuzujících a strašidelných jevech. V realismu je podstatnější hodnota životní pravdy než hodnota krásy. Realismus se zaměřoval především na věci typické, opakující se a na to, co je společné řadě jednotlivých jevů.

4.2 Realismus v Českých zemích

V knize *Trvání v proměně* se dozvídáme že, v české literatuře můžeme sledovat proměnu estetického cítění v generaci májovců. Zvýšený zájem o všední životní jevy můžeme ale nalézt již v díle K. Havlíčka a B. Němcové.

Jak uvádí Aleš Haman, v 50. letech nalézá realismus oporu především v rozvoji publicistických žánrů, jako byla arabeska a črta. V novinářské oblasti se mohly uplatňovat takové formy, které umožňovaly obrátit pozornost k všednodennosti, například fejeton, črta. Fejetonistika přinesla do literatury schopnost postihnout tříštivost a mnohotvárnou jedinečnost každého dne. Všednost se tímto stala nositelkou poetických kvalit a estetických funkcí, nebyla již pouhým doplňkem ideálu. Novinařina se stala cestou, jíž se literatura může přiblížit skutečnému životu.

Generace májovců zformulovala nový estetický a umělecký program, kde řešila především otázky všelidské. Také Jan Neruda vytvořil literární program navazující na Karla Sabinu, který vyzdvihoval především poznávací funkci literatury. J. Neruda nám sděluje, že je potřeba dívat se na člověka jak z hlediska jeho postavení sociálního, tak také z hlediska jeho psychologie, jeho vnitřního života. Objevují se zde snahy vidět jedince jako produkt společenských poměrů, ale zároveň i jako určitou psychologickou jedinečnost.

4.2.1 Realismus v dramatu

O příchodu realismu do českého prostředí se hovoří podle Aleše Hamana často v souvislosti s dramatem. V 80. letech tvoří autoři divadelní hry s náměty z maloměstského prostředí a navazují na tradici maloměstských komedií sahající až ke V. K. Klicperovi. Těmito autory jsou například František Ferdinand Šamberk (1859 – 1947) a Karel Pippich (1849 – 1921).

Tím, kdo kladl teoretické základy realismu v dramatu, byl zejména Vilém Mrštík. Tyto teoretické základy podal ve stati *O realismu v dramatickém umění* (1887). Čerpal vedle názorů ruských spisovatelů a kritiků zejména z názorů Zolových. „Realistickým principem byla podle něho logická, prajednoduchá posloupnost několika velkých scén ze života vyrvaných a podle temperamentu spisovatelova do detailu realisticky pozorovaných.“ (Haman, 2010, s. 265)

4.2.2 Realistická próza

Podle Aleše Hamana se posun estetických názorů a poetických postupů dostává i do prózy. Proměna ale není tak markantní proto, že májovci připravili půdu pro realistický model hlavně v oblasti prózy. Realistická próza se však liší i od drobnokresby a mravoličných próz májovců, a to především v próze s náměty z venkovského prostředí.

V 80. letech dosáhly venkovské motivy silnější a funkčnější závislosti na celkové významové stavbě obrazu. Venkovské prostředí nám začalo determinovat postavy, jejich mentalitu a chování. Vytrácí se idylizovaný a idealizovaný pohled na venkovské prostředí. Autor realistické venkovské prózy se snažil najít souvislosti mezi sociálním prostředím a mentalitou a psychikou lidí.

4.3 Historická realistická próza podle Aleše Hamana

Vedle venkovských motivů se realistický model literatury uplatňoval i v próze s historickou tematikou. Historismem byla silně zasažena česká literatura 19. století. S historismem souvisí patetizace a monumentalizace světlých i temných stránek národní historie. Historická próza začala používat prvky, které jí měly poskytnout více autentičnosti. Tímto prvkem bylo například to, že vypravěč se tvářil jako by tlumočil fakta získaná od pamětníků či podle tradice nebo z nalezených památek. Autoři byli motivováni Jungmannovým programem k pokusům o vytvoření historické prózy velkého a náročného stylu.

V období májovců a období postromantickém nebyly historické náměty příliš oblíbené, tito autoři se soustředili spíše na přítomnost. Historické motivy lze nalézt u V. Háalky v jeho dramatech a poémách, dále u K. Světlé v jejích staropražských příbězích z 18. století.

Historická témata ožila se změnou literárního modelu. Rozkvět v historické próze začíná v 70. letech 19. století a pokračuje až po přelom ke století dvacátému. Realismu přináší nový pohled na historické motivy. Historie už není pouhou kulisou romantických příběhů, ale stává se zdrojem poznání potřebného pro pochopení hybných sil dějin a jejich významu pro přítomnost.

4.4 Historičtí realisté podle *Trvání v proměně* a jejich díla

4.4.1 Václav Beneš Třebízský (1850 – 1934)

Knihy se o tomto autorovi zmiňují jen letmo jako o historizujícím elegikovi. Neuvádí ani žádná jeho díla. Zmiňuje ho spíše jako autora historické prózy spadajícího do počátku oblíbenosti historismu. (Haman, 2010, s. 281)

4.4.2 Alois Jirásek (1851- 1930)

Aleš Haman označuje Aloise Jirásku za vysoce ceněného i přikře znevažovaného autora, jehož tvorba reprezentuje proměnu historických námětů během nástupu realismu.

A. Haman ve své knize rozděluje Jiráskovu tvorbu do tří oblastí. První oblastí jsou rané povídky a románová tvorba, druhou oblast nazývá tvorbu zaměřenou na postižení lidských osudů v rámci epochálních změn v dějinách národa a poslední oblastí jsou románové kroniky, které vytváří rozsáhlé dějinné fresky. Alois Jirásek pohlížel na

dobu z polohy středostavovské, nesnaží se ji vidět v kontrastech vznešenosti a nízkosti. Ústředními postavami jeho příběhů jsou standardní dobové typy. (Haman, 2010, s. 282)

V Jiráskově rané tvorbě ze 70. let najdeme romány: *Na dvoře vévodském* (1877), *Slavný den* (1879), *Konec a počátek* (1879). Tato díla lze také nazvat rozsáhlejšími novelami. Raná tvorba se vyznačuje rozvětveným dějem a dramatickou zápletkou, která vyústí ve smírný závěr. Druhou linií Jiráskovy tvorby je próza, která se zaměřuje na maloměstské prostředí a je shrnuta v díle *Maloměstské historie* (1890).

V 80. letech se Alois Jirásek snaží o spojení uměleckého tvaru výpravné prózy s historickou věrností dokumentárním materiálům. Období reprezentují díla: *Psohlavci* (1886) a *Skály* (1887). V dalším období své tvorby začíná Jirásek tvořit rozsáhlejší díla. Začal vidět dějiny jako proces, v jehož rámci je osud jedince podroben společenským a dějinným situačním vztahům. První rozsáhlou románovou skladbou je *Mezi proudy* (*Dvojí dvůr, Syn ohnivcův, Do tří hlasů* – 1887-1890), pak následuje trilogie *Proti všem* (*Skonání věků, Kruciata, Boží zástup* 1893). Za umělecky nejvyzrálejší z husitských románů považuje A. Hamana Jiráskovu poslední trilogii nazvanou *Bratrstvo* (*Bitva u Lučence, Mária, Žebráci* – 1899-1908). Jiráskovo románovou tvorbu završují díla *Temno* (1913 a 1915) a nedokončený román *Husitský král* (1. díl 1916, 2. díl posmrtně 1932).

Alois Jirásek psal také románové kroniky, o kterých se dozvídáme až v samostatné kapitole *Románové kroniky*. A. Jirásek chce ve svých kronikách přiblížit čtenáři poznání minulosti v rozlehlých obrazech dějinného procesu. První kronikou je *F. L. Věk* (pět dílů - 1888 – 1906). Další kronikou je *U nás* (čtyřdílná skladba: *Úhor, Novina, Osetek, Zeměžluč* 1896 - 1903). Obě dvě kroniky se zaměřují na dobu národního obrození.

4.4.2.1 Hodnocení tvorby Aloise Jiráska podle Aleše Hamana

Aleš Haman upozorňuje na rozpačité přijetí Jiráskovy trilogie *Proti všem*. Rozpačité přijetí bylo způsobeno tím, že do popředí se dostával lyrismus a skladby s výrazně epickou povahou ustupovaly do pozadí. Za umělecky nejvyzrálejší románovou trilogii s husitskou tematikou Aleš Haman označuje *Bratrstvo*.

Aleš Haman zde také uvádí celkový pohled na dílo Aloise Jiráska a to takové, že hodnocení děl A. Jiráska se proměňovalo společně s dobou. V období, kdy díla vznikala, až do počátku 20. století byla přijímána s uznáním a úctou. Období Moderny

ale tyto postoje nesdílí. Vykládají Jiráskovo dílo jako antikvární záležitost 19. století a samotného Jiráska vnímají jako dovršitele tradice historické prózy. Různá hodnocení máme na Jiráskovo dílo i v současnosti. Jiráskovu dílu ublížil zájem ze strany komunistického režimu. Ale i kdyby si komunisté nevybrali Jirásku prózu do své propagandy, tak by Jiráskovo dílo v současnosti nezískalo znovu někdejší reputaci především pro celistvou představu smyslu a směřování historického procesu. (Haman, 2010, s. 283 - 286)

4.4.3 Zikmund Winter (1846 – 1912)

4.4.3.1 Hodnocení podle Aleše Hamana

Aleš Haman označuje Zikmunda Wintra za druhou významnou osobnost historické prózy. Wintrova cesta k beletristice nebyla přímá. Zabýval se otázkou, nakolik může autor odhlédnout od pramenných materiálů v zájmu uměleckého záměru. Zda má beletrista právo užívat prameny volně jako svůj zdroj inspirace. Ve Wintrových dílech je dějinné prostředí ztvárněno jako životní ovzduší prostupující životy jedinců, kteří jsou jím podmíněni.

Aleš Haman hodnotí Zikmunda Wintra pomocí slov F. X. Šaldy, který označil Wintra pouze za historického žánristu a upíral mu schopnost koncipovat větší celky i schopnost hlubšího psychologického veítění: „...jest to rozkošný malíř žánrista v holandském smyslu slova..., ale zklame všude tam, kde se pokouší o větší kompozici s hlubšími průzory a bohatšími osnovami at' dějinnými, at' psychologickými.“ (Haman, 2010, s. 288)

4.4.3.2 Historická tvorba s hodnocením Aleše Hamana

Jeho první populárně naučené studie jsou: *Starobylé obrázky z Rakovnicka I, II* (1886 a 1888). Od těchto studií se Winter propracoval až k historické povídce. Zprvu byly jeho povídky spíše historickými dokumenty, ale od 90. let začíná směřovat k psychologickému portrétu jedince, který je zasazen do historického obrazu své doby, příkladem *Nezbedný bakalář* (posmrtně 1915). Povídky, které mají základ v archivních materiálech, soudních zápisech nebo smolných knihách, mají jednoduchý děj, například *Rozina sebranec*, *Krátký jeho svět*, *Panečnice*, *Vojačka* (1901 – 1907). V těchto povídkách z vrcholného období Winter překonává idealizující vlastenecký patos parnasistní historické prózy. Winter má na jedince v dějinách odlišný, deziluzivní pohled. V povídkách *Peklo* a *Rozina Sebranec* podal autor skvělou psychologickou

charakteristiku vášně, která vede až k zločinu. Tato charakteristika je zarámována do působivého obrazu historického prostředí.

Zikmund Winter byl blízký mladé generaci zejména tím, že v nejzdařilejších pracích dokázal překonat váhu faktografických údajů a vytvořil plastický obraz lidí v krizové době, v době rozpadu hodnot, která zasahuje a narušuje jejich konstituci mravní i citovou.

Zikmund Winter napsal jen jediný román *Mistr Kampanus* (1906 – 1907). Tímto románem, který měl mozaikovitou skladbu, jako by Winter dokázal svou sílu v drobnokresbě. Zde Aleš Haman vyvrací Šaldovo soud a tvrdí, že právě v prolnutí dobového ovzduší do jedinečného osudu posouval Winter historickou prózu na práh moderní doby. (Haman, 2010, s. 287- 288)

4.4.4 Další generace

K historickým motivům se z mladší generace obrací například básník Machar v cyklu *Svědomím věků*. V próze se historické náměty objevují na krajových či rodových obzorech, v nichž se historická epocha zrcadlí jako lokální kronika nebo stavovská epopěj.

5 Dějiny české literatury III

5.1 Realismus v Čechách

Podle *Dějin české literatury* můžeme pozorovat náznaky realismu v české literatuře již v dílech májovců. Princip konfrontace dvojí skutečnosti vidíme hlavně v Hálkových vesnických povídkách, kde se střetává ideální stránka, která nám zobrazuje, jaká by skutečnost měla být a jaká by byla v souladu s romanticky požímanou představou, a skutečnost, jakou vidí autor před očima, jakou zná ze svých vlastních zkušeností. Toto jsou první pokusy o věrné a pravdivé zobrazování soudobého života. J. Neruda argumentuje tím, že musíme čerpat podněty a myšlenky přímo ze života všech vrstev soudobé české společnosti. Zdůrazňoval hlavně nutnost poznání života, dále nutnost zobrazovat sociální stránky skutečného života a nutnost kritického zhodnocení těchto stránek.

Májovci chtěli svou tvorbou podat věrný obraz života různých společenských vrstev, zachytit složité osobní, mravní i společenské vztahy. Psali i o tabuizovaných tématech jako je například erotika nebo vztah mezi chudými a bohatými. Poznávací funkci literatury májovci uplatňovali v baladách, poezii a hlavně v próze. Májovci se ale nesnažili zachytit libovolný, povrchní obraz života, jejich úsilím bylo zobrazit jeho umělecké zhodnocení, které by odlišilo, co je v životě dravé a co je zaostalé, sobecké, malicherné a prospěchářské.

V 50. letech nabývá na důležitosti próza. Jsou zde snahy, aby zobrazovala pravdivě a v úplnosti soudobý život oproštěná od přežívajících a nevěrohodných postupů starší sentimentální a idealizující tvorby. V návaznosti na tyto prvky sílí v literatuře realistické tendence. Tyto realistické tendence vedly k rozmělnění tehdejších hranic prozaických útvarů a započala vznikat celá řada přechodných forem. Největší význam měly kratší prozaické útvary, například povídky nebo obrazy ze života, protože lépe umožňovaly přesně vykreslit sociální prostředí a charakter postav. Realistická povídka postupně vytlačila násilnou stylizaci, dějovou konstruovanost, ideovou nejasnost a žánrovou drobnokresbu. Všechny tyto prvky nahrazuje obrazy skutečných živých konfliktů.

Na druhou stranu zde existuje i román, který se pohyboval na rozhraní mezi ideálem a skutečností. Přebíhání z idealismu k realismu a naopak tvořilo jednu z podstatných osnov vývoje tehdejšího románu.

V 60. letech podala próza mnohostrannější obraz české společnosti a výrazně postoupila na cestě k realistickému zobrazování společnosti. Toto všechno se dělo díky tvorbě pokrokových spisovatelů, kteří se věnovali realistickému zobrazování skutečnosti. Mladší generace autorů pokračovala v rozvíjení uměleckého realismu, který v literatuře proboužela již starší generace s tím, že zesílili společenskou kritiku a prohloubili psychologické kresby charakterů.

5.2 Próza s historickými náměty

Na konci 60. let se začínají utvářet nové předpoklady pro rozvoj historické prózy. Próza s historickými náměty se měla organicky začlenit do živého proudu soudobé literatury. V knize *Dějiny české literatury* se dovídáme, že historické látky byly zprvu spíše v pozadí oproti námětům z vesnického prostředí. Historie byla rozměňována v nepodstatné zajímavosti a byla zobrazována jako dekorativní kulisa pro milostné nebo dobrodružné děje. Autoři, kteří takto užívali historických námětů:

Josef Jirí Kolár (1812 – 1896) – dílo: *Pekla zplozenci* (1862)

Josef Svátka (1835 – 1978) – dílo: *Anna z Kunštátu* (1860), *Sedláci u Chlumce* (1867), *Bitva bělohorská* (1869), *Tajnosti pražské* (1868).

Existovala ještě druhá linie prózy s historickými náměty, která již nebyla zábavného typu, ale byla dána poznáním, že i obraz minulosti musí souviset se současným životem a ovlivňovat jej v pokrokovém smyslu. Takto píše například Prokop Chocholoušek (1819 – 1864) – dílo: *Jih* (1863 – 1864). Českou historií se také inspirovali autoři jako Karel Sabina a Karolína Světlá. Jejich romány ale sledují pouze kladné myšlenkové tradice a byly považovány spíše za společenskou prózu, třebaže zasahovaly v rozbořech kořenů hluboko do národní minulosti.

5.2.1 Předchůdci Aloise Jiráska podle Dějin české literatury

Na konci šedesátých let napomohly rozvoji historické prózy státoprávní boje. Přinášely myšlenky a pocity, které dávaly podněty k nové éře české historické povídky a románu.

5.2.1.1 Václav Vlček (1839 – 1908)

Podle *Dějin české literatury* jsou jeho díla primitivní a suchá. Psal především historické povídky s historickými stafážemi a milostnými zápletkami. Zobrazoval

maloměšťácký ideál rodinného a národního soužití. Dílo: *Jan Pašek z Vratu* (1868), *Paní Lichnická* (1870).

5.2.1.2 Bohumil Janda Cidlinský (1831 -1875)

Dějiny české literatury B. J. Cidlinského hodnotí jako úspěšnějšího autora historické prózy, než byl V. Vlček. B. J. Cidlinský se snaží zbavit vyprávění nahodilých příměšků a zobrazovat obyčejného bojovníka a měšťana, nedokáže se však oprostít od četných schémat, která zůstávala převážně na vyprávění milostných příběhů i na charakteristice historických postav. Ve svých třech povídkách *Pod Vyšehradem* (1869), *Anna Městecká* (1870), *Boček* (1871) zobrazuje dobu husitskou.

Až v dalším desetiletí dokáže Václav Beneš Třebízský naplnit historickou prózu pokrokovým pojetím národní minulosti. Stává se tak důstojným předchůdcem Aloise Jiráska. Hlavními představiteli historické prózy jsou Alois Jirásek a Zikmund Winter. Život i dílo Aloise Jiráska je v knize velmi podrobně rozebráno oproti Zikmundu Winterovi, který je zde zmíněn jen vcelku okrajově.

5.2.2 Václav Beneš Třebízský

5.2.2.1 Historická tvorba V. B. Třebízského

V. B. Třebízský svou tvorbou navázal na tradici Chocholouškova Jihu, kdy v tomto duchu píše první povídku *Mara Bočarovna* (1871). Dále píše především povídky, historické obrazy a črty, jen výjimečně v jeho tvorbě najdeme román – například *Královna Dagmar* (1883). Všechny jeho spisy byly sebrány do několika cyklů – například *Pod doškovými střechami*, *V červáncích kalicha*, *Pobělohorské elegie*, aj. Příznačným rysem jeho tvorby je elegičnost, která pramení ze soucitu s trpícími lidmi v minulosti. Toto utrpení je přenášeno i na utrpení národa v této době. Nejsilnější ideovou položku v díle V. B. Třebízského je právě zřetel k lidem. Třebízského styl, kterým pojímal historii, se vyznačuje silnou, bezprostředně vyjádřenou emocionalitou a patosem. Jeho díla měla smutně zabarvený odstín, ale příznivě se lišil od většinou suchého a strohého slohu průměrné soudobé historické prózy. Na druhou stranu jeho nadměrná citlivost někdy hraničila až se sentimentálností, jednotvárností zápletek a nereálností některých postav. Všechny jeho nedostatky v historické próze se vyskytovaly především v jeho rozsáhlejších pracích.

V. B. Třebízský se věnuje především období husitství, kde lásku k lidem a vřelý soucit s jejich utrpením přibližuje čtenářstvu v dílech *Levohradecká povídka* (1882),

Bludné duše (1879), *Ze zapomenutých pamětí*. Píše také drobnější práce, kde se věnuje osudům jednotlivců, rodin i vesnic, drcených a tísněných dobou. Jsou to soubory povídek *Ze zapomenuté vesnice*, *Stezkami našich dějin*, *Ze zapomenutých pamětí*.

5.2.2.2 Hodnocení V. B. Třebízského a jeho tvorby podle Dějin české literatury

Dějiny české literatury se o V. B. Třebízském zmiňují jako o nejpoblárnějším soudobém historickém beletristovi. Jeho dílo dosahovalo oblíby především u širokých lidových vrstev a jeho dílu je zde přikládán velký význam především proto, že posilovalo opravdový národní cit, vychovávalo k obětavosti, probouzelo smysl pro spravedlnost a lásku k svobodě. Za jeho hlavní dílo je zde označován román *Bludné duše* (1879). (*Dějiny české literatury*, 1961, s. 263)

5.2.3 Alois Jirásek

5.2.3.1 Hodnocení podle Dějin české literatury

V knize *Dějiny české literatury* je Aloisi Jiráskovi přisuzována zásluha, že se realismus stal určujícím způsobem zobrazování i v historickém románě. Kde právě on vyzdvihuje úlohu lidových mas v dějinách. Tento prvek představuje významný novátorský čin v české historické tvorbě. Historický román se také díky Jiráskovi stává hlavním šířitelem demokratické koncepce.

A. Jirásek je zde také vyzdvihován jako kronikář svého lidu, dovršitel tradice obrozeneckého vyprávění pro lid a zároveň i tvůrčím českého realistického historického románu. *Dějiny české literatury* tohoto autora označují jako vůdčího představitele prózy na přelomu 19. a 20. století. (*Dějiny české literatury*, 1961, s. 414 - 431)

5.2.3.2 Historická tvorba Aloise Jirásky

Rozvoj historické povídky a románu je spjat právě s počátky tvorby Aloise Jirásky. Jiráskovo dílo spojuje pravdivý obraz historie a citlivé proniknutí do zvláštního rázu líčení doby. Již do počátku tvorby se jeho romány a povídky vyznačovaly věrnější kresbou dobového prostředí. Jiráskovy vynikající znalosti historie mu umožňovaly citlivě vytvářet postavy a individuálně je charakterizovat. Již jeho první román *Skaláci* (1875) se vyznačoval těmito vlastnostmi. Následně se pak obrací na období husitství a píše romány *Na dvoře vévodském* (1877), *Slavný den* (1879), *Konec a počátek* (1879), ve kterých se ještě opírá o tradice historického románu, které reprezentoval romantik Walter Scott a u nás pokračovatel v jeho tradici V. B. Třebízský. Pak následují díla, ve kterých se Jirásek noří hlouběji minulosti: *Ráj světa* (1880), *Obětovaný* (1880), *Ze*

zlatého věku v Čechách (1882), *Psohlavci* (1884), *V cizích službách* (1883), *Skály* (1886).

Povídky z litomyšlského prostředí, které klasicky zobrazují předbřeznový život na malém městě, jsou *U rytířů* (1880), *Na staré poště* (1881) *Filozofická historie* (1878). Tyto novely shrnul později pod názvem *Maloměstské historie* (1890).

Rozsáhlá cyklická díla s tematikou husitství a národního obrození jsou: *Mezi proudy* (1891), *Proti všem* (1894), *F. L. Věk* (1890 – 1907), *U nás* (1896 – 1903), *Bratrstvo* (1899 – 1908), *Husitský král* (1. díl – 1916, 2. díl nedokončený vydaný 1932). Jako jedno z posledních děl vzniká román *Temno* (1913), který zobrazuje pobělohorskou dobu – dobu temna.

5.2.3.3 Hodnocení díla Aloise Jiráska podle Dějin české literatury

Podle *Dějin českého národa* Alois Jirásek svou uměleckou prózou uskutečnil dávnou ideu Palackého o potřebě romanopisce, který by v umělecké podobě povznesl národní dějiny a zpřístupnil je nejširším lidovým vrstvám. Jiráskova schopnost vyprávění národní historie je zde hodnocena jako velmi schopná, protože jeho vyprávění skutečně proniklo hluboko do řad čtenářů a vychovávalo je v duchu národní tradice. „Dílo Aloise Jiráska přiblížilo prostému čtenáři pokrokové tradice českého národa, ukázalo lid jako dějinnou sílu, vedlo pokrokové vrstvy národa k historickému optimismu, rozhodnosti a vytrvalosti v boji proti cizím i domácím nepřítelům demokratických svobod. Tato úloha Jiráskova díla zvláště vystoupila v době ohrožení národa, za první světové války i za nacistické okupace.“ (Dějiny české literatury, 1961, s. 463)

Za neslavnější povídku z litomyšlského prostředí je zde označována *Filozofské historie* (1878). Podává nám neobyčejně plastický obraz soudobé společnosti. Povídka je nejživotnější prací z Maloměstských historií. (Dějiny české literatury, 1961, s. 249) „Filozofickou historií tak Jirásek vytvořil jedno ze svých nejznámějších a nejoblíbenějších děl, v němž po Skalácích a ostatních vesnických a vojenských povídkách dále rozšířil svůj tematický okruh, dospívaje zároveň k umění hutné charakterizační zkratky.“ (Dějiny české literatury, 1961, s. 437)

Román *Psohlavci* *Dějiny české literatury* hodnotí jako umělecky nejpůsobivější zpracování látky selských bouří, a také zároveň jako vyvrcholení této problematiky. Romány *Psohlavci* (1886) a *Skály* (1887) svědčí o překonání zbytků konvenčního

pojímání historické tematiky a mají také klíčový význam pro další Jiráskův vývoj i pro vývoj historické prózy. V těchto románech se poprvé značně projevilo jeho tvůrčí domýšlení ideových otázek aktuálnosti a společenské působnosti historického románu. (Dějiny české literatury, 1961, s. 415)

První husitská trilogie *Mezi proudy* se stala Jiráskovým nejširším obrazem společnosti vůbec. Autor zde nezapomněl na žádnou významnější složku společnosti ani závažnější událost té doby. Jirásek v trilogii ale dotváří děje i historické postavy podle své fantazie, i když v souladu se základními tendencemi doby. Druhá husitská trilogie *Proti všem* ale již nemá charakter kroniky a je skutečnou románovou trilogií. Třetí husitská trilogie *Bratrstvo* se svým rázem nejvíce přibližuje románovému útvaru, díky důkladnému vykreslení charakteru postav. V této trilogii vyvrcholilo Jiráskovo vypravěčské, charakterotvorné a kompoziční umění. Jirásek se v díle snaží vytvořit co nejcelistvější a nejsouvislejší dějový tok, v němž intimní příběhy bezprostředně souvisí s historickými událostmi a naopak. (Dějiny české literatury, 1961, s. 451 - 454)

Jiráskovo nejrozsáhlejší a dějově nejbohatší je podle *Dějiny české literatury* románová kronika *F. L. Věk*. Novým rysem v kronice je Jiráskovo striktní zobrazování historických událostí do všedního života lidí, a to do té míry, že autor je neukazuje přímo, ale až v jejich důsledcích pro běžný život lidí a často i jejich očima. (Dějiny české literatury, 1961, s. 457)

Největší význam přikládají *Dějiny české literatury* Jiráskovými *Starým pověstem českým* (1894), které zdůrazňují národní tradice a lidovou modrost. Jirásek dokázal brilantně zkombinovat pohádkovou, zázračnou složku s životní pravděpodobností, v níž má každá z pověstí své kořeny. (Dějiny české literatury, 1961, s. 446)

Román *Temno* vyšel uprostřed první světové války, ale nepůsobil na národ nikterak pesimisticky, ba spíše naopak posiloval sebevědomí tehdejšího lidu. Romány *Temno* a *Husitský král* označují *Dějiny české literatury* za romány zralých let s velkým uměleckým účinkem, které časově uzavírají vrcholnou fázi Jiráskovy tvorby. Fázi, v níž Alois Jirásek vytvořil rozsáhlé obrazy z nejvýznamnějších období naší národní minulosti. (Dějiny české literatury, 1961, s. 459 -460)

5.2.4 Zikmund Winter

Zikmund Winter je *Dějiny české literatury* označován za našeho druhého největšího historického prozaika, který do poloviny 80. let pouze sbíral v rakovnickém archívu zprávy o kulturním životě a o zajímavých lidech ze století šestnáctého a sedmnáctého. O autorovi se kniha zmiňuje jen velmi stručně.

Prvotní práce Zikmunda Wintra *Rakovnické obrázky* (1888), *Pražské obrázky* (1893), *Ze staré Prahy* (1894), *Staropražské novely* (1896) i jeho práce shrnuté v cykly *Rakovnických obrázků* a *Pražských obrázků* jsou ještě ovlivněny vědeckým zájmem o historii. Díla jsou beletristiky zpracované historické prameny z období rozmachu českých měst v 15. – 17. století, ale většina děl z tohoto období tvořila pouze přípravu k Wintrovým vrcholným povídkám, novelám a románu vzniklých na počátku 20. století.

Dějiny české literatury hodnotí Wintrovo dílo *Nezbedný bakalář* jako mistrný psychologický portrét, který je zasazen do historicky věrného společenského prostředí. (Dějiny české literatury, 1961, s. 415 - 416)

6 Průzkum databáze RETROBI

6.1 Temno (1913)

1915

Referát (Vlast 31, 1914-1915, č. 11, str. 997-1000, srpen 1915) – Jan Voborský: „Referáty“

Historický román – Alois Jirásek: Temno, 40. svazek sebraných spisů. Praha, J. Otto 1915

Referát (Lumír 43, 1915, č. 6, str. 281-283, 28/5 1915) – Viktor Dyk: „Jiráskovo Temno“

Polemika (LN 23, 1915, č. 224 /ranní/, str. 1-2, 9/9) – Fr. Slaměník: „Jiráskovo Temno a časopis Hus“ – Reakce na anonymní hodnocení Jiráskova románu v čáslavském evangelickém měsíčníku HUS

Polemika (LN 23, 1915, č. 247 /ranní/, str. 3, 12/9) – Český evangelík: „Jiráskovo Temno a čeští evangelíci“ – Stejně jako Fr. Slaměník odmítá pisatel kritiku románu uveřejněnou v čáslavském měsíčníku HUS

1916

Poznámka (LN 24, 1916, 70, s. 1-2, 11/3) – Poutník: „Míti vůli“ – Chvála knih Aloise Jiráska Temno a...

Dementi (Venkov 11, 1916, č. 15, str. 3, 18/1) – O Jiráskově románu „Temno“... („Z kompetentních míst se sděluje, že Jiráskovo Temno nebylo zabaveno“)

Poznámka (Archa 4, 1916, č. 5, s. 156-163, červen) Arnošt Procházka odsoudil v MR Temno od Aloise Jiráska

1921

Zpráva (Dělnická osvěta 7, 1921-22, č. 6-7, 87, 15/9 1921): „Levné a dobré knihy“ – Upozornění na levné vydání tří Jiráskových románů Temno, Psohlavci a Proti všem...

1923

Poznámka (PL 32, 1923, č. 35, s. 8, 13. 2.) – Jiráskovy spisy jsou škváry (K článku Pražského večerníku o zřizování vesnických knihoven a pasáží, odsuzující Jiráskovo Temno a ostatní dílo)

1924

Poznámka (Rozmach 2, 1924, č. 22, str. 339, 15/11) – Josef Vašica: „Jiráskovo Temno“ (Hájí Jiráskovo Temno a dokazuje, že není protikatolické)

1925

Studie (Lit. Rozhledy 10, 1925-1926, č. 3, 89, 91, 12.1925) – Adolf Veselý: „Nové Jiráskovo Temno po stránce typografické“

Glosa (Národní Osvobození 2, 1925, č. 252, 3. 14/9 1925): „O Skale dějišti Jiráskova Temna,...“ – Odmítaná glosa k článku J. Resla v Lidových listech o jeho návštěvě na Skale a v Dobrušce po stopách Jiráskova Temna.

1929 – 1930

Zpráva (Rozpravy Aventina 5, 1929-1930, 400): Populární spisovatelé v obecních knihovnách (Ministerstvo školství podniklo dotazníkovou akci, která díla A. Jiráska, J. Š. Baara, K. V. Raise... jsou v knihovnách nejčtenější. Jiráskovo Temno získala 1612, Baarův Jan Cimbura 1486...)

1930

Zpráva (Světobor 30, 1929-1930, č. 31, Příloha, 238, 8/5 1930): „Jiráskovo Temno se překládá do angličtiny“ (Zpráva o připravovaném překladu Temna do angličtiny časopisem Reviw of Reviews pod názvem The Darkness – překladatel není uveden)

Zpráva (Prager Presse 10, 1930, M. Ausg. č. 116, str. 10, 27/4): „Jirásek Román Temno“ (O připravovaném anglickém překladu)

Zpráva (LN odp. 38, 1930, č. 208, str. 2, 24/4): „Jiráskovo Temno přeloženo do angličtiny“ (Záznam zprávy jedné angl. revue, že prof. Moyes přeložil několik prací A. Jiráska do angl.)

1935

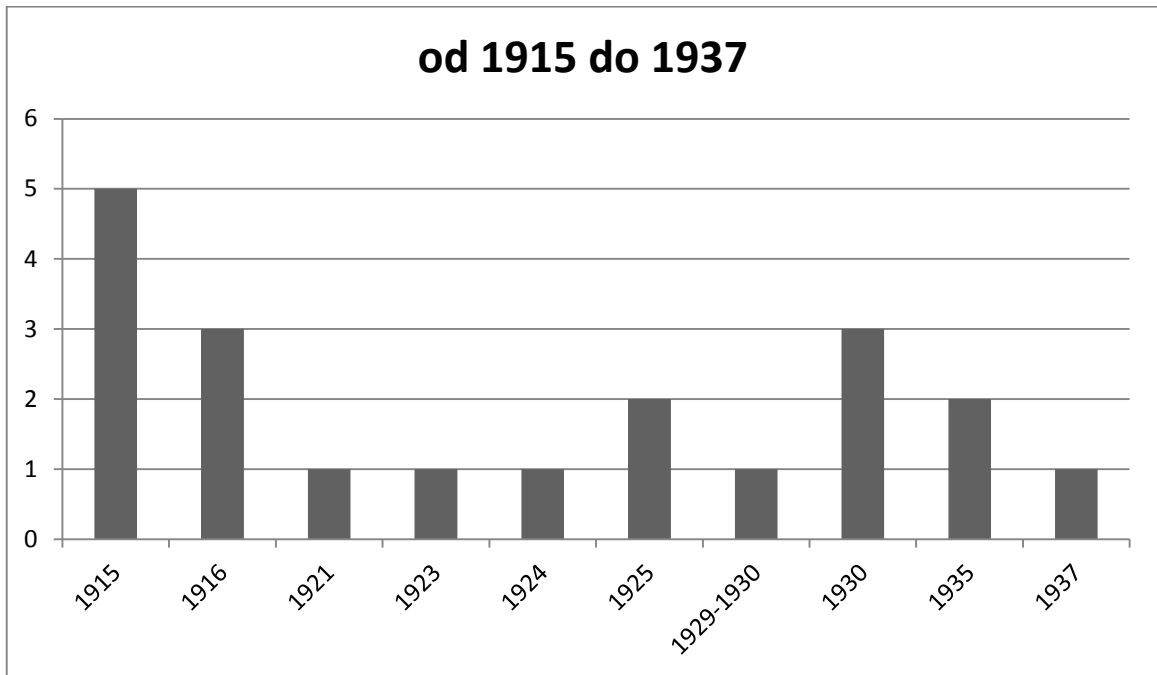
Zpráva (PL 44, 1935, č. 96, s. 6, 24.4) – Výstava Jiráskovo Temno ve světle soudobých dokumentů... - bude otevřena 4. 5. 1935 v Muzeu hlavního města Prahy, úvodní přednášku prosloví Mil. Hýsek

Referát (Prager Presse 15, 1935, M. Ausg. č. 119, str. 4, 3/5): „Ein roman als Ausstellungsobjekt. Dokumente zu Jiráseks Temno im Stadtmuseum“ (O výstavě v pražském Městském muzeu, jež shromáždila na 180 dokumentů vztahujících se k Jiráskovu Temnu...)

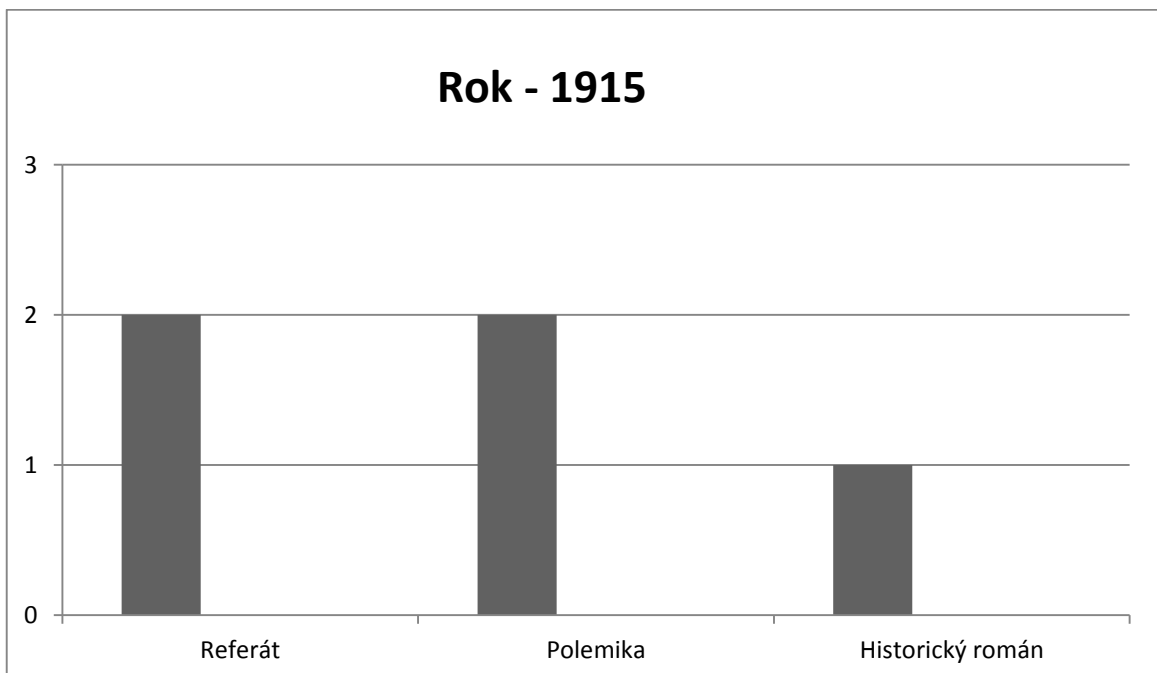
1937

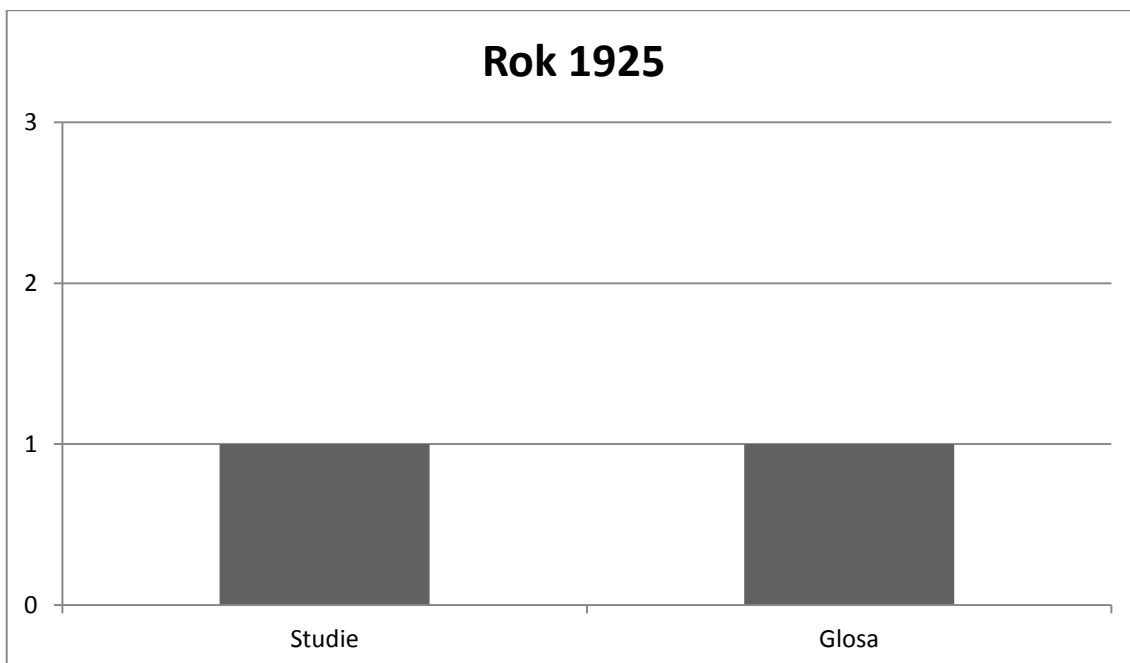
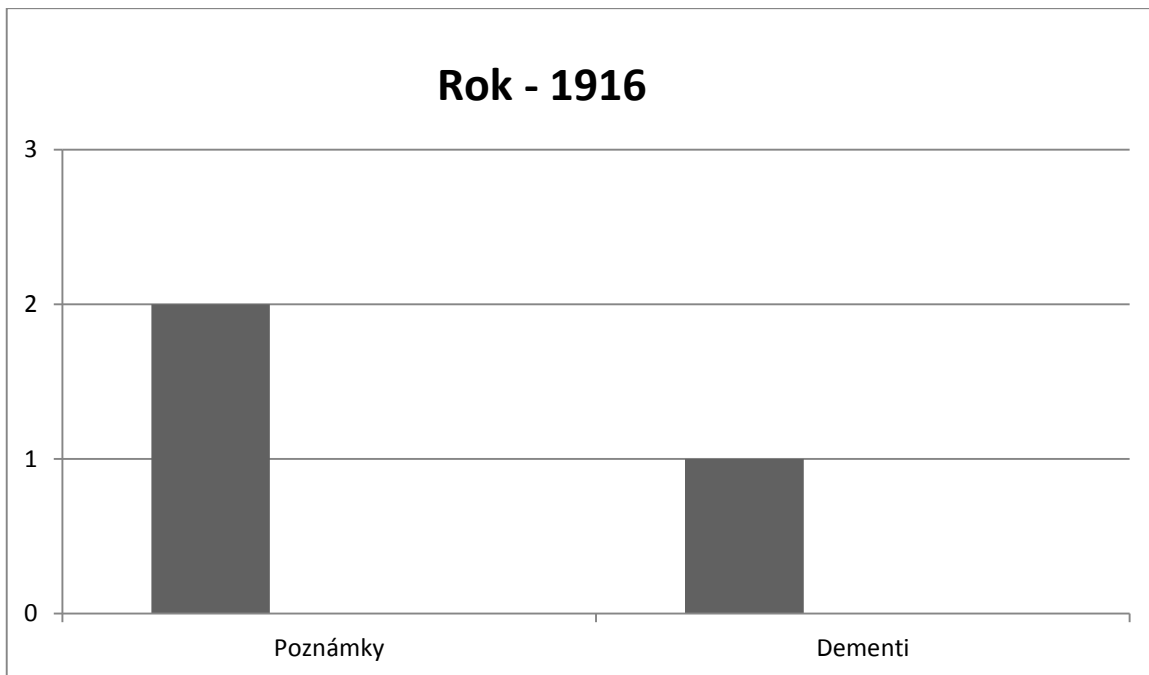
Zpráva (PL 46, 1937, č. 88, str. 4, 14/4): „Sto šedesát tisíc výtisků českého románu“ (Dosáhlo jich Jiráskovo *Temno* svým 23. vydáním, vydaným právě v nakl. Šolce a Šimáčka v Praze)

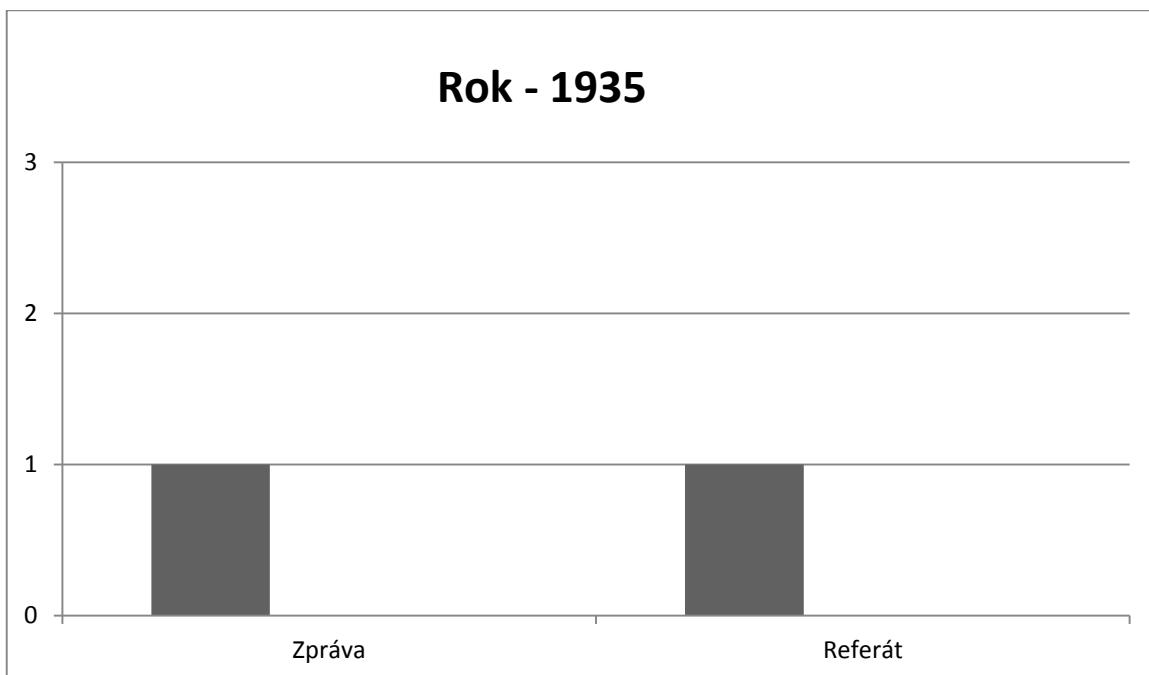
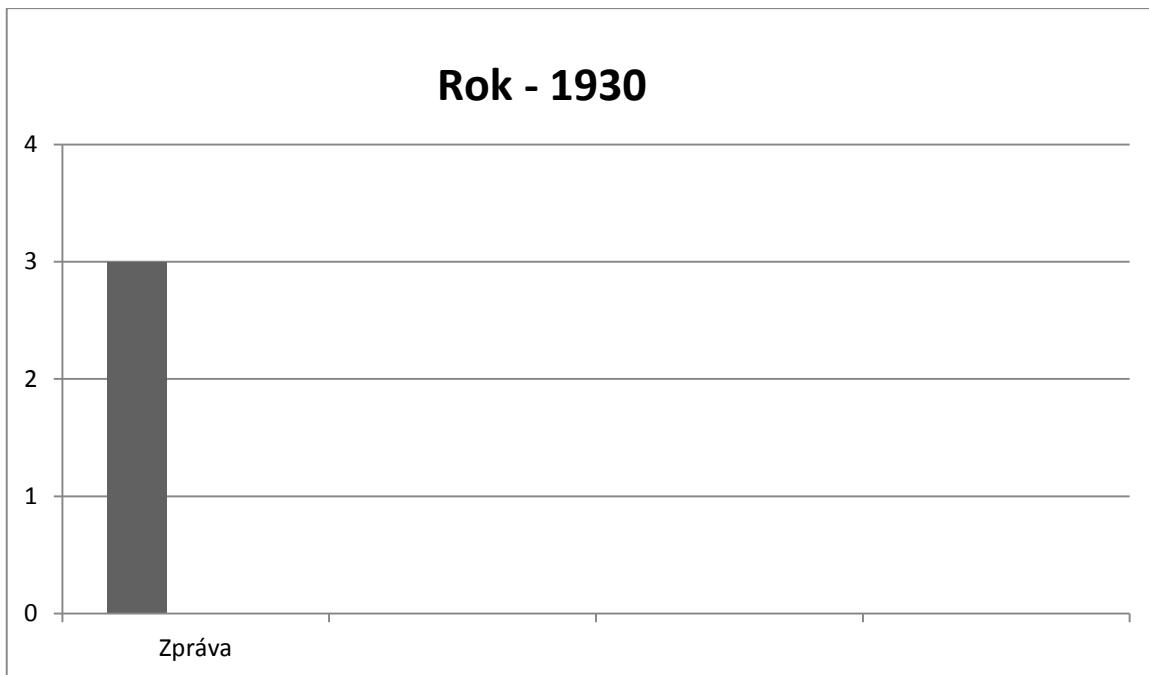
6.1.1 Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:

6.1.2 Grafy jednotlivých let:

6.2 F. L. Věk (1888, 1892, 1897, 1900, 1906)

1888

Alois Jirásek: F. L. Věk. Román. Časopis Osvěta 1888

1889

Referát (Hlas národa 1889, č. 50, Příloha, 19/2) - F. V. Vykoukal: „Z naší novější belletrie“

1896

Zpráva (Beseda učitelská 28, 1896, č. 39-40, 526-527, 10): „Cenou ze základu Václav Beneše Třebízského...“ – O udělení ceny Aloisovi Jiráskovi za román F. L. Věk

1898

Poznámka (Besedy lidu 7, 1898-1899, č. 2, str. 23, 10/11 1898): „Co budeme čísti?“ - ...jako 26. díl sebraných spisů Jiráskových vychází F. L. Věk...

1899

Poznámka (Národní listy 39, 1899, č. 104, str. 9, 15/4): „České spisy“ – V. Beneš Třebízský: Bludné duše. Vesnický román. 2. vyd. Praha, J. Otto 1899; A. Jirásek: F. L. Věk. Díl III. (Sebrané spisy, sv. 26) Praha, J. Otto 1899...

1900

Článek: „Co čte lid“ (Samostatnost 1900, č. 62, s. 313, 4. 8.) – Městská knihovna pražská uveřejnila ve svém předběžném výkaze o četbě knih za rok 1899 tyto údaje: v oblibě u čtenářstva je na prvním místě Jirásek se svými Psohlavci a F. L. Věkem, dále...

1907

Referát (Čas 21, 1907, č. 116, str. 2-3, 28/4): „Pátý díl Jiráskova F. L. Věka“ – Alois Jirásek, F. L. Věk. Obraz z dob našeho národního probuzení /Román/ Část pátá. Praha, J. Otto 1907

Referát (Zlatá Praha 24, 1906-07, č. 46, 559, 9/8 1907) – V. Červinka (O vydání románu F. L. Věk, Praha, J. Otto 1907)

1914 - 1915

Poznámka (Besedy lidu 23, 1914-1915, č. 5, s. 77, 24. 12.) - Literatura: K letošnímu Ježíšku je připraven IV. díl F. L. Věka a Psohlavci od A. Jiráska a Mistr Kampanus od Z. Wintra

1920

Poznámka (Besedy lidu 29, 1920-1921, č. 2, s. 22, 10. 11. 1920) – Písemnictví: Nové vydání Mistra Kampana od Zikmunda Wintra, ze sebraných spisů A. Jiráska Psohlavci, F. L. Věk, U nás II. díl

Referát (Zlatá Praha 37, 1919-20, č. 51-52, 418, 24/11 1920): „Nové knihy“

1921

Článek (Tribuna 3, 1921, č. 178, s. 4, 30/7) - E. T. Havránek: „Kdo byl Jiráskův F. L. Věk“ (Životopis a hodnocení díla a buditeleského významu)

1929 – 1930

Referát (Rozpravy Aventina 5, 1929-1930, 473) - B. Polan: „Činohra v Plzni“ (Jirásek-Vrbský F. L. Věk)

1930

Dramatisace - Jirásek – Vrbský: „F. L. Věk“ – Městské divadlo v Plzni

Referát (České slovo 22, 1930, č. 84, str. 6, 8. 4.) - J. Vodák: „Zdivadelněný F. L. Věk“ – Al. Jirásek, F. L. Věk /Dramatizace/ Pro jeviště upravil Milan Svoboda. Jako matiné Kruhu sólistů v Městském div. vinohradském 6. 4.

Kritická kurzíva (LN 38, 1930, č. 467, str. 9, 16/9) - Arne Novák: „O čest Aloise Jiráska“

Poznámka (Lumír 65, 1929-1930, č. 7, 389-91, 27/4 1930) - H. Jelínek: „Divadlo“ – O zvláštním čísle Světozora, věnované A. Jiráskovi ...; též o inscenaci Jiráskova Žižky, Otce a Vrbského dramatisaci F. L. Věka v pražských divadlech; ...

Článek (Venkov 25, 1930, č. 62, str. 2, 13/3): „Životní dílo“ – Výčet a charakteristika Jiráskových děl k jeho úmrtí

1934

Poznámka (LN 42, 1934, č. 121, str. 9, 8/3) – M. Novotný: „Výstava Jiráskův F. L. Věk ve světle soudobých dokumentů“ – Byla otevřena 7. 3. v Městském museu péčí nt. Novotného; promluvil M. Hýsek

1936

Článek (Rozhledy 5, 1936, č. 20, 164, 18/6) - V. Renč: „F. L. Věk opět přístupný“ (Pisatel vítá nové vydání Jiráskovy kroniky a poukazuje na některé její hodnoty)

1937

Poznámka (LN 45, 1937, č. 448, str. 2, 6/9): „Alois Jirásek o svém Věkoví“

1938

Poznámka (LN 46, 1938, č. 263, str. 7, 25/5) - Arne Novák: „Půlstoletí F. L. Věka“ (K 50. výročí od otiskování Jiráskova Věku ve Vlčkově Osvětě)

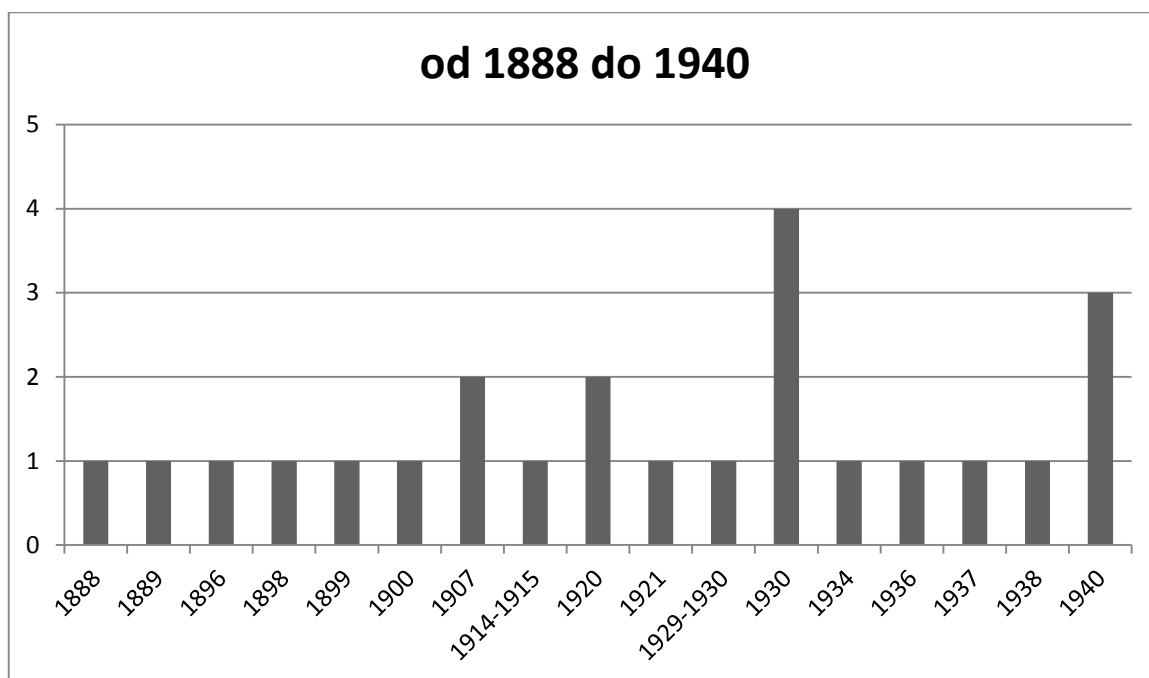
1940

Dramatizace části románu – Al. Jirásek, F. L. Věk – zdramatizoval B. Vrbský (V Moderním divadle 1/9 1940 v režii F. Filipovského)

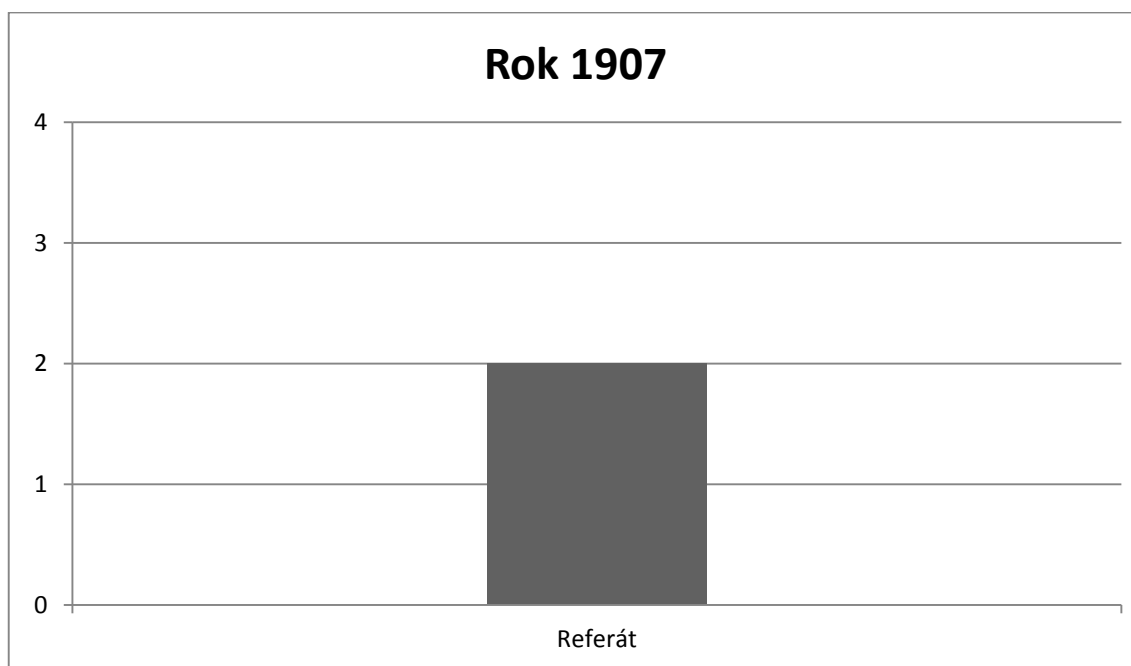
Referát (Telegraf 12, 1940, č. 204, str. 2, 2/9): „Jiráskův F. L. Věk v Moderním divadle“

Referát (Venkov 35, 1940, č. 16, s. 8, 21. 1.): „Dopisy hrdiny románu „F. L. Věka“ (Hek F. V. píše synovi. Dopisy sebral, přeložil a úvod napsal: Dostal Josef, Praha, Petr 1939, Věk F. L.)

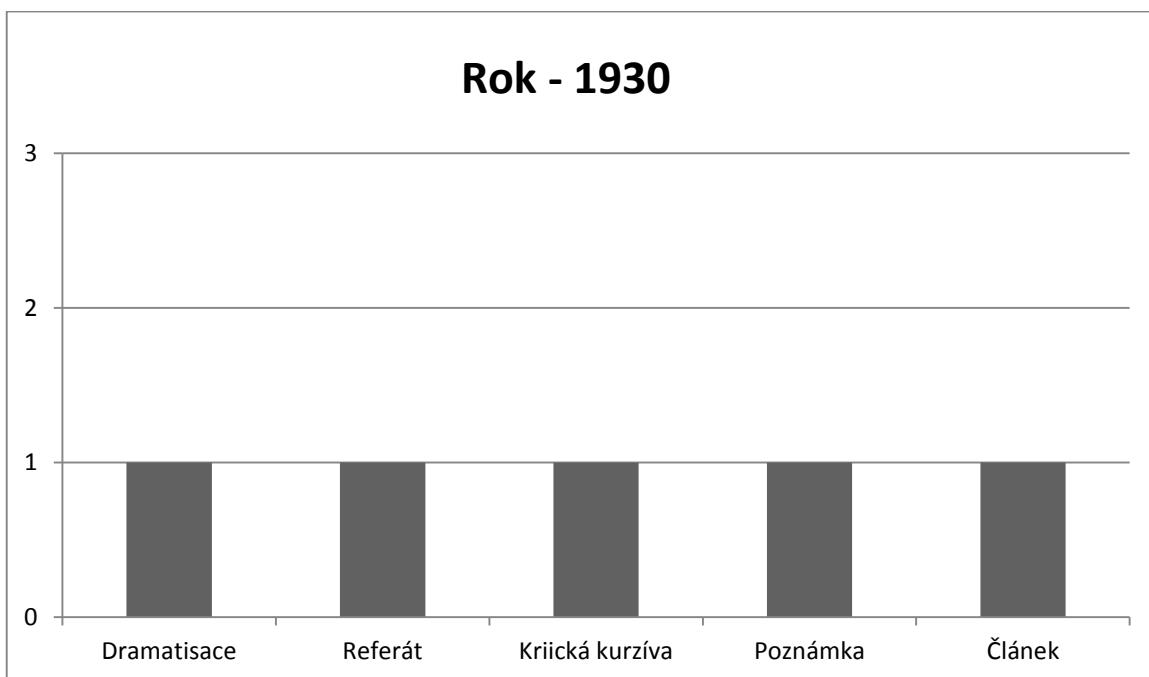
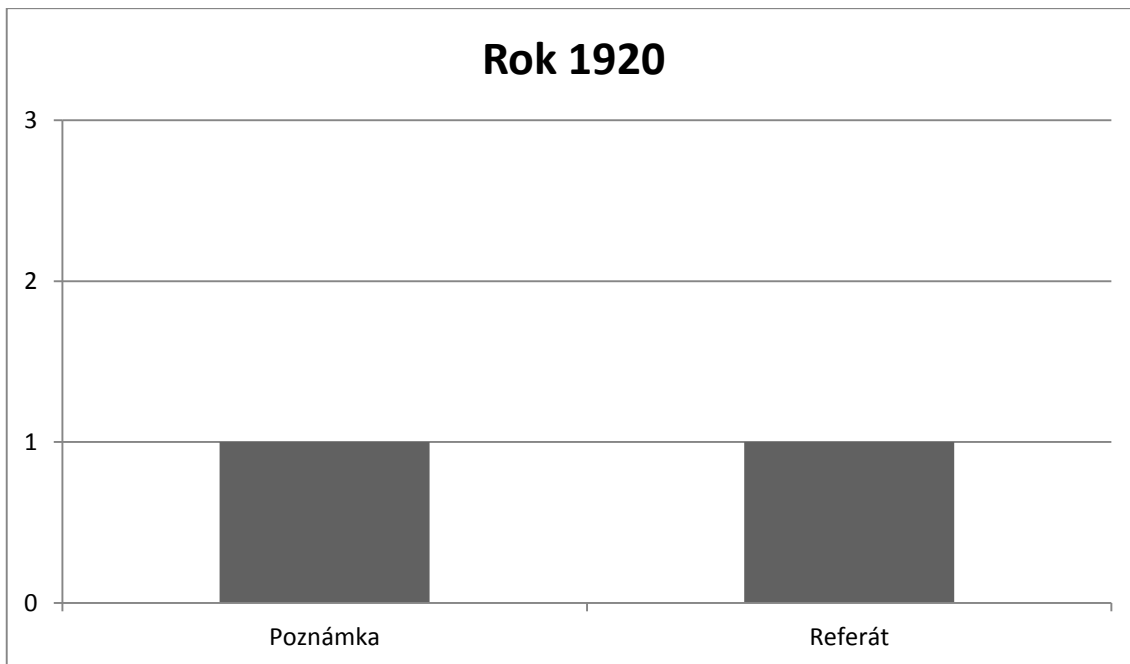
6.2.1 Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:

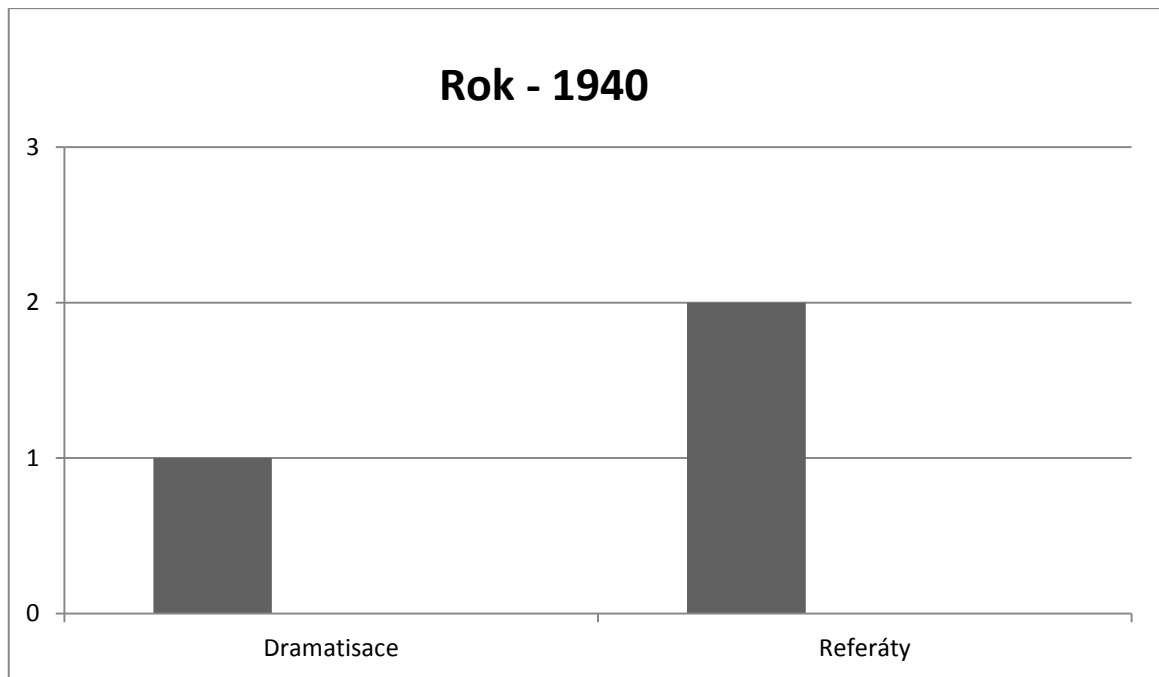

6.2.2 Grafy jednotlivých let:

6.3 U nás (1896, 1898, 1902, 1903)

1900

Referát (Zvon 1, 1900-01, č. 2, 22, 5/10 1900): „U nás II.“ (kronika) – Vydání druhého dílu Praha, J. Otto

1901

Zpráva (Politik 40, 1901, č. 268, s. 9, 28. 09.): „Zvon...“ - ...; dále z roč. 2, č. 1: Jirásek Alois, z kroniky U nás;...

1902

Glosa (Politik 41, 1902, č. 265, s. 4, 26. 09.): „Die literarische Wochenschrift Zvon...“ – Časopis Zvon vstupuje do 3. ročníku... časopis získal jako stálé přispívatele další české spisovatele: z nových příspěvků 1. čísla: Jirásek Alois – 4. díl kroniky U nás;...

1903

Hoffmann, Camill: Tschechischer Brief (Das literarische Echo 6, 1903/1904, s. 796) – Pohled na českou literární tvorbu v roce 1903; z románové tvorby: Jirásek Alois, obrozenecká kronika U nás

Referát (Zvon 3, 1902-03, č. 25, 349-350, 13/3 1903): „U nás. Nová kronika. Kniha III /Osetek/ Sebr. sp. sv. XXX. Praha, J. Otto 1903

Referát (Národní listy 43, 1903, č. 93, 9, 4/4): „České spisy“

Referát (Národní listy 43. 1903, č. 200, 3, 24/7) – Jan Voborník: „České spisy“

1904

Referát (Zvon 4, 1903-04, č. 27, 377-378, 24/3 1904) – O vydání U nás - IV. Zeměžluč, Praha, J. Otto 1904“

Referát (Osvěta 34, 1904, díl 1, č. 2, 178-181) – F. V. Vykoukal: „Nové písemnictví. Výprav. próza“ – O vydání U nás – III. Osetek, Praha, J. Otto 1904

Referát (Naše doba 12, 1904/05, č. 7, str. 541-547) – Jan Jakubec – O vydání U nás. Nová kronika. Praha, Otto b.r.

Referát (Máj 2, 1903-1904, č. 33, 528, 6/5 1904): „Alois Jirásek, U nás. Nové kroniky svazek IV. Zeměžluč“

1904 - 1905

Referát (Naše doba 12, 1904/1905, č. 7, str. 541-547) - Jan Jakubec: „Alois Jirásek, U nás. Nová kronika. Praha, Otto b.r.“

1911

Referát (ČČM 85, 1911, sv. 3, 383-387) – Čeněk Zíbrt: „Alois Jirásek: Z mých pamětí. Poslední kapitoly k nové kronice U nás“

1920

Poznámka (Besedy lidu 29, 1920-1921, č. 2, s. 22, 10. 11. 1920) – Písemnictví: Nové vydání Mistra Kampana od Zikmunda Wintra, ze sebraných spisů A. Jiráska Psohlavci, F. L. Věk, U nás II. díl

1927

Kronika – Al. Jirásek: U nás. Kniha I. Úhor. II. Novina. III. Osetek. IV. Zeměžluč. – Ilustroval Ad. Kašpar. – 2. vydání Praha, J. Otto

1928

Referát (Střední škola 8, 1928, č. 1, 67, 1928) – Jiří V. Klíma

1930

Citát (LN 38, 1930, č. 134, str. 1, 14/3) – Eduard Bass: „Jiráskovo U nás“ (Ze vzpomínek K. V. Raise na setkání s Jiráskem)

1932

Zpráva (Světozor 32, 1931-1932, č. 29, Příloha, 231, 21/4 1932): „Nové sebrané spisy Al. Jiráska... (O současném vydání nového vydání sebraných spisů A. Jiráska u Otty. Citát z referátu o kronice U nás v Národní politice)

1937

Zpráva (LN 45, 1937, č. 392, str. 5, 7/8): „Jiráskův Hronov“ (O průběhu Jiráskových oslav; v Hronově bude otevřena též výstava Jiráskova díla U nás)

Článek (Venkov 32, 1937, č. 172, str. 7, 24/7): „K letošní výstavě U nás v Hronově“

Poznámka (PL 46, 1937, č. 129, s. 4, 3. 6.): „Výstava Jiráskova U nás v Hronově“ (O závěrečných přípravách k hronovské výstavě Jiráskova díla U nás, která bude otevřena 6. 6. 1937; na zahajovacím večeru promluví Zd. Nejedlý)

Článek (LN 45, 1937, č. 286, str. 7, 9/6) – Věra Kratochvílová: „Výstava U nás v Hronově“ – O výstavě Jiráskova díla

1939

Článek (Venkov 34, 1939, č. 194, str. 6, 20/8) – Jakub Rydvan: „U nás“ (O kraji A. Jiráska, o Hronově, o Jiráskových Hronovech)

1940

Článek (Venkov 35, 1940, č. 211, Neděle Venkova, příl. str. 4, 8/9) – A. M. Brousil: „U nás“ (O X. Jiráskově Hronovu)

1941

Sloupek (Venkov 36, 1941, č. 198, str. 1-2, 23/8) – Karel Koval: „U nás“ (K devadesátému výročí narození Aloise Jiráska 23. srpna)

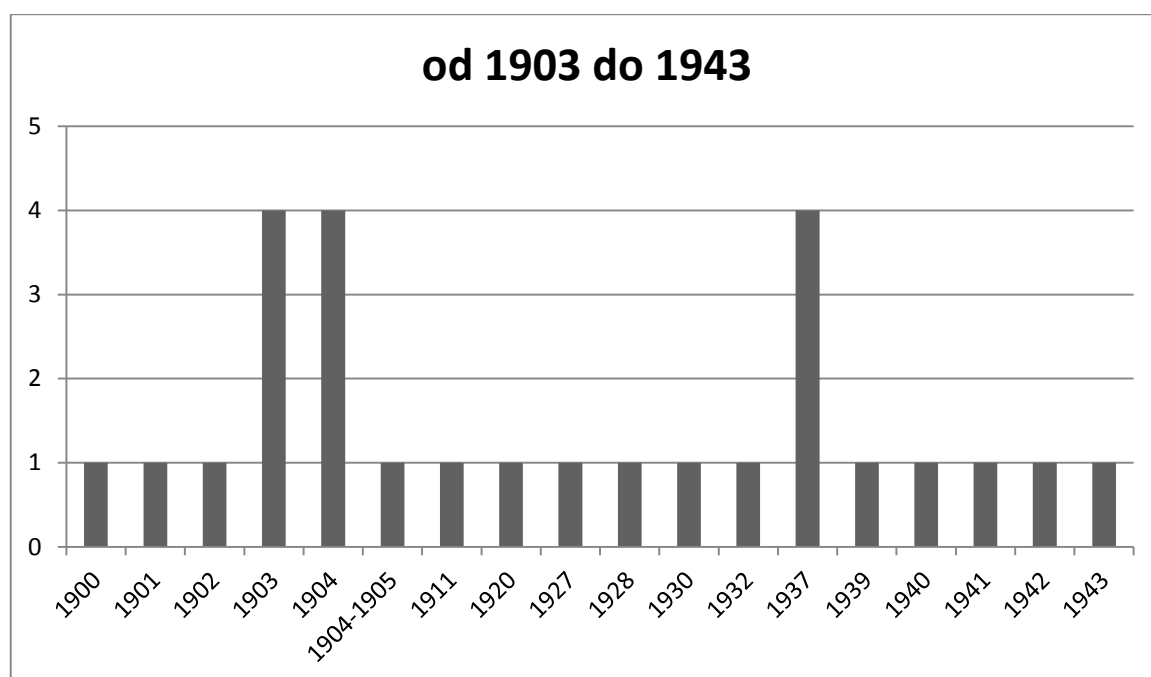
1942

Článek (LN 50, 1942, č. 433, str. 8, 26/8): „Jiráskovo Padolí – Hronov“ (O Hronovu, dějišti Jiráskových vzpomínek U nás a jeho jiných prací)

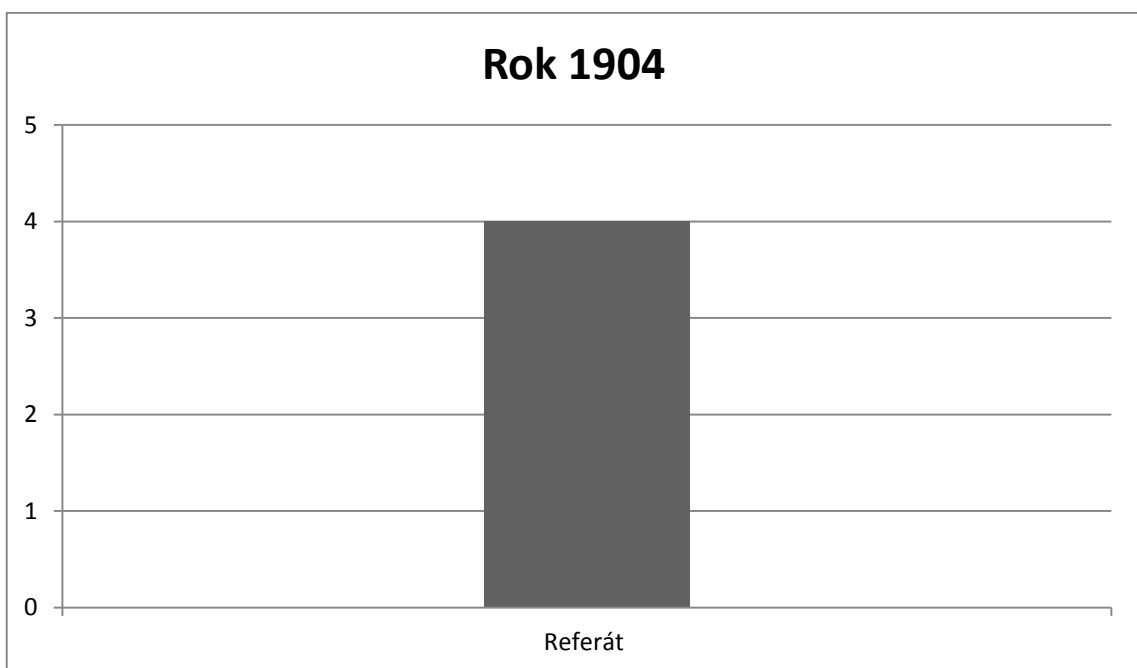
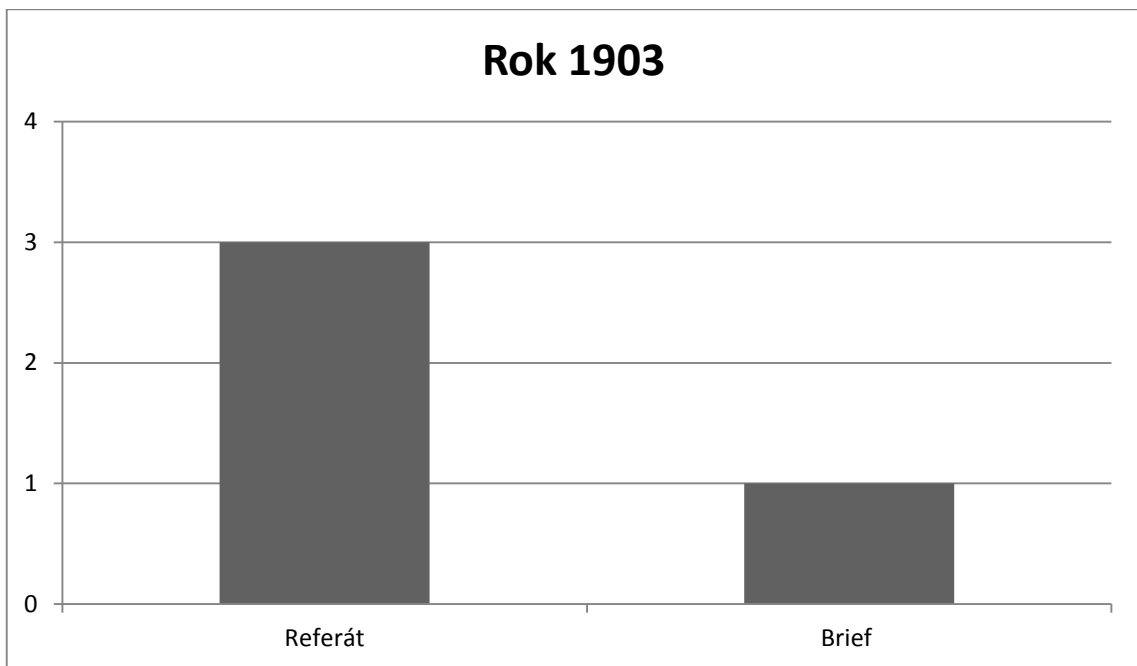
1943

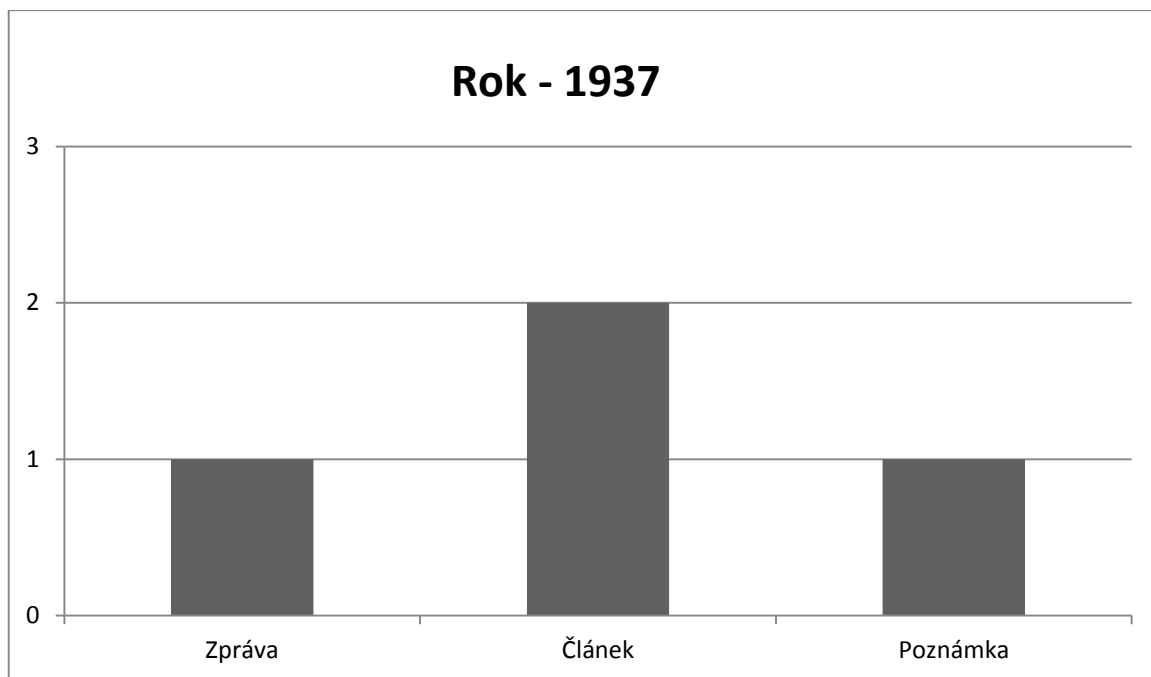
Referát (Úhor 31, 1943, č. 9-10, str. 156, 15. 12.) – Dominik Filip: „Těžkými kroky. Z Jiráskovy kroniky U nás vybr. Zdeněk Hůsek. Praha, Školní nakl. 1943“

6.3.1 Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:

6.3.2 Grafy jednotlivých let:

6.4 Psohlavci (1884)

1887

Zpráva (Hlas národa 1887, č. 121, 2/5): „Literární cena ze základu P. Filipa Čermáka Tuchoměřického“ – I. cena 300 zlatých udělena Aloisovi Jiráskovi za historický román Psohlavci

1888

Zpráva (Zlatá Praha 5, 1888, č. 14, 222, 24/2) – V Lublani začal vycházet román Aloise Jiráska Psohlavci v slovinském překladu Vaceradově

1898

Karel Šípek – Alois Jirásek: Zpěvohra o 3 jednáních a 6 obrazech: Psohlavci (Hudbu složil Karel Kovařovic)

Referát (Ženský svět 2, 1897-1898, č. 11, str. 159-160, 20. května 1898) – Na národním divadle 24. dubna 1898

Referát (LN 6, 1898, č. 99, str. 2-3, 1/5 a č. 105, str. 2, 8/5) – J. Boleška: Psohlavci

Referát - Karel Šípek, Karel Kovařovic: „Zpěvohra dle stejnojmenného románu Aloise Jiráska“ – „O premiéře v ND v Praze“

1900

Článek (Samostatnost 1900, č. 62, s. 313, 4. 8.): „Co čte lid“ – Městská knihovna pražská uveřejnila ve svém předběžném výkaze o četbě knih za rok 1899 tyto údaje: v oblibě u čtenářstva je na prvním místě Jirásek se svými Psohlavci a F. L. Věkem, dále...

Referát (Besedy lidu 9, 1900- 1901, č. 9, s. 107, 22. 12. 1900) - Alois Jirásek: „Psohlavci“ (Historický obraz ilustroval M. Aleš. Praha, J. Otto)

1905

Poznámka (Zvon 5, 1904-1905, č. 43, 682, 7/7 1905) – Psohlavci v druhém ruském vydání (překlad je z pera V. Južanina a má titul Za svobodu)

Poznámka (LN 13, 1095, č. 62, 6, 16/3 1905) – Knižní soupis: Román Psohlavci přeložen do němčiny (přeložil B. Lepař pod názvem Chodische Freiheitskämpfer)

Poznámka (Zvon 6, 1905-1906, č. 9, 142, 10/11 1905) – Román Psohlavci začal vycházet v časopisu Hrvatska Misao v překladě Štěpána Radice

1907

Referát - Krejčí Jan: Deutsche Uebersetzungen aus der tschechischen Literatur (Čechische Revue 1, 1907, s. 188-189) – Hodnocení Jiráskovy historické prózy – Psohlavci dokládaly postupy tvorby

1910

Článek (Čas 24, 1910, č. 352, s. 2-3, 22. 12.) - Slavjanskij Mir: článek referuje o mladém petrohradském měsíčníku Slavjanskij Mir a informuje o druhém ruském překladu románu Psohlavci od Glebova Varvara Glebovna

Referát (Čas 24, 1910, č. 352, strana 2. -3., 22/12): „Slavjanskij Mir“ – Jiráskovi Psohlavci již v druhém ruském překladu V. Glebova

Článek (Zlatá Praha 28, 1910-1911, č. 5, 59, 21/10 1910) - V. Červinka: „Jiráskovi Psohlavci“ – „O třetím překladu románu Psohlavci do ruštiny a o překladech do polštiny, chorvatštiny, slovinštiny a bulharštiny“

Poznámka (Národní obzor 4, 1910, č. 50, str. 4, 26/11) – Jaroslav Kamper: „Jiráskovi Psohlavci...“ – O vydání překladu Jiráskových Psohlavců v Rusku, kde to byl již třetí překlad.

1914 – 1915

Poznámka (Besedy lidu 23, 1914-1915, č. 5, s. 77, 24. 12.) - Literatura: K letošnému Ježíšku je připraven IV. díl F. L. Věka a Psohlavci od A. Jiráska a Mistr Kampanus od Z. Wintra

1919

Drama podle románu A. Jiráska - Jan Kühn: Psohlavci (Sehrál dramatický odbor Sokola v Bystrém u Poličky o velikonocích 1919)

Referát (Jitřenka 38, 1919, č. 9, 146, 1/5) – Dram. odbor Sokola v Bystrém...

1920

Poznámka (Besedy lidu 29, 1920-1921, č. 2, s. 22, 10. 11. 1920) – Písemnictví: Nové vydání Mistra Kampana od Zikmunda Wintra, ze sebraných spisů A. Jiráska Psohlavci, F. L. Věk, U nás II. díl

1921

Zpráva (Dělnická osvěta 7, 1921-22, č. 6-7, 87, 15/9 1921): „Levné a dobré knihy“ – Upozornění na levné vydání tří Jiráskových románů Temno, Psohlavci a Proti všem...

1928

Zpráva (České slovo 20, 1928, č. 200, str. 6, 28/8): „Čeští spisovatelé v bulharštině“ – Bulharsku vychází Jiráskův román Psohlavci

1930

Glosa (Česká mysl 26, 1930, č. 3, 281, 15/6): „Na paměť Aloise Jiráska“ – Glosováno uvedení opery Psohlavci při posmrtných oslavách Jiráskových v Národním divadle

Glosa (Prager Presse 10, 1930, M. Ausg. č. 278, str. 8, 9/10): „Psohlavci“ - Překlad románu Psohlavci do ukrajinštiny od Tyčynova

Zpráva (Prager Presse 10, 1930, M. Ausg. č. 319, str. 8, 21/11): „Jirásek Psohlavci“ - Překlad románu Psohlavci do norštiny

Zpráva (Venkov 25, 1930, č. 272, s. 7, 20. 11.): „Jiráskovi Psohlavci přeloženi do norštiny“ – O překladu první knihy z češtiny do norštiny, přelož Rytter Olav.

Zpráva (LN 38, 1930, č. 133, str. 2, 14/3): „Smuteční představení divadel“

1931

Sloupek (LN 39, 1931, č. 499, str. 5, 6/10): „Děvčátka a Psohlavci“ – O nevhodnosti českého filmu Psohlavci podle románu Jiráskova pro mládež

Kritický přehled (LN 39, 1931, č. 81, str. 9., 14/2) - Gustav Pallas: „Nové severské knihy“ – z české literatury přeložen do norštiny román Psohlavci od Aloise Jiráska

Poznámka (Venkov 26, 1931, č. 20, str. 7, 23/1) – Václav Prokůpek: „Úspěch Psohlavců v Norsku“ – O úspěchu Jiráskova románu Psohlavci v Norsku, kde román vyšel v překladu Olava Ryttera

Vzpomínkový fejeton (LN 39, 1931, č. 583, str. 1-3, 21/11) – Jaroslav Kvapil: „Kovařovic a jeho libretista“ – Též o Karlu Šípkovi a jeho libretech k operám Kovařovicovým Psohlavci (podle Jiráska)...

1936

Glosa (Zvon 36, 1935-1936, č. 44, 616, 15/7 1936) – Vincenc Červinka: „Psohlavci v lotyšském překladu“ (Hlavní deník lotyšských zemědělců začal otiskovat překlad Jiráskových Psohlavců od Marty Grimmové)

1937

Referát (Venkov 32, 1937, č. 231, str. 6, 1/10) – Otakar Šourek: „Psohlavci v jiném obsazení“ (O novém nastudování Kovařovicovy opery „Psohlavci“ na námět Aloise Jiráska)

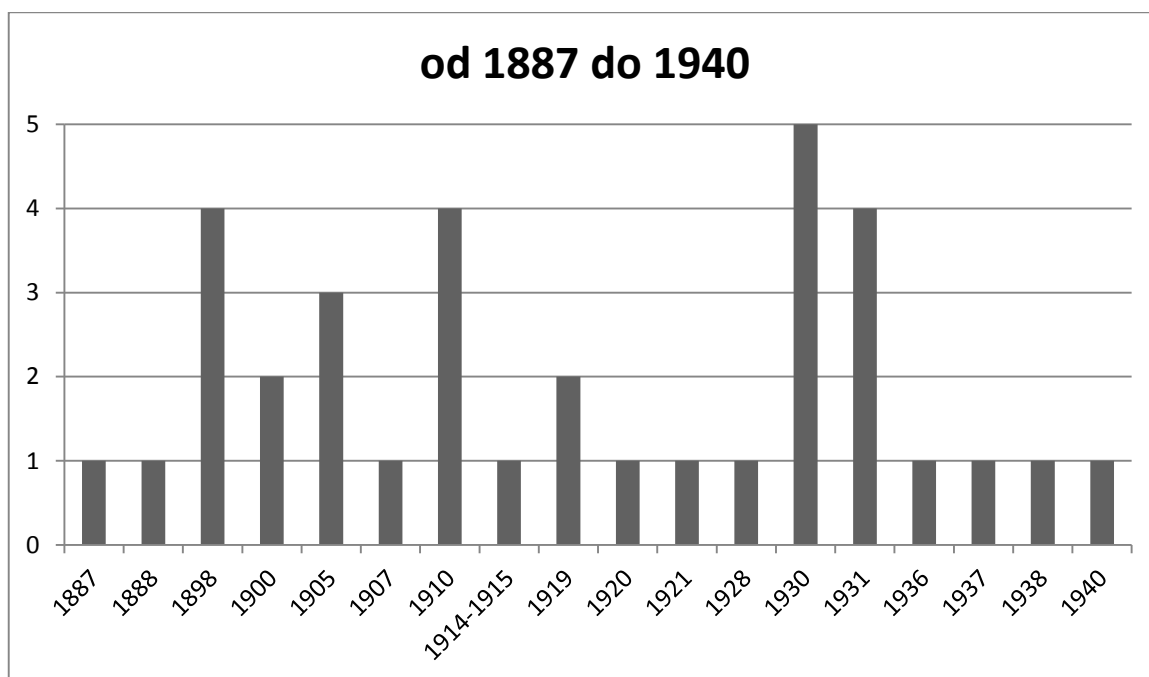
1938

Zpráva (Panorama 16, 1938, č. 5, 144, 2/5): „XXX. vydání Jiráskových Psohlavců...“

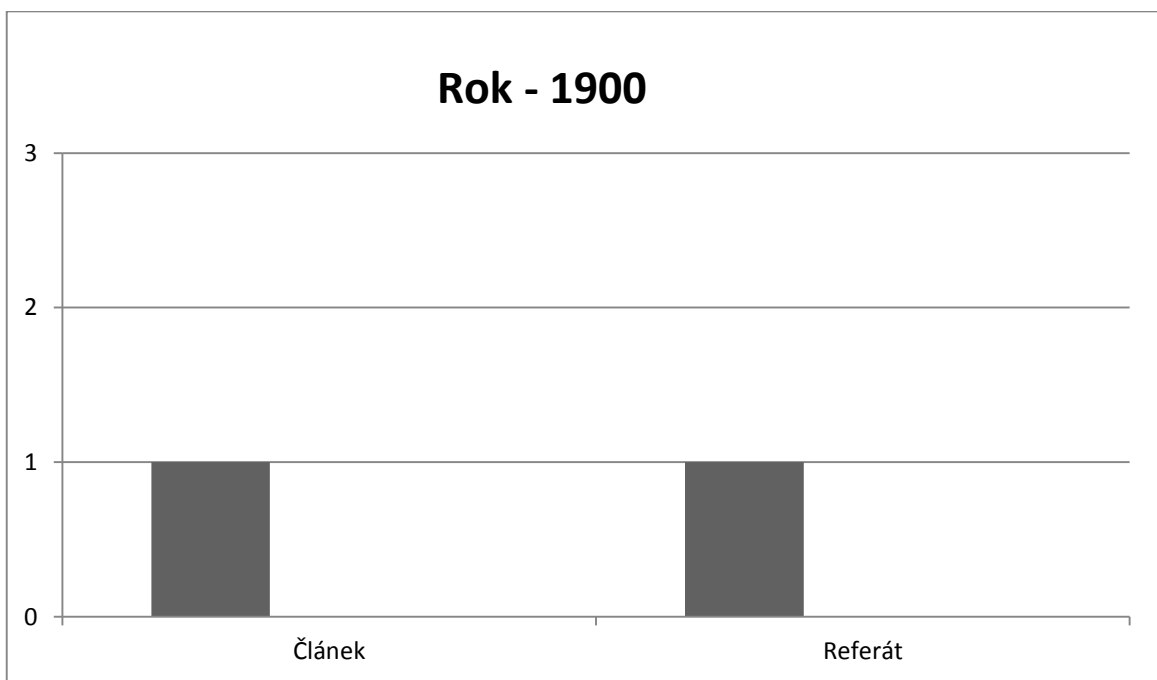
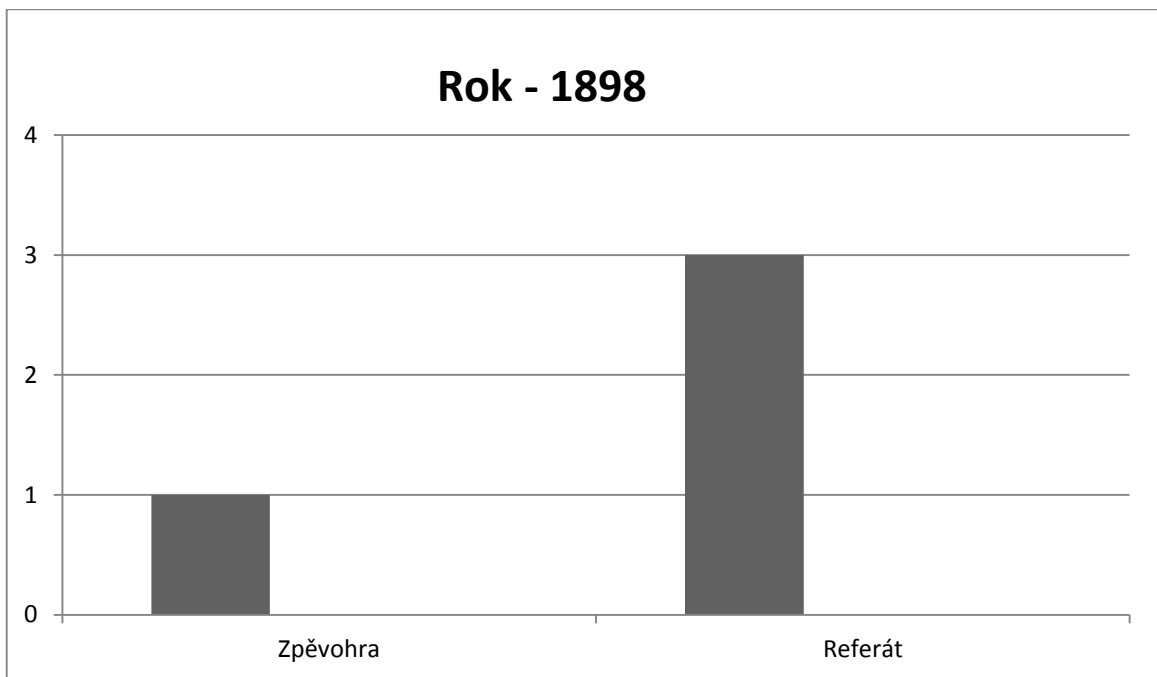
1940

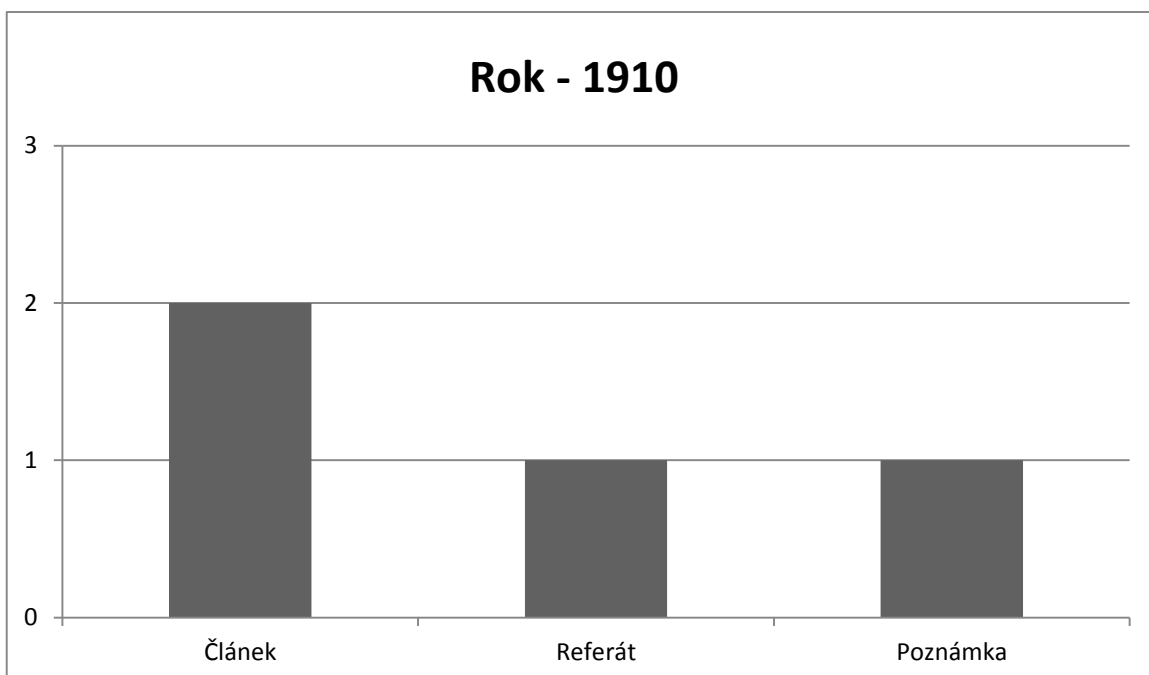
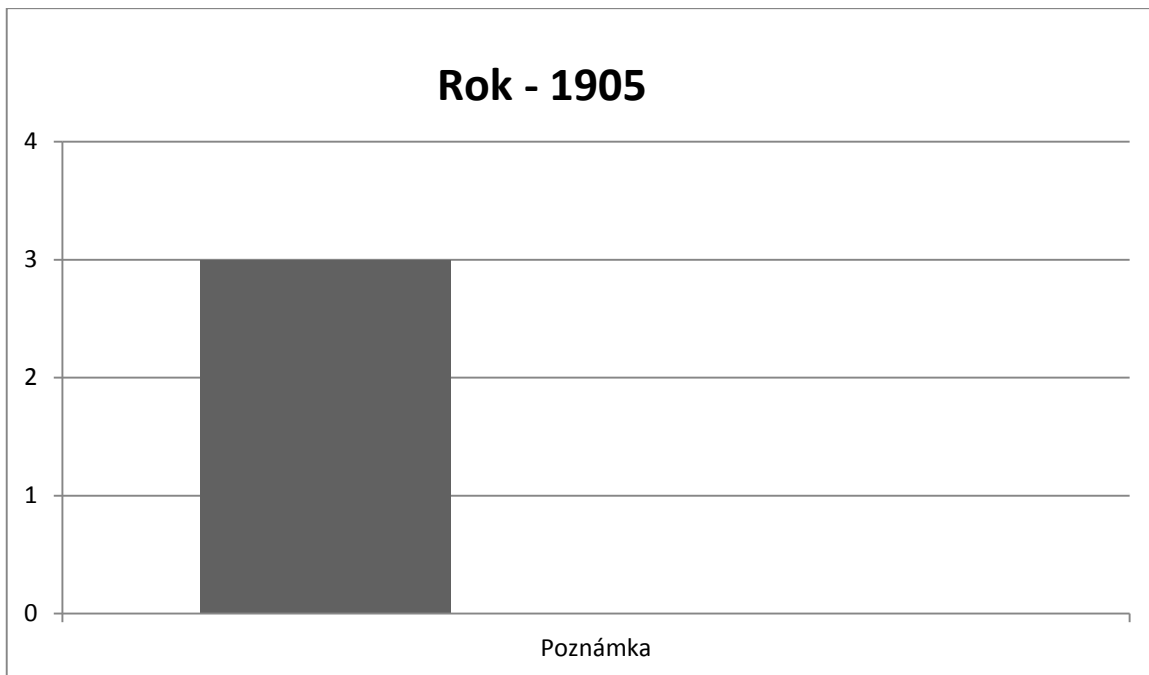
Článek (Národní práce 1940, č. 71, str. 3, 10/3): „Příchod Jiráskových Psohlavců na Chodsko“ (Psohlavci začali vycházet 1/1 1884 v prvním čísle českého ročníku Květů; v domech a chalupách se po večerech na Chodsku shromažďovali lidé, aby společně vyslechli historii, která promlouvala do duše celého národa; Psohlavci byli přeloženi do mnoha cizích jazyků)

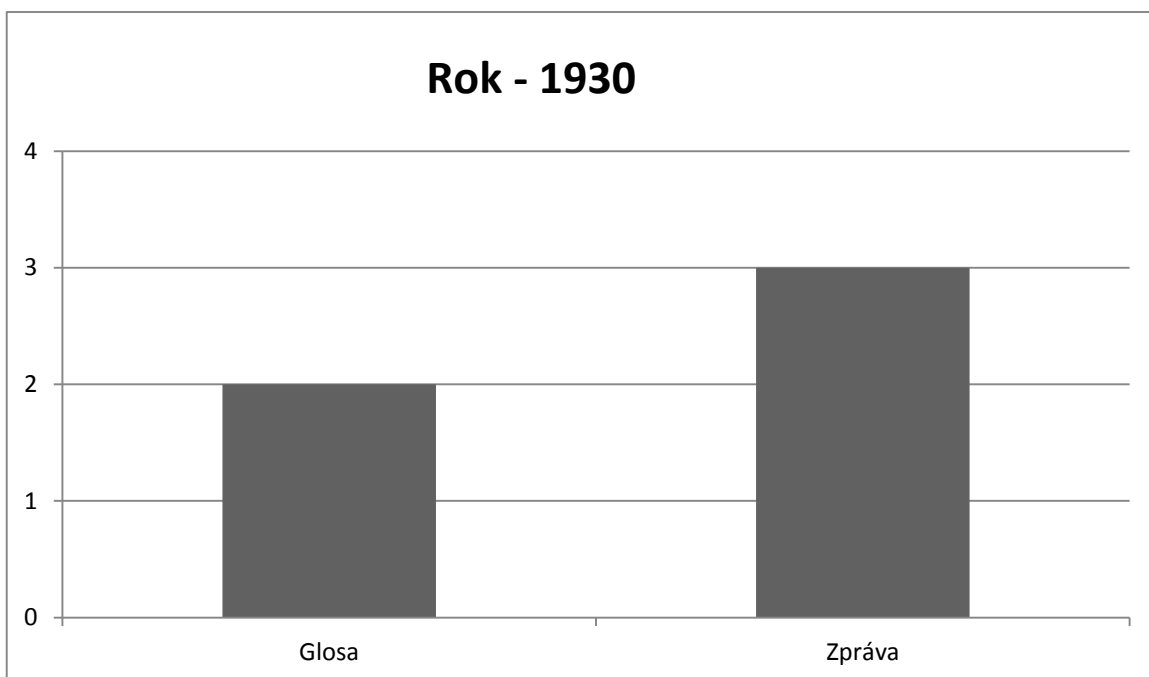
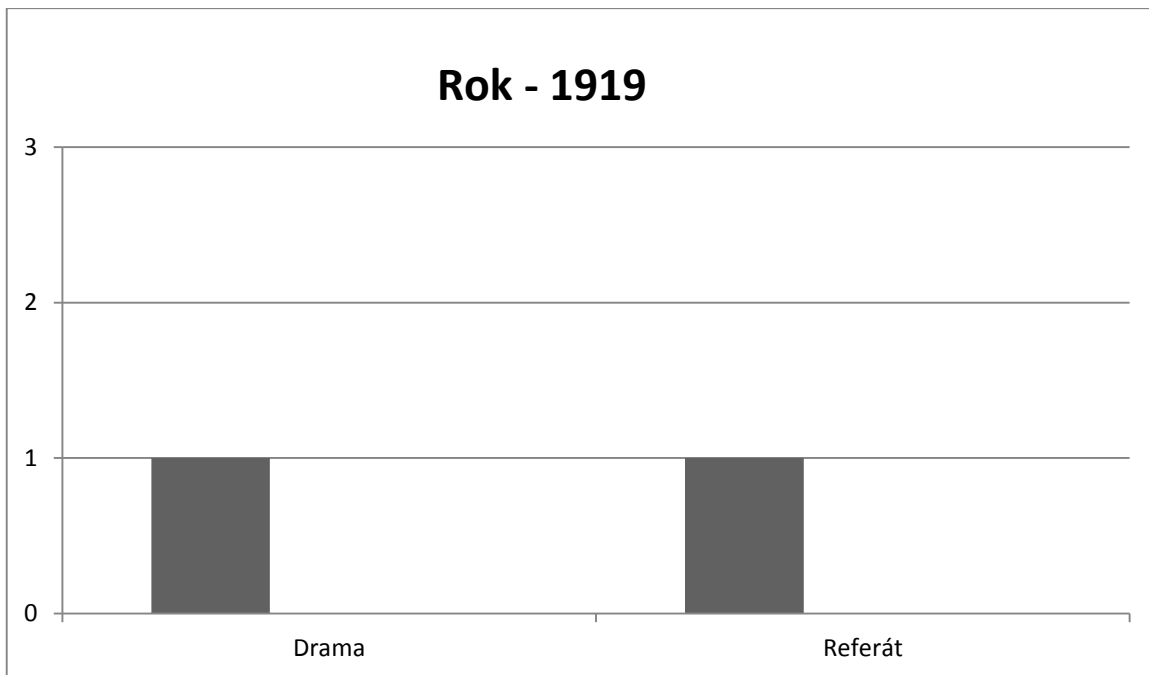
6.4.1 Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:

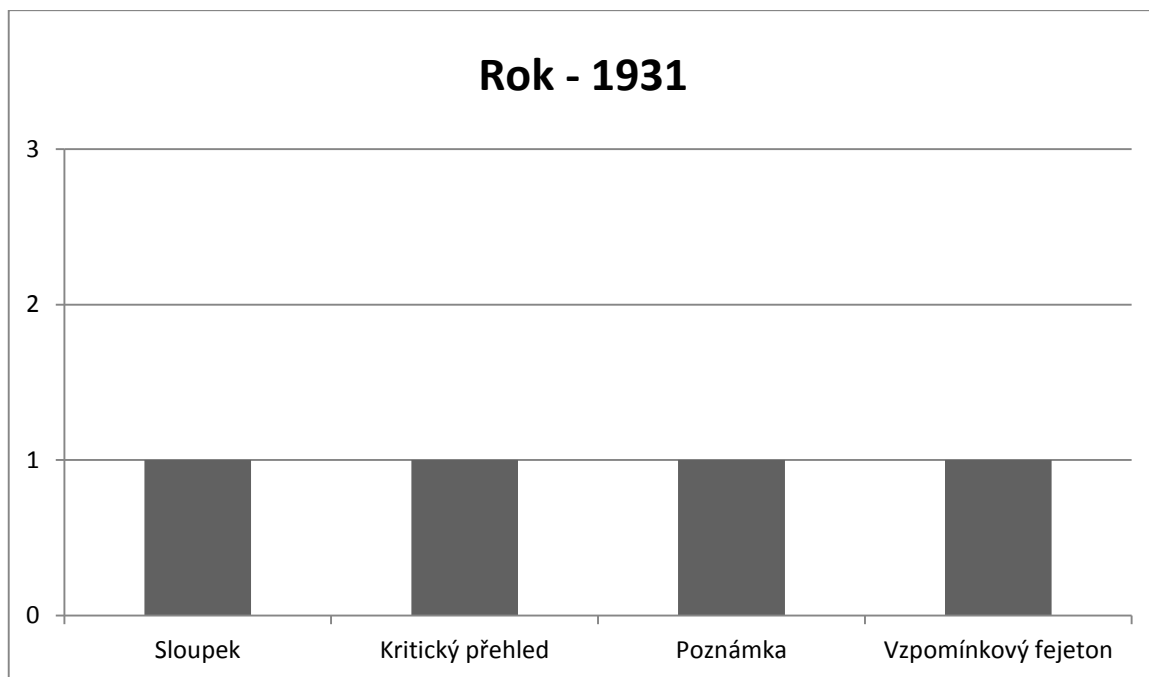

6.4.2 Grafy jednotlivých let:

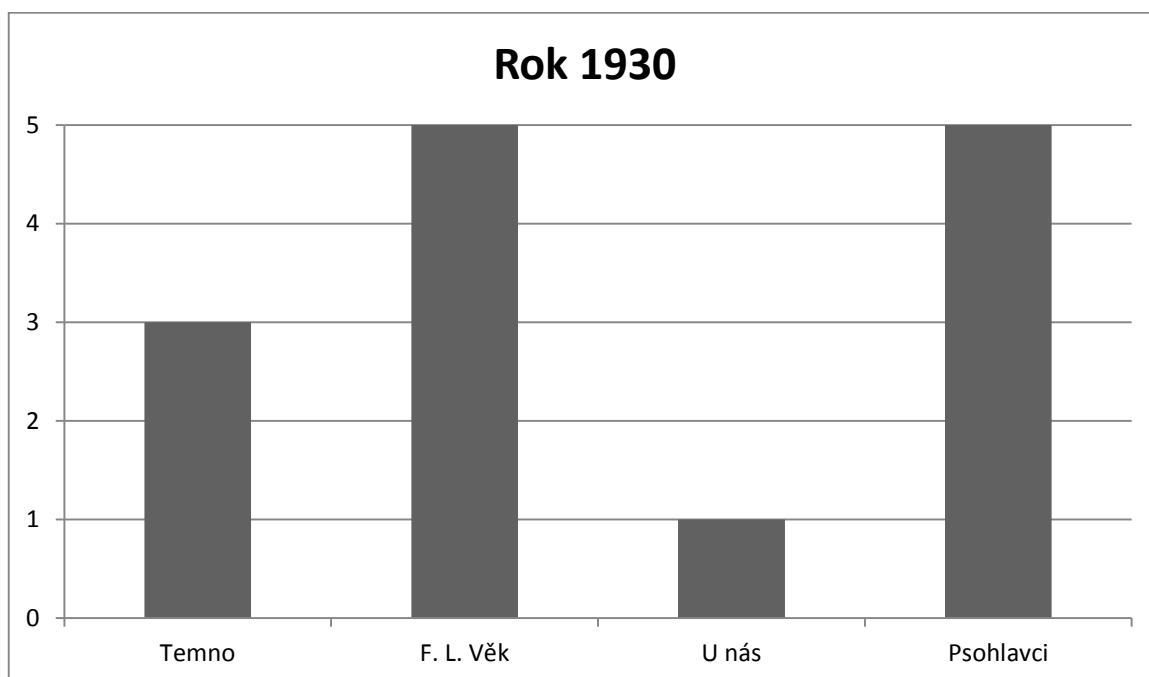

6.5 Přehled vydaných textů o dílech Aloise Jiráska v rok jeho úmrtí 1930:

U knihy *Temno* byl v roce 1930 velmi důležitý překlad do angličtiny. O překladu do angličtiny se zmiňují tři různá periodiky skoro ve stejném období. Jednalo se o periodika *Prager Presse*, *Světazor* a *LN*. V *Prager Presse* vyšla zpráva o překladu 27. 04. 1930, ve *Světozoru* 08. 05. 1930 a v *LN* 24. 04. 1930.

U knihy F. L. Věk byla v roce 1930 důležitá dramatinizace tohoto románu. Román byl dramatinizován v Městském divadle v Plzni. O události informují dvě periodika: České slovo a Lumír. V Českém slovu byl publikován referát 08. 04. 1930 a v Lumíru byla uveřejněna poznámka 27. 04. 1930. Dále vyšel článek, který se týkal souhrnu Jiráskova díla. Článek byl vydán k úmrtí Aloise Jiráska v periodiku Venkov 13. 03. 1930.

O kronice U nás byl v roce 1930 publikován citát od K. V. Raise, který vzpomínal na setkání s Aloisem Jiráskem. Citát byl publikován v LN 14. 03. 1930.

V roce 1930 byly o románu Psohlavci uveřejněny dvě glosy a jedna zpráva. První glosa byla publikována v České myslí 15. 06. 1930. Glosa se týkala uvedení opery Psohlavci při posmrtných oslavách Aloise Jiráska v Národním divadle. Druhá glosa byla uveřejněna v Prager Presse 09. 10. 1930 a informovala o překladu románu Psohlavci do ukrajinštiny. V tomto samém periodiku byla uveřejněna i poslední zpráva 21. 11. 1930, která se zmiňovala o překladu románu Psohlavci do norštiny. Překladu do norštiny se týká i zpráva zveřejněná v časopise Venkov 20. 11. 1930. Zpráva uvádí jako překladatele Ryttera Olava. Další zpráva publikovaná v roce 1930 se týkala smuteční představení. Zprávu uveřejnily Lidové noviny 14. 03. 1930.

6.6 Mistr Kampanus (1907)

1905

Zpráva (Politik 44, 1905, č. 254, s. 4, 15. 9.): „Die Wochenschrift Zvon“ - ...ročník VI., číslo 1.; literární příspěvky: Winter Zikmund: Mistr Kampanus...

1908

Glosa (Zvon 9, 1908-1909, č. 11, 174-175, 11/12 1908): „Česká Akademie... - K výroční schůzi ČA; ceny za literaturu obdrželi Zikmund Winter za Mistra Kampana,...

Referát, Zpráva (Věstník České akademie věd a umění 17, 1908, č. 8, s. 458, listopad) – Winter, Zikmund: „Mistr Kampanus,..." - ...pocťen cenou Akademie, Popis díla: Winter Zikmund.

Poznámka (Zlatá Praha 26, 1908-09, č. 14, 168, 23/12 1908): „Významnou literární událostí“ – O udělení první ceny České akademie pro vědy, slovesnost a umění Z. Wintrovi za román Mistr Kampanus

1909

Zikmund Winter: Mistr Kampanus /Historický obraz/ Praha, J. Otto, 1909

Referát (Osvěta 39, 1909, díl 2, č. 12, 1130-1133) – F. A. Šubert: „Výpravná próza“

Poznámka (Zlatá Praha 27, 1909-1910, č. 8, 96, 12/11 1909): „Z. Wintrův Mistr Kampanus“ – K románu Z. Wintra: Mistr Kampanus, vydaném s ilustracemi A. Kašpara v nakl. J. Otto v Praze

Referát (Národní obzor 3, 1909, č. 52, str. 3, 11/12) – Jan Bartoš: „Zikmund Winter, Mistr Kampanus“

Referát (Právo lidu 18, 1909, č. 307, str. 1 přílohy 2, 7. 11.): „Zikmund Winter, Mistr Kampanus. Historický obraz... Nákladem J. Otty.“

Referát (LN 17, 1909, č. 318, str. 1, 19/11; č. 325, str. 1, 26/11) – Arne Novák: „Mistr Kampanus a tragédie bělohorská“

Referát (Zvon 10, 1909-10, č. 5, 77, 5/11 1909) – M. A. Šimáček: „Zikmund Winter: Mistr Kampanus. Historický obraz. Praha, J. Otto 1909“

Zpráva (LN 17, 1909, č. 329, str. 5, 30/11): „Francouzský překlad mistra Kampana“

Úvaha o knize (Národní listy 49, 1909, č. 351, s. 1-2, 21/12) – V. Flajšhans: „Winterův Kampanus. Feuilleton“

Referát (Venkov 4, 1909, č. 297, str. 9, 17. 12.; č. 302, str. 9, 23. 12.) – Alex. Bačkovský: „Román české národní tragédie“

1909-1910

Referát (Naše doba 17, 1909/10, č. 3, str. 225-228) – Jan Krajčí: „Literatura. Káránská. Nevím, či návodem...“

1910

Článek (Das literarische Echo 12, 1909/1910, s. 887) - Krejčí, F. V.: „Tschechischer Brief“ - ... oživení historické láky znamená tvorba: Winter Zikmund „Mistr Kampanus“ (knižně 1909) a jeho historické povídky

Poznámka (Zvon 10, 1909-1910, č. 29, 22/4 1910): „K životopisu mistra Kampana“

Z. Winter: Mistr Kampanus /Román/ Praha, J. Otto 1910 – 2. vyd.

Referát (Zlatá Praha 28, 1910-1911, č. 13, 156, 16/12 1910) – V. Červinka: „Z literárního trhu“

Referát (Časopis pokrokového studentstva 13, 1909-10, č. 6, str. 128-131, březen 1910): „Literatura a umění“

Referát (ČČM 84, 1910, sv. 1, 163-166) – Fr. Khol: „Zikmund Winter, Mistr Kampanus. Historický obraz. Illustroval Adolf Kašpar. V Praze, Nákladem J. Otty 1909“

Referát (Vlast' 26, 1909/1910, č. 9, str. 866-867, červen 1910): „Referáty“

1914 - 1915

Poznámka (Besedy lidu 23, 1914-1915, č. 5, s. 77, 24. 12.) - Literatura: K letošnímu Ježíšku je připraven IV. díl F. L. Věka a Psohlavci od A. Jiráka a Mistr Kampanus od Z. Wintra

1920

Poznámka (Besedy lidu 29, 1920-1921, č. 2, s. 22, 10. 11. 1920) – Písemnictví: Nové vydání Mistra Kampana od Zikmunda Wintra, ze sebraných spisů A. Jiráka Psohlavci, F. L. Věk, U nás II. díl

Referát (Zlatá Praha 37, 1919-20, č. 51-52, 418, 24/11 1920): „Nové knihy“

1922

Podobizna (Světobzor 22, 1921-22, č. 21, 505, 6/7 1922): „Dr. Zikmund Winter. K 10. výročí smrti věhlasného kulturního historika a beletristy českého, autora historického díla Mistr Kampanus“

1928

Úryvek z románu (Prager Presse 8, 1928, M. Ausg. č. 181, Beil. Dichtung und Welt č. 27, str. I-II, 1/7) – překl. Paul Eisner: „Zikmund Winter: Die Schlachtbank“

1936

Glosa (Prager Presse 16, 1936, č. 269, příl. odpolední vydání, s. 6, 2. 10.): „Die Gestalt des Magisters Campanus. Eine Ausstellung im Städtischen Museum“ – O výstavě uspořádané dr.: Novotný Antonín, ředitel Městského musea v Praze, u příležitosti 90. narozenin historika: Winter Zikmund; o Mistru Kampanusovi ve světle soudobých dokumentů...; otevření výstavy 2. 10. 1936

Referát (Groš 1936, č. 52, str. 4, 21/12) – Prof. F. Kocourek: „O výstavě o Wintrově Kampanu ve světle soudobých dokumentů, kterou k 90. výročí narození spisovatele uspořádalo museum hl. m. Prahy na Poříčí“

Zpráva (PL 45, 1936, č. 226, s. 7, 27. 09.): „Výstava Wintrův Mistr Kampanus...“

Článek (NO 13, 1936, č. 242, s. 6, 17/10) – Viktor Nikodém: „Wintrův Mistr Kampanus ve světle soudobých dokumentů“

1936-1937

Esej (Almanach Kmene 1936/1937, str. 75-78) – Miloslav Novotný: „Mistr Ziga“ – O díle Zikmunda Wintra k vydání jeho románu Mistr Kampanus, Praha, Kvasnička a Hampl

1937

Zpráva (Národní Osvobození 14, 1937, č. 179, 12, 1/8 1937) – Karel Nový: „Mistr Kampanus bude filmován?“

Zpráva (LN 45, 1937, č. 401, str. 5, 12/8): „Mistr Kampanus bude mít pamětní desku“

Zpráva (Telegraf 9, 1937, č. 173, str. 3, 2/8): „Mistr Kampanus jako film“

1937 – 1938

Esej (Almanach Kmene 1937-1938, str. 118-120) – Miloslav Novotný: „Stíny a světla historického detailu“ – Proměny v hodnocení díla Zikmunda Wintera.

1938

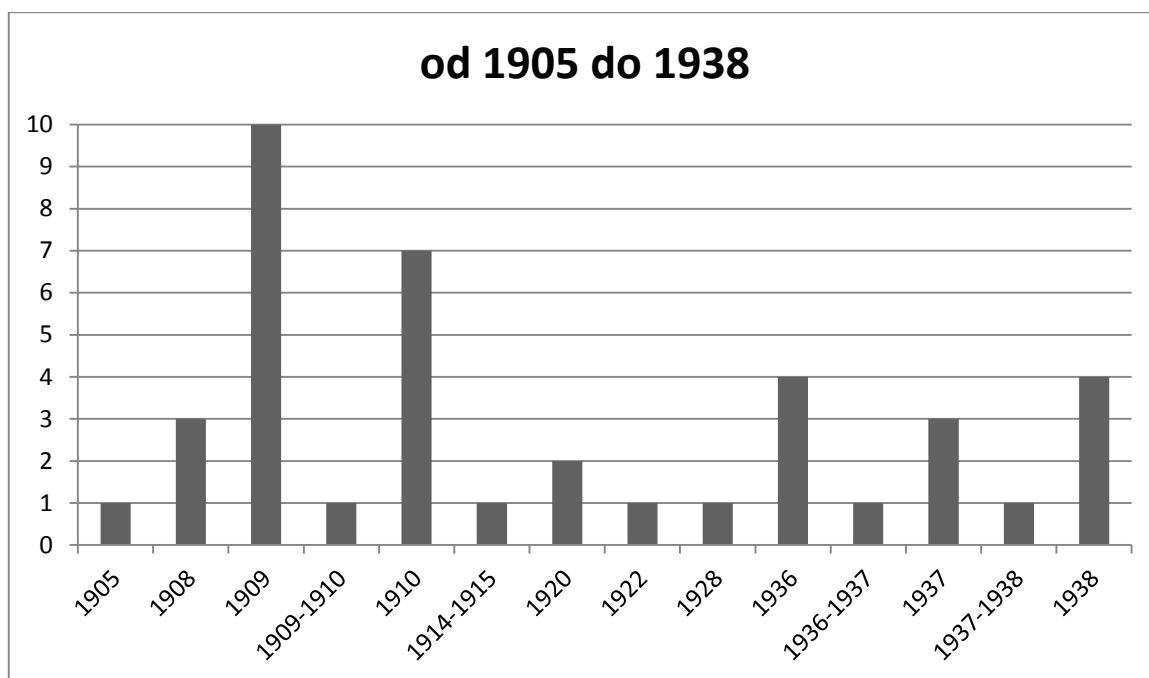
Referát (Prager Presse 18, 1938, č. 148, příl. odpolední vydání, s. 8, 10. 6.): „Meister Campanus“ - ...Protějšek Mistra Kampana od: Winter Zikmund, jehož osobnost vylíčena s historickou věrností, ale současně s literární dovedností.

Zpráva (PL 47, 1938, č. 256, str. 6, 30/10): „Mistr Kampanus...“ – O sešitovém vydání Wintrova Mistra Kampana, kterého zrevidoval Miloš Novotný, v nakladatelství Kvasničky a Hampla v Praze

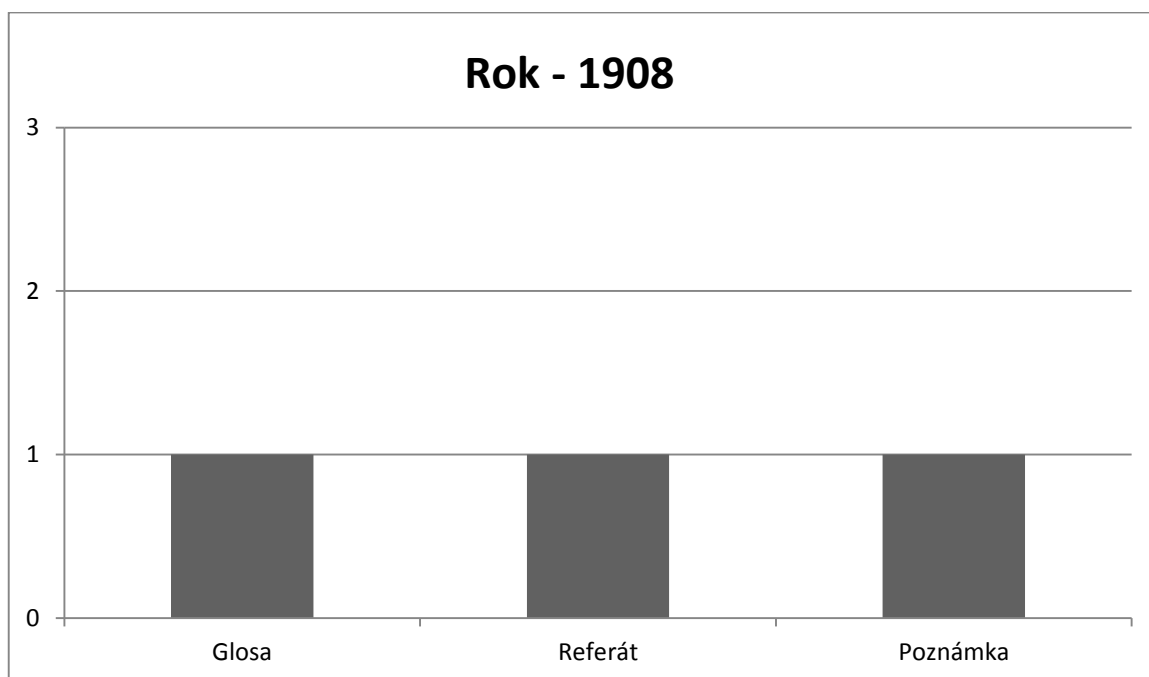
Zpráva (Český časopis historický 44, 1938, s. 428): „Životopis známého hrdiny Wintrova románu...“

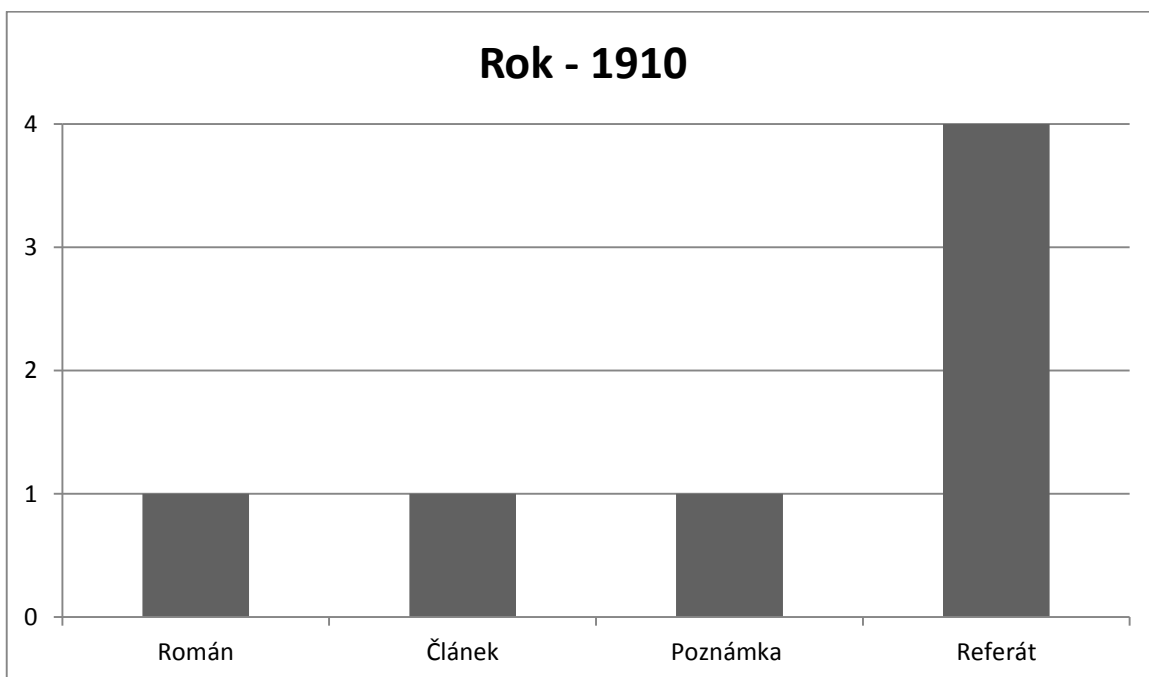
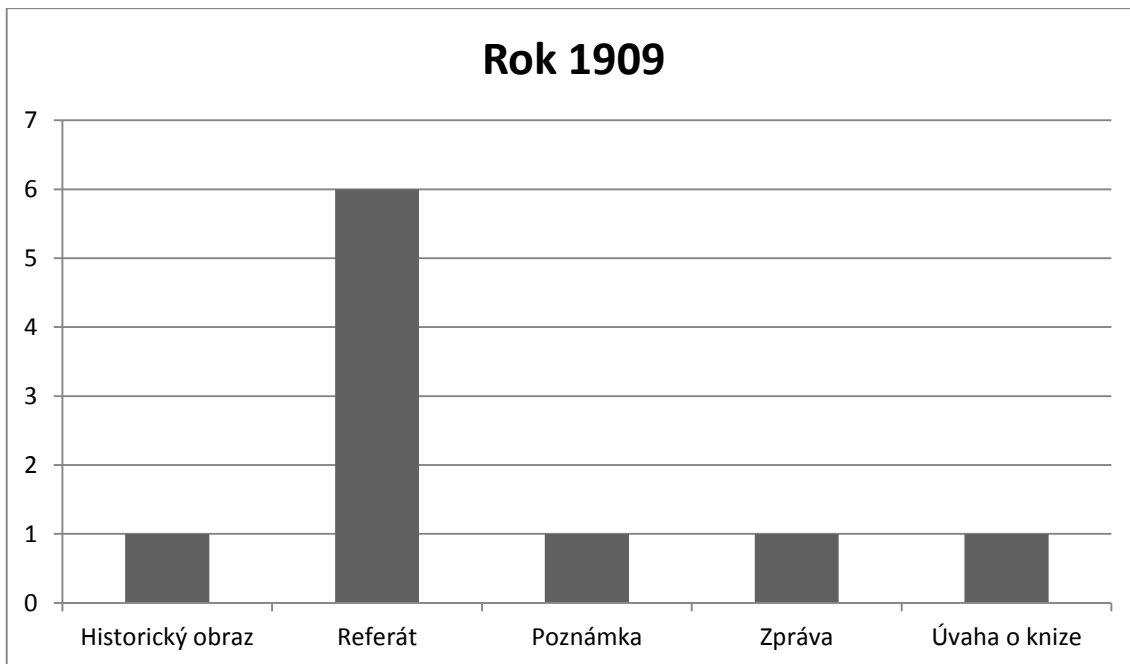
Poznámka (LN 46, 1938, č. 641, str. 7, 21/12) – Arne Novák: „Mistr Kampanus znovu“

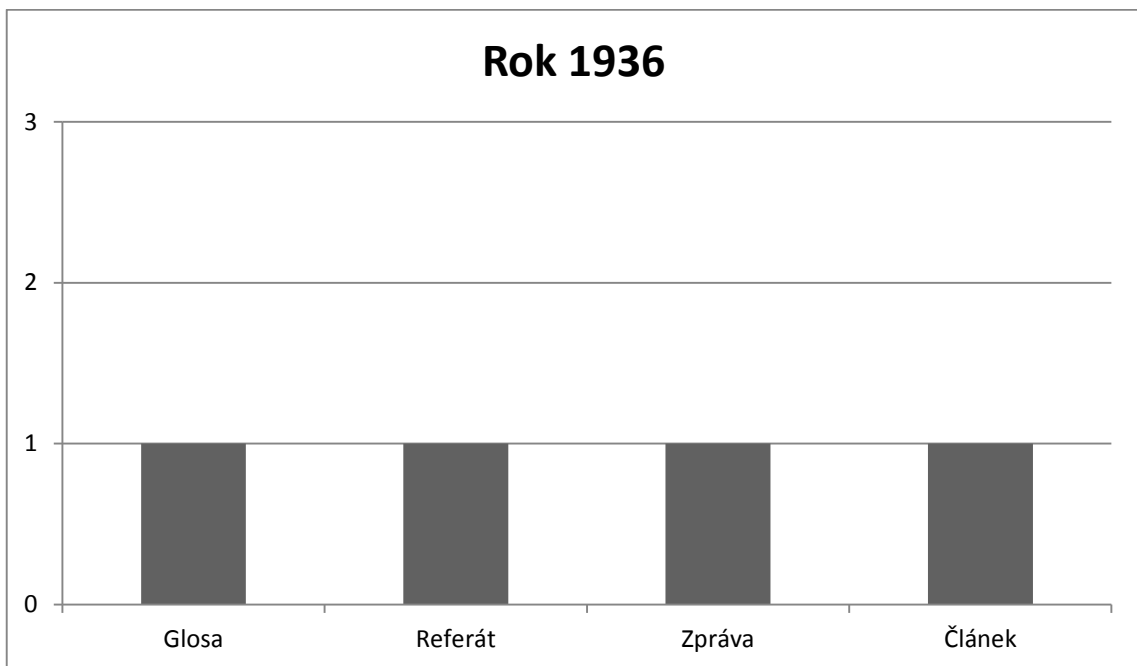
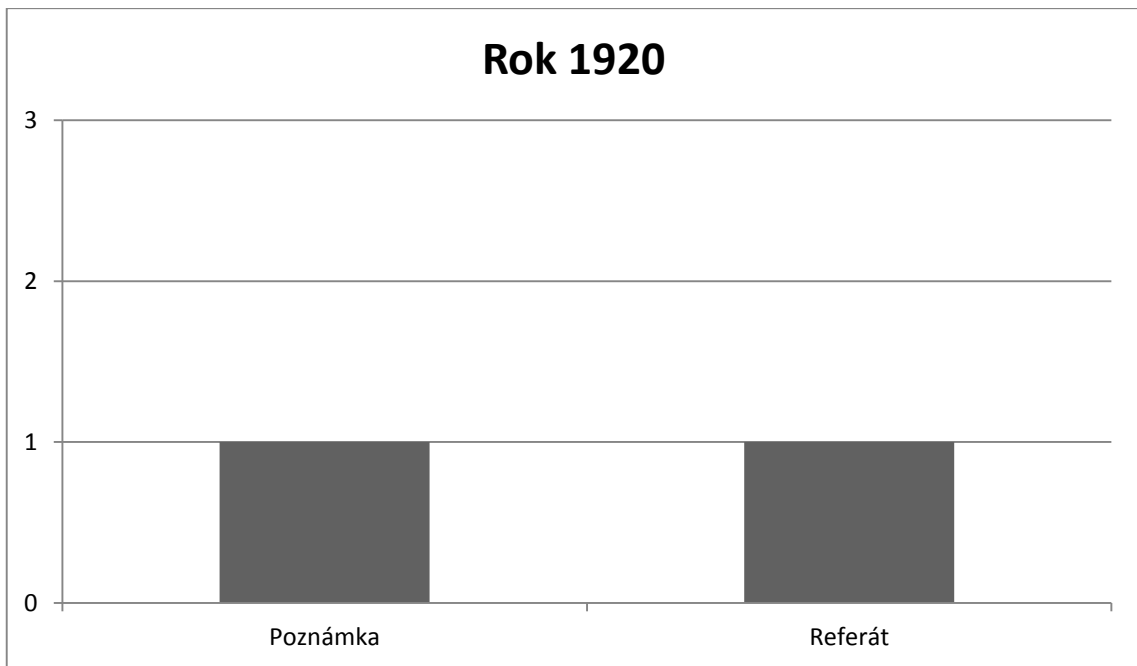
6.6.1 Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:

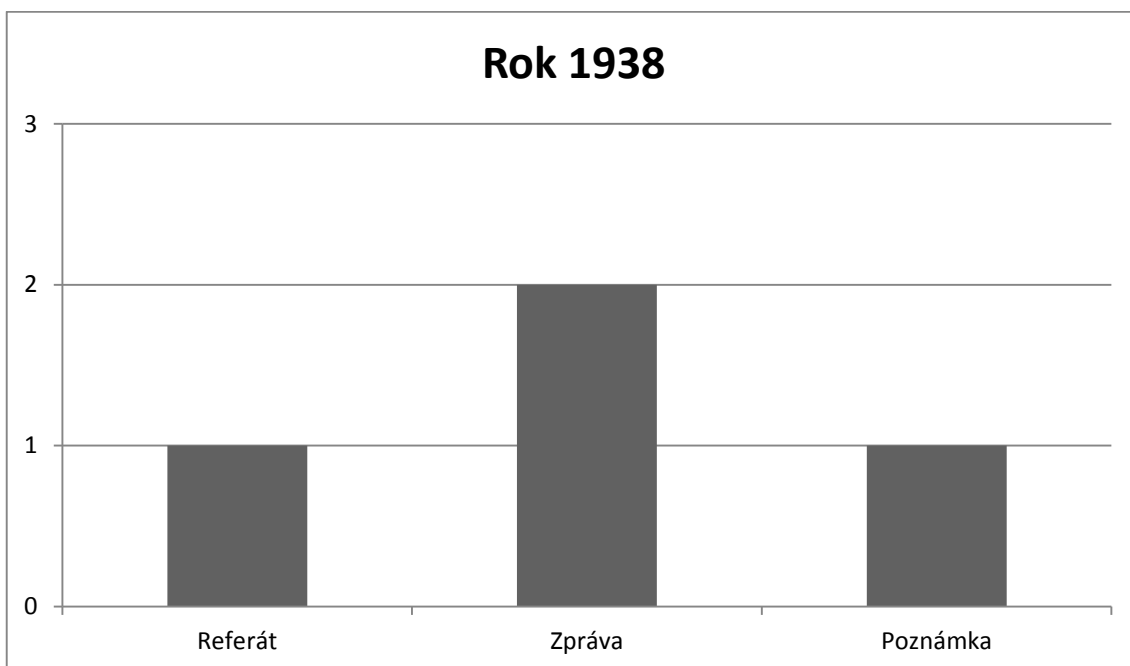
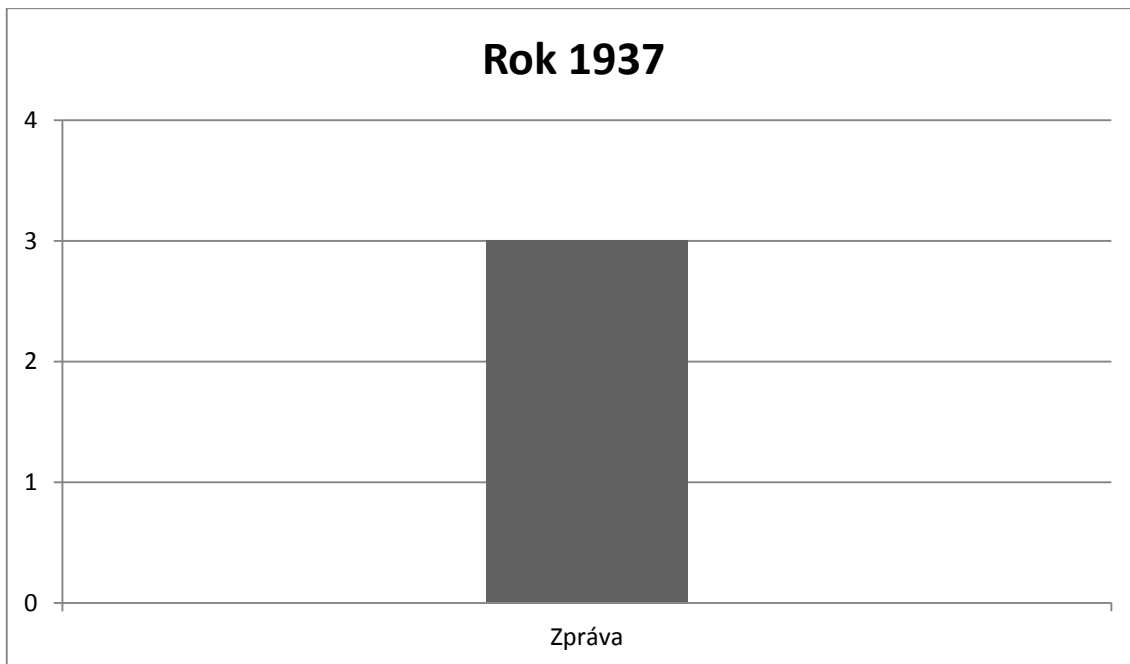

6.6.2 Grafy jednotlivých let:

6.7 Nezbedný bakalář (1915)

1915

Referát (Zlatá Praha 33, 1915-1916, č. 15, 180, 12/1 1915): „Z knižního trhu“ – Vydání povídky Nezbedný bakalář od Zikmunda Wintra

1937

Referát (Venkov 32, 1937, č. 157, str. 6, 7/7) – Karel Koval: „Wintrův Nezbedný bakalář“ – Zdramatizoval Zdeněk Štěpánek; v Rakovníku v provedení ochotnického spolku Tyl v režii B. Podolky – 4/7

Referát (LN 45, 1937, č. 336, str. 7, 8/7) Miloš Novotný: „Nezbedný bakalář na jevišti“ – O Wintrových oslavách v Rakovníku v provedení ochotnického spolku Tyl – 4/7

Zpráva (PL 46, 1937, č. 254, str. 6, 28. 10.): „Dílo Zikmunda Wintra...“ – O právě vyšlém vydání dalších dvou svazků spisů Z. Wintra: Nezbedný bakalář a Rakovnický primátor, které vyšly za redakce Mil. Novotného v nakl. Kvasnička a Hampl v Praze jako 2. a 3. svazek spisů

Zpráva (LN 45, 1937, č. 100, str. 2, 24/2): „Zdeněk Štěpánek,...“ – Zpracoval Wintrový Rakovnické obrázky v divadelní hru s názvem Nezbedný bakalář

Zpráva (PL 46, 1937, č. 153, s. 5, 01. 07.): „Zdeněk Štěpánek,...“ - O hře Nezbedný bakalář, kterou napsal Zdeněk Štěpánek k jubilejním oslavám Z. Wintra v Rakovníce a která bude mít v tomto městě premiéru 04. 07. 1937

Referát (Ranní noviny 1937, č. 262, s. 4, 10. 11.): „Nové vydání spisů Z. Wintra“

1939

Zpráva (LN 47, 1939, č. 511, str. 5, 12/10) – Artuš Černík: „Wintrův Nezbedný bakalář a Jiráskův Zahořanský hon budou filmovány“

1940

Informace (LN 3/48, 1940, č. 137/299, str. 6, 15/6) – Artuš Černík: „Filmový týden“ – O filmových novinkách a událostech týdne, mezi nimi také o dvou scénářích Zdeňka Štěpánka, který zpracoval pro film povídku Z. Wintra Nezbedný bakalář...

Poznámka (LN 48, 1940, č. 571, str. 7, 9/11) – Václav Drvota: „Nezbedný bakalář na Kladně“

Referát (LN 48, 1940, č. 285, str. 7, 8/6) – Edvard Valenta: „Nezbedný bakalář“ – Dramatizace povídky v brněnské činohře v Šlégrově režii

Zpráva (LN 48, 1940, č. 103, str. 7, 27/2): „Nejbližší činoherní premiéry Národního divadla“

Zpráva (Telegraf 12, 1940, č. 287, s. 2, 7. 12.): „Štěpánkova dramatisace Zikmunda Wintra“

1941

Referát (LN 49, 1941, č. 27, str. 7, 16/1) – Eduard Bass: „Nezbedný bakalář“ – V Prozatímním divadle dramatisace povídky Nezbedný bakalář v dramatisaci Zdeňka Štěpánka v režii Aleše Podhorského

Referát (Venkov 36, 1941, č. 13, str. 7, 16/1) – A. M. Brousil: „Štěpánkův rakovnický obraz podle Wintra“

Referát (Venkov 36, 1941, č. 191, str. 6, 15/8) – A. M. Brousil: „Nezbedný bakalář“ – Hrad podle díla Zikmunda Wintra; v Hronově v provedení Divadelní jednoty Jirásek z Nového Bydžova

Informace (LN 4/49, 1941, č. 33/71, str. 6, 8/2) – Artuš Černík: „Filmový týden“ – O filmových zajímavostech a novinkách týdne, mezi nimi o chytaném filmování Winterovy povídky Nezbedný bakalář v dramatisaci Zdeňka Štěpánka

Poznámka (LN 49, 1941, č. 279, str. 7, 4/6) – Jaroslav Černý: „Nezbedný bakalář na olomouckém jevišti“

Referát (Zvon 41, 1940-1941, č. 22, 307-8, 12/3 1941) – Vincenc Červinka: „Nezbedný bakalář. Veselohra o pěti obrazech. Napsal Zd. Štěpánek dle prózy Zikm. Wintra“

Poznámka (LN 49, 1941, č. 116, str. 7, 5/3) – Dalibor Janek: „Nezbedný bakalář v Ostravě“

Referát (Národní práce 1941, č. 15, str. 4, 16/1) – A. M. Píša: „Zikmund Winter na jevišti“

Referát (Venkov 36, 1941, č. 55, str. 7, 6/3): „Nezbedný bakalář v M. Ostravě“

Referát (Národní práce 1941, č. 224, str. 6, 16/8): „Bydžovští v Hronově“ – Hra podle Zikmunda Wintra poprvé v Hronově 13/8 v provedení Divadelní jednoty Jirásek z Nového Bydžova v režii S. Prchlíka

Zpráva (LN 4/49, 1941, č. 87/188, str. 5, 12/4): „Drobné filmové zprávy“ – O přípravách k natáčení filmu Nezbedný bakalář podle povídky Zikmunda Wintra v úpravě Zd. Štěpánka

Referát (Venkov 36, 1941, č. 139, str. 7, 15/6): „Nezbedný bakalář“ – V Kutné Hoře se hraje Nezbedný bakalář v provedení humpoleckých ochotníků

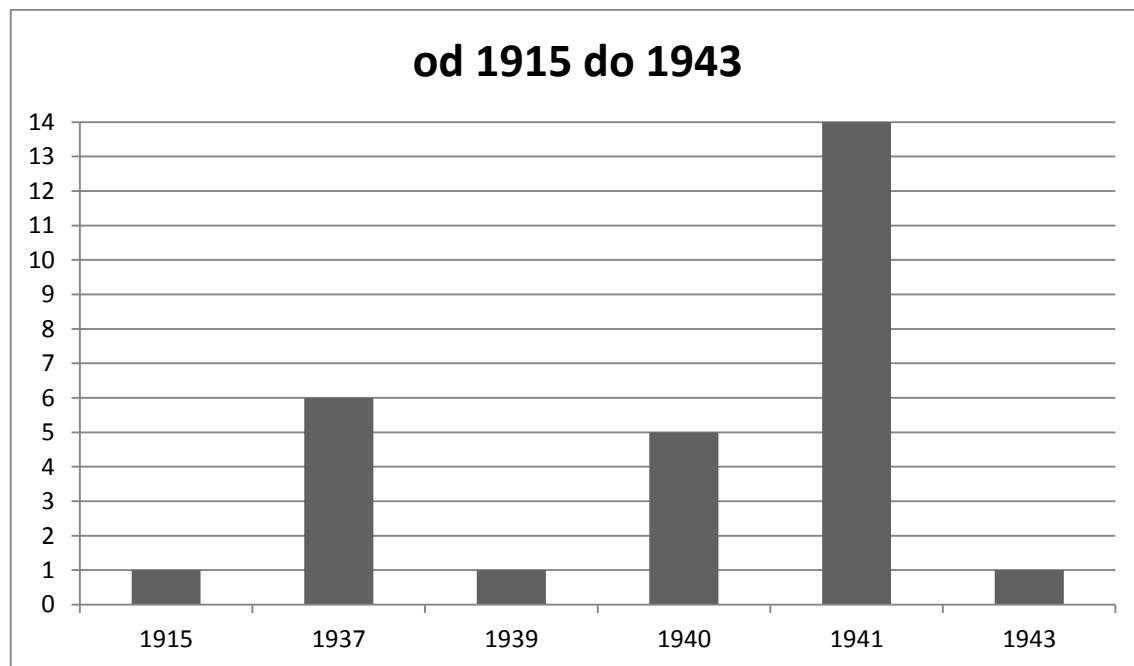
Referát (Naše zprávy 3, 1941, č. 5, str. 7, 25/1 1941) – Bohumil Mühlstein: „Rakovnický historický obrázek“

Referát (Telegraf 13, 1941, č. 12, str. 5, 15/1): „Wintrův Nezbedný bakalář v Prozatímním divadle“ – O velkém úspěchu premiéry 14. 01. 1941 v režii Aleše Podhorského

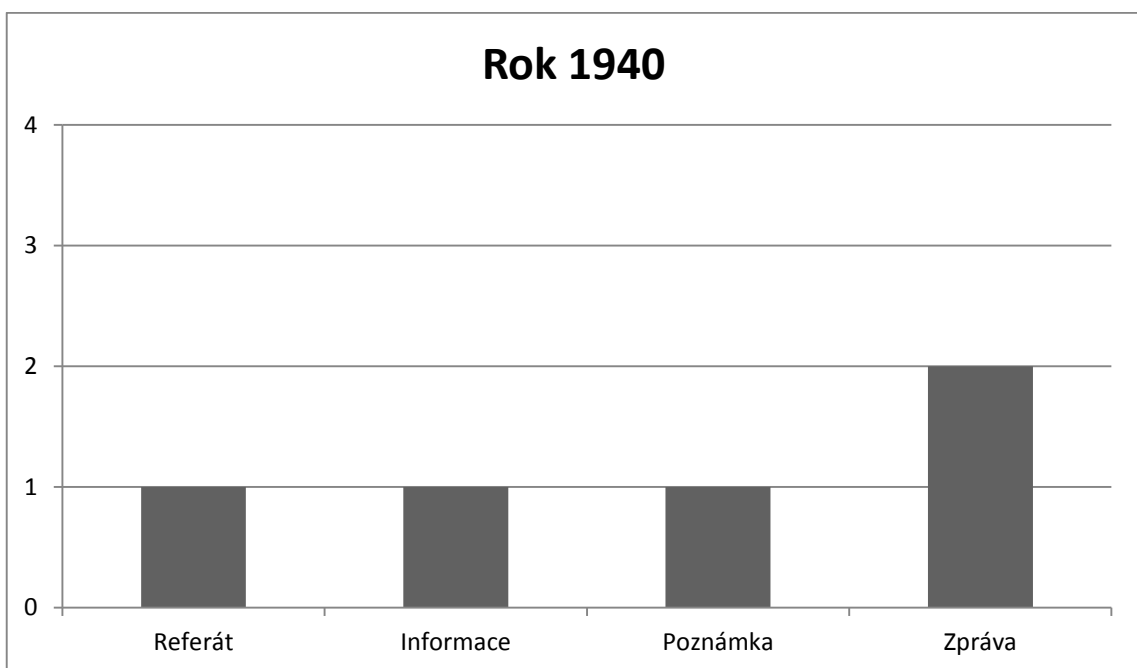
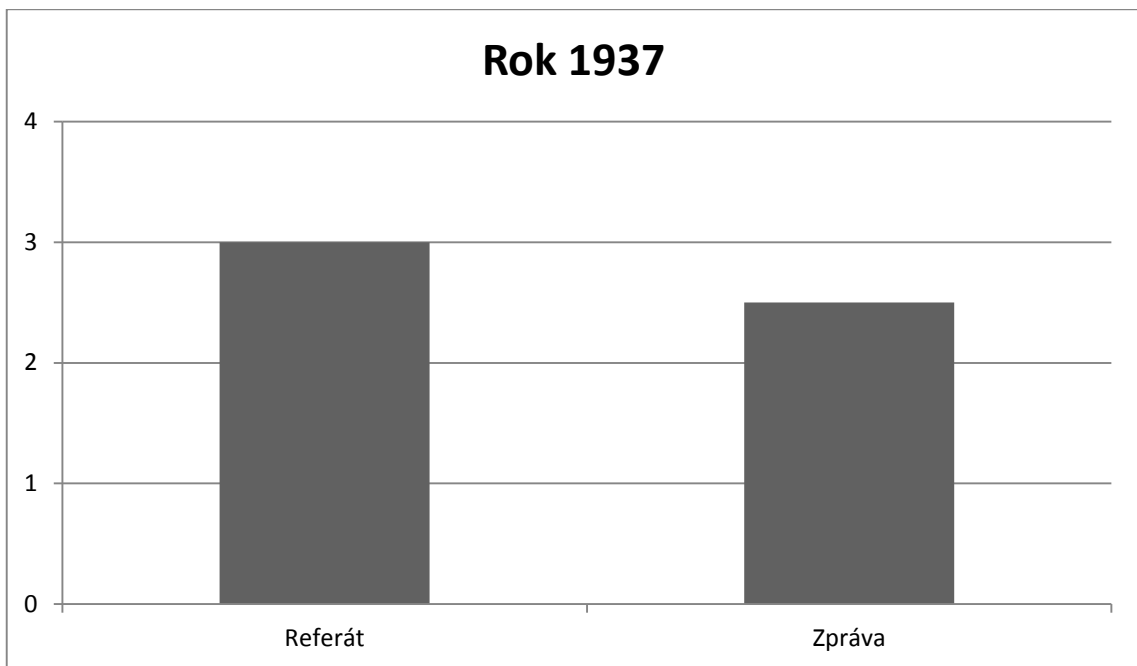
1943

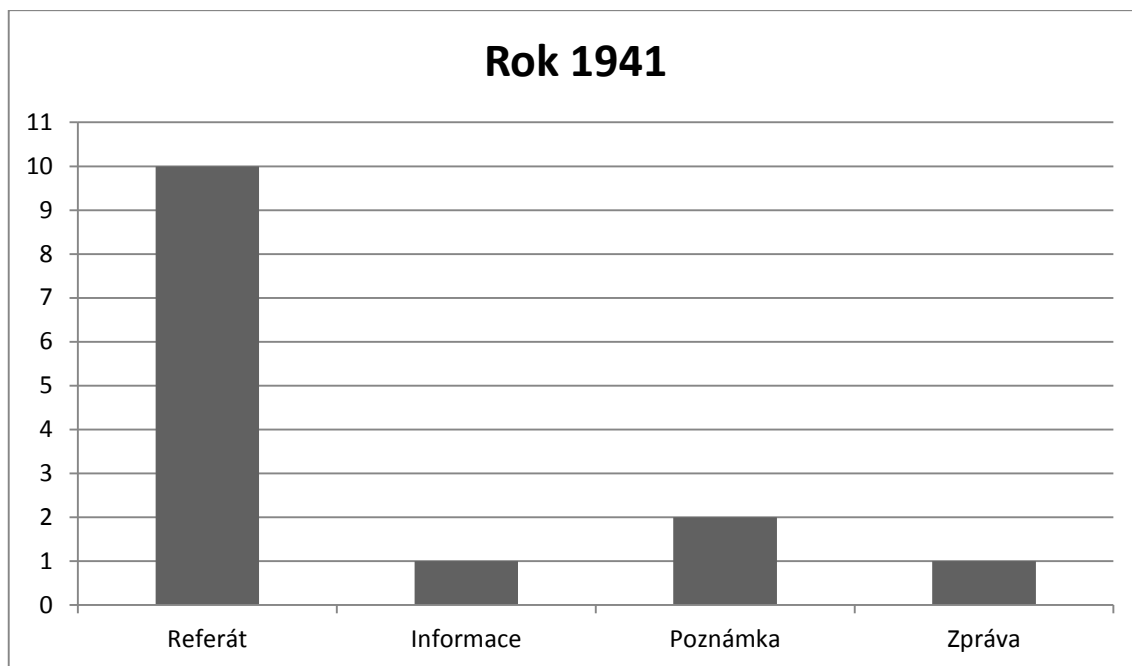
Poznámka (LN 51, 1943, č. 231, str. 4, 24/8) J. M. Weimann: „Nezbedný bakalář v Třebíči“

6.7.1 Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:

6.7.2 Grafy jednotlivých let:

6.8 Bludné duše (1879)

1888

Causerie (Domáci hospodyně 5, 1888, č. 13, 201-202, 1/7) – Tereza Nováková: „Nové hovory po práci. XIII. V tento čas před čtyřmi roky dolétla k nám...“ - ...Podrobněji se zastavuje u románu Bludné duše, zvláště u jeho postavy Světlušky...

1899

Poznámka (Národní listy 39, 1899, č. 104, str. 9, 15/4): „České spisy“ – V. Beneš Třebízský: Bludné duše. Vesnický román. 2. vyd. Praha, J. Otto 1899; A. Jirásek: F. L. Věk. Díl III. (Sebrané spisy, sv. 26) Praha, J. Otto 1899...

1905

Dramatická studie (LN 13, 1905, č. 71, 6, 28/3 1905) – Z. Miron: „Bludné duše“ - (V ND v Brně 24/3 1905)

1914-1915

Poznámka (Besedy lidu 23, 1914-1915, č. 15, s. 238, 15. 5.): „Literatura“ – Světová knihovna č. 1179-1182 přináší román bludné duše od V. Beneše Třebízského...

1915

Referát (Čas 29, 1915, č. 369, 4-5, 30/5): „Umění, věda a osvěta. Dva romány dějepisné.“ - ... Václav Beneš Třebízský, Bludné duše...

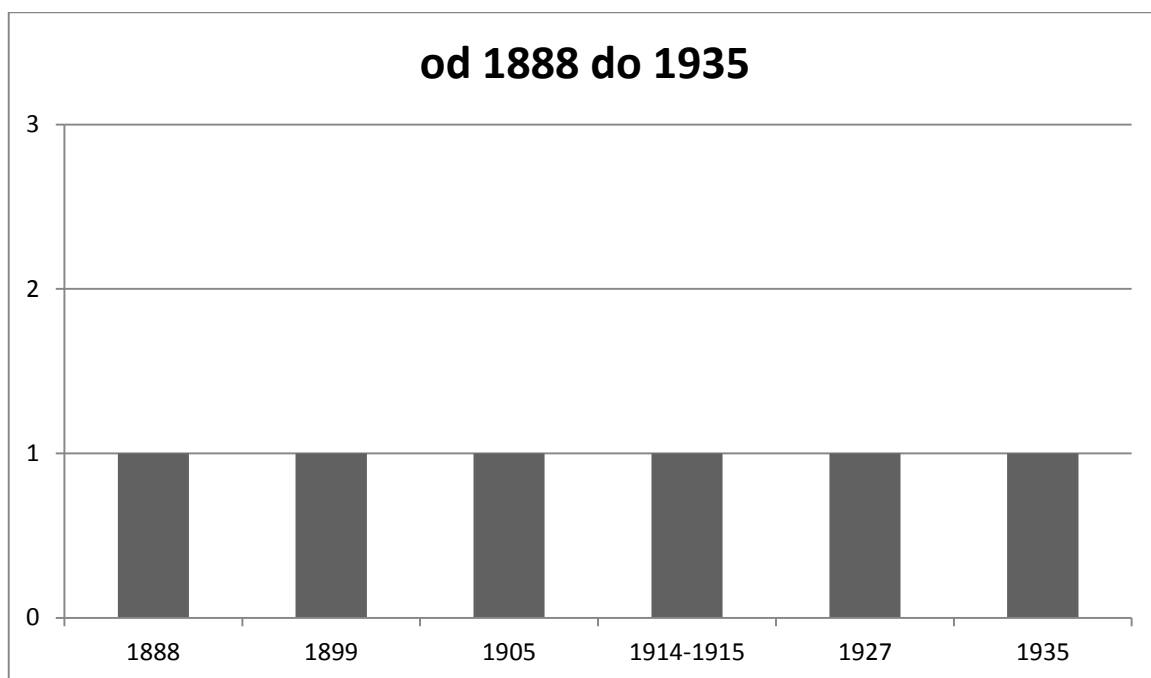
1927

Referát (Tribuna 9, 1927, č. 25, 6, 30/1): „Bludné duše“ – V. Beneš Třebízský, Bludné duše. Úprava filmová

1935

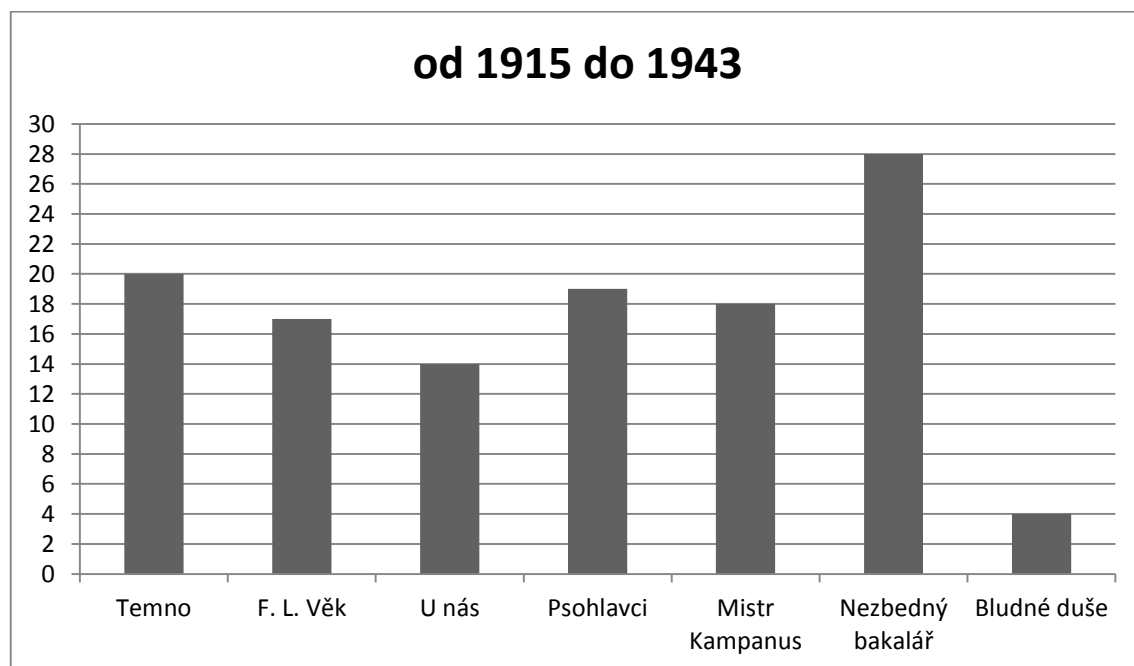
Zpráva (Český časopis historický 41, 1935, str. 210) – Jan Pekař: „Třeboňský archivář V. Hadač učinil...“ – K článku V. Hadače v 1. čísle čsp. – u Tradice „Básnická fantazie a historická pravda v románu Václava Beneše Třebízského, bludné duše“, v něm autor kritizuje nepravdivá líčení v Třebízského románu.

6.8.1 Výskyt referátů, polemik, studií a dalších textů o díle:

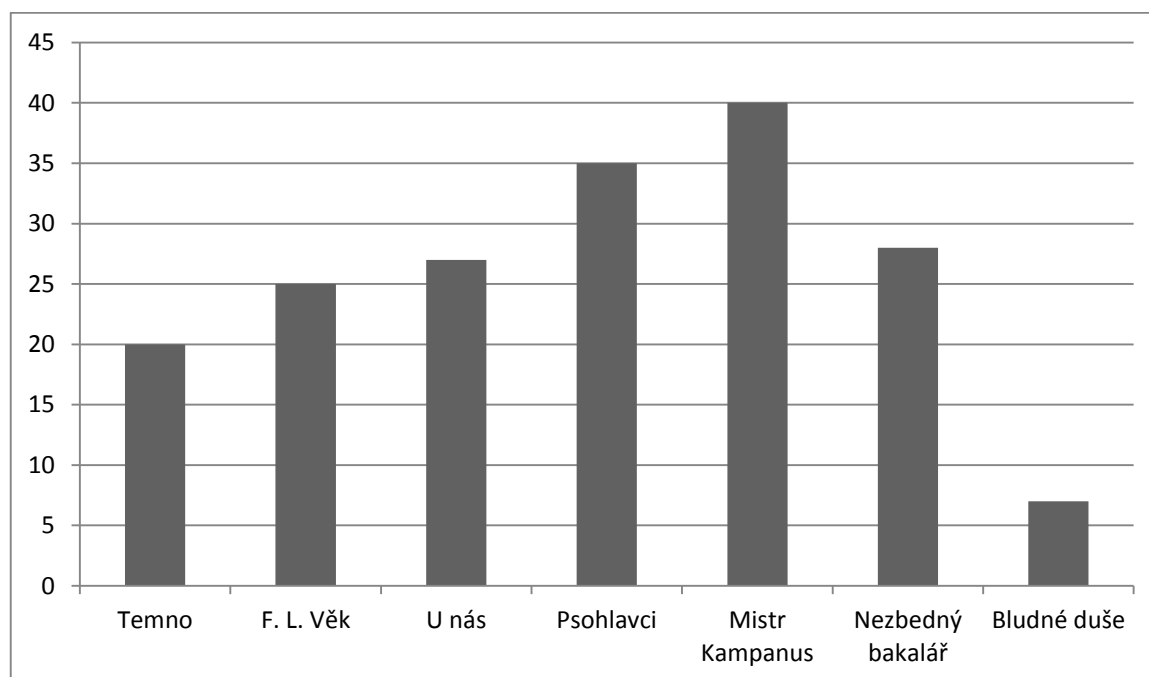

6.9 Doplnující grafy

Množství textů, které byly napsány o všech výše uvedených dílech od roku 1915 (vydání posledního z děl: Nezbedný bakalář) do roku 1943 (poslední dohledaný rok):

Přehled všech vydaných textů o dílech od jejich vzniku po roku 1943 (poslední dohledaný rok):

Závěr

Cílem práce bylo vytvořit korpus děl, které spadají do historického realismu. Tento korpus jsem vytvořila pomocí čtyř monografií *Česká literatura od počátků k dnešku*, *Přehledné dějiny literatury české*, *Průvodce po dějinách české literatury*, *Trvání v proměně*. U každé knihy jsem se nejprve zaměřila na vymezení pojmu realismus a následně historický realismus.

Dalším bodem bylo zjištění, kteří autoři tvořili v duchu historického realismu a soupis jejich děl. Věnovala jsem se třem hlavním autorům Aloisovi Jiráskovi, Zikmundu Wintrovi, Václavu Beneši Třebízskému. U všech autorů jsem vytvořila přehled jejich života a díla. Dále jsem se snažila v publikacích nalézt, jak hodnotí zmíněné autory a jejich díla. Jestli jsou autoři vnímáni pozitivně či negativně a jak působilo jejich dílo na širší veřejnost.

V druhé části mé práce jsem se snažila vytvořit přehled textů, které byly vydány o dílech napsaných v duchu historického realismu. Tedy o dílech Aloise Jirásky, Zikmunda Wintera a Václava Beneše Třebízského. Od každého autora jsem si vybrala, podle mého názoru, jejich největší díla. Od Aloise Jirásky jsem si zvolila *Temno*, *F. L. Věk*, *U nás*, *Psohlavci*, od Zikmunda Wintora: *Mistr Kampanus*, *Nezbedný bakalář* a od Václava Beneše Třebízského román *Bludné duše*. Průzkum textů, které byly vydané o výše zmíněných dílech, jsem prováděla v databázi Retrobi (Retrospektivní bibliografie české literatury 1775-1945). Snažila jsem se nalézt co nejrozmanitější škálu textů od vzniku jevu až po rok 1945.

Po sběru dat následovalo jejich chronologické uspořádání podle data vydání. Následně jsem u let, kde bylo vydáno více textů, vytvořila přehledné grafy, aby si čtenář mohl udělat lepší přehled o tom, jaký byl obsah textů vydaných v daném roce. Nejdiskutovanějšími díly u Aloise Jirásky od roku 1915 do roku 1943 bylo *Temno* s dvaceti vydanými texty a *Psohlavci* s devatenácti vydanými texty. V závěsu za těmito díly je kronika *F. L. Věk* se sedmnácti vydanými texty v letech 1915-1943. U Zikmunda Wintora je nejživějším textem v letech 1915-1943 *Nezbedný bakalář*, o kterém bylo vydáno dvacet osm textů.

Celkově nejživějším dílem od svého vzniku do roku 1943 byl u Aloise Jiráska román Psohlavci, o kterém vyšlo v tomto období třicet pět textů. U Zikmunda Wintera byl nejdiskutovanějším dílem román Mistr Kampanus, o kterém od jeho vydání do roku 1943 vyšlo čtyřicet textů.

Důležitým rokem v mém průzkumu byl rok 1930 u textů vydaných o díle Aloise Jiráska, protože tento rok byl významný právě úmrtím Aloise Jiráska, takže byla zvýšená frekvence vydávaných textů o jeho díle a životě. V tomto roce bylo vydáno celkem čtrnáct textů, z nichž tři byly o románu Temno, pět z nich o románu Psohlavci, pět textů o kronice F. L. Věk a jeden text o kronice U nás. U Zikmunda Wintra a jeho románu Mistr Kampanus je důležitý rok 1909, kdy o tomto románu vyšlo celkem deset textů. Hned za ním je rok 1910, kdy vyšlo sedm textů o románu Mistr Kampanus. U díla Nezbedný bakalář je důležitý rok 1941, kdy vyšlo čtrnáct textů převážně o dramatinizaci tohoto díla. Dalším důležitým rokem byl rok 1937, kdy bylo vydáno šest textů.

Na závěr jsem vytvořila dva doplňující grafy, aby si mohl čtenář udělat komplexní představu o počtu textů, které byly vydány od počátku jevu až po rok 1945. Tyto grafy také dokazují, že historický realismus byl kontinuálně živý po celou dobu první poloviny 20. století. Podle povahy textů můžeme vidět, že téma historického realismu bylo součástí školské výuky, povinné četby i četby širšího publika. Jev byl viditelný jak v próze, tak i na divadelních prknech, jak je vidět z mnoha doložených textů.

Zdroje

Monografie

LEHÁR, Jan – STICH, Alexandr – JANÁČKOVÁ, Jaroslava – HOLÝ, Jiří. *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha: Lidové noviny, 2004.

NOVÁK, Arne. *Přehledné dějiny literatury české*, Brno: Atlantis, 1995

HRABÁK, Josef – DUŠAN, Jeřábek – TICHÁ, Zdeňka. *Průvodce po dějinách české literatury*, Praha: Panorama, 1984.

HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně*, Praha: ARSCI, 2010

Prameny

Retrospektivní bibliografie české literatury 1775-1945 [online].

Dostupné z <http://retrobi.ucl.cas.cz/>